

T.C.

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**TÜRKİYE'DEKİ ÇEVRECİ SİVİL TOPLUM
KURULUŞLARININ POLİTİKA YAPIMI VE
UYGULAMALARINA ETKİSİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLER**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Zeynep SÖYLEMEZ

SOSYAL POLİTİKA ANABİLİM DALI

ANKARA, 2023

T.C.
ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**TÜRKİYE’DEKİ ÇEVRECİ SİVİL TOPLUM
KURULUŞLARININ POLİTİKA YAPIMI VE
UYGULAMALARINA ETKİSİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLER**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Zeynep SÖYLEMEZ

SOSYAL POLİTİKA ANABİLİM DALI

Doç. Dr. İbrahim DEMİR
Danışman

ANKARA, 2023

ONAY SAYFASI

Zeynep SÖYLEMEZ tarafından hazırlanan “Türkiye’deki Çevreci STK’ların Politika Yapımı Ve Uygulamalarına Etkisine İlişkin Görüşler” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Politika Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi		Kurumu	İmza
Danışman Doç. Dr. İbrahim DEMİR		Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	
Kabul ☒	Red ☐		
Jüri Üyesi Dr. Öğr. Üyesi Koray GÖKSAL		Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi	
Kabul ☒	Red ☐		
Jüri Üyesi Prof. Dr. Yakup KAHRAMAN		Bayburt Üniversitesi	
Kabul ☒	Red ☐		

Tez Savunma Tarihi: 09.05.2023

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Politika Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

Prof. Dr. Yaşar YİĞİT

BEYAN

Bu dönem projesinin kendi çalışmam olduğunu, dönem projesinin planlanmasından yazımına kadar bütün aşamalarda patent ve telif haklarını ihlal edici etik dışı davranışımın olmadığını, bu dönem projesindeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tez çalışmasında kullanılmış olan tüm bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim. (09.05.2023)

Zeynep SÖYLEMEZ

TEŐEKKÖR

Tez çalışmama başlarken isteklerimi göz önünde bulundurup bana yardımcı olan danışmanım olan Prof. Dr. Abdulkadir DEVELİ hocama, Sonraki zorlu süreçte danışmanlığımı üstlenen ve benden desteğini esirgemeyen tez danışmanım Doç. Dr. İbrahim DEMİR Hocama teőekkürü bir borç bilirim.

Yüksek lisans tez jürimde yer alan ve yapıcı eleştirileriyle tezime katkı sağlayan Prof. Dr. Yakup KAHRAMAN hocam ile Dr. Koray GÖKSAL hocama çok teőekk r ederim.

Bu tez çalışması sürecinde her zaman desteğini hissettiğim, hiçbir zaman beni yalnız bırakmayan başta sevgili eşim Nurullah Bey ve tüm eğitim hayatım boyunca beni destekleyen aileme, bu çalışma sürecinde maddi manevi desteklerini yanımda hissettiğim arkadaşlarım, Kamil ATEŐ ve Buse ATEŐ'e, Mehmet Zahid DEMİR'e ve aynı zaman da mesai arkadaşlarıma teőekkürü borç bilirim.

ÖZET

Türkiye’deki Çevreci STK’ların Politika Yapımı Ve Uygulamalarına Etkisine İlişkin Görüşler

Bu çalışmanın temel amacı Türkiye’deki çevreci STK’ların politika yapımı ve uygulamalarına etkisine ilişkin Ankara’da yaşayan bireylerin görüşlerinin incelenmesidir. Bu çalışmada nicel araştırma tekniklerinden olan tarama uygulanmıştır. Bu araştırmanın evrenini Ankara ilinde yaşayan 18 yaş üstü 427 birey oluşturmuştur. Örneklem kolayda örnekleme yöntemiyle seçilmiştir. Ankete ise 01/01/2023 – 15/03/2023 tarihleri arasında Ankara İlinde yaşayan 18 yaş üstü 427 birey katılmıştır. Araştırmada araştırmacı tarafından geliştirilen demografik bilgi formu ve anket uygulanmıştır. Google form uygulaması üzerinden toplanan nicel veriler IBM SPSS Statistics 26 sürümlü programına aktarılmış, faktör analizi yapılmış ve normal dağıldığı görülen veriler parametrik testlerle analiz edilmiştir. Katılımcıların cinsiyete, eğitim durumlarına, çalışma ve STK’da çalışma veya gönüllü olma durumuna göre Türkiye’deki çevreci STK’ların politika yapımı ve uygulamalarına etkisine ilişkin görüşlerinde anlamlı düzeyde bir farklılık görülmüştür. Ancak katılımcıların yaş ve medeni durumlarına göre Türkiye’deki çevreci STK’ların politika yapımı ve uygulamalarına etkisine ilişkin görüşlerinde anlamlı düzeyde bir farklılık bulunmamıştır. Çalışma sonucunda katılımcıların hükümetlerin politika yapımında ve uygulamalarında Türkiye’deki çevreci STK’ların etkisinin olduğu görüşüne katıldığı saptanmıştır. Katılımcıların kurumların yeni çevre politikası yapması ve uygulaması için etkili olan faktörlere bakıldığında ilk sırada yasal düzenlemeler yer almaktadır. Ayrıca kurum ve kuruluşlar çevre ile ilgili politika yapma ve uygulama sürecinde ağırlıklı olarak yaşadığı problemlerin başında toplumun duyarsızlığı yer almaktadır. Bu nedenle ilköğretim yıllarından itibaren çocukların eğitim müfredatlarına çevre sorunları ile ilgili ünitelerin eklenmesi gerektiği önerilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çevre, Çevre Sorunları, STK, Çevreci STK, Politika

ABSTRACT

The Impact of Environmental Non-Governmental Organizations in Türkiye in Policy Making and Implementation of Governments

The main purpose of this study is to examine the views of citizens living in Ankara on the impact of environmentalist non-governmental organizations in Turkey in policy making and implementation of governments. In this study, scanning, which is one of the quantitative research techniques, was applied. The population of this research consisted of 427 individuals over the age of 18 living in Ankara. The sample was selected by convenience sampling method. On the other hand, 427 people over the age of 18 living in Ankara province participated in the survey between 01/01/2023 and 15/03/2023. In the research, demographic information form and questionnaire developed by the researcher were applied. Quantitative data collected over the Google form application were transferred to the IBM SPSS Statistics 26 version program, factor analysis was performed and the data that were found to be normally distributed were analyzed with parametric tests. There was a significant difference in the views of environmental non-governmental organizations in Turkey regarding the influence of governments in policy making and implementation, according to the participants' gender, educational background, working and working in an NGO or volunteering. However, according to the age and marital status of the participants, there was no significant difference in the views of environmental non-governmental organizations in Turkey regarding the influence of governments in policy making and implementation. As a result of the study, it was determined that the participants agreed with the opinion that the environmentalist non-governmental organizations in Turkey have an impact on the policy making and implementations of the governments. Considering the factors that are effective for the participants to make and implement a new environmental policy, legal regulations are in the first place. In addition, the insensitivity of the society is at the forefront of the problems faced by institutions and organizations in the process of making and implementing environmental policies. For this reason, it has been suggested that units related to environmental problems should be added to the education curriculum of children starting from the primary school years.

Keywords: Environment, Environmental Issues, NGO, Environmental NGO, Policy

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	ii
İÇİNDEKİLER.....	iii
TABLolar DİZİNİ.....	v
KISALTMALAR.....	vii
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Araştırmanın Problemi.....	5
1.2. Araştırmanın Amacı.....	9
1.3. Araştırmanın Önemi	9
1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları.....	10
2. KAVRAMSAL ÇERÇEVE	11
2.1. Çevre.....	11
2.1.1. Çevre Sorunları	11
2.2. Çevre Yönetimi.....	13
2.3. Çevre ve Sosyal Sorumluluk	17
2.4. Sivil Toplum ve Çevre.....	21
2.4.1. STK Türleri.....	28
2.4.2. Dünyadaki Çevreci STK’lar	30
2.4.3. Türkiye’deki Çevreci STK’lar	32
2.5. Çevre Politikaları	35
2.5.1. ABD ile Avrupa’da Çevre Politikaları.....	40
2.5.2. Türkiye’de Çevre Politikaları	46
2.6. Türkiye’deki Çevreci Sivil Toplum Kuruluşlarının Politika Yapımı ve Uygulamalarına Etkisi	49
3. YÖNTEM	53
3.1. Araştırmanın Modeli.....	53

3.2. Evren ve Örneklem	54
3.3. Veri Toplama Araçları	54
3.4. Verilerin Toplanması	54
3.5. Verilerin Analizi	55
4. BULGULAR	56
4.1. Demografik Özellikler ve Katılımcıların Görüşleri.....	56
4.2. Anketin Normallik Analizi ile Varyans ve Faktör Analizi	63
4.3. Demografik Özellikler ile Görüşlerin Karşılaştırılması.....	66
5. TARTIŞMA.....	76
6. SONUÇ VE ÖNERİLER	82
7.KAYNAKLAR.....	84
8.EKLER	99
ETİK KURUL RAPORU.....	105
İNTİHAL RAPORU	106

TABLÖLER DİZİNİ

Tablo 4.1: Katılımcıların Demografik Özellikleri.....	56
Tablo 4.2: “Soru 1. Hükümetler politika yapımı ya da uygulamasında STK’ların beklentilerini, hassasiyetlerini dikkate almaları gereklidir.” görüşüne ilişkin bulgular.....	57
Tablo 4.3: “Soru 2. STK’ların çevre politikaları ve uygulamaları kapsamındaki talepleri, kurum ve kuruluşlar tarafından yeterince dikkate alınmaktadır.” görüşüne ilişkin bulgular.....	58
Tablo 4.4: “Soru 3. STK’lar, hükümetlerin çevre ile ilgili politika ve uygulamalardaki talep ve beklentilerini belirleyebilecek yetkinliğe sahiptirler.” görüşüne ilişkin bulgular.....	58
Tablo 4.5: “Soru 4. Çevrenin korunması konusunda tüm kurum ve kuruluşlar daha fazla politika üretmeli ve uygulama yürütmelidir.” görüşüne ilişkin bulgular.....	59
Tablo 4.6: “Soru 5. STK’lar tarafından yapılan baskılar kurum ve kuruluşları çevreci politika yapımı ve uygulama kapsamında çalışmalar yapmaya yönlendirmiştir.” görüşüne ilişkin bulgular.....	59
Tablo 4.7: “Soru 6. Çevreci STK’lar çevreci yeni politikalar yapılması noktasında kurum ve kuruluşlara baskı yapabilecek güce sahiptirler.” görüşüne ilişkin bulgular.....	60
Tablo 4.8: “Soru 7. Kurumların yeni çevre politikası yapması ve uygulaması için etkili olan faktörlere” dair görüşlere ilişkin bulgular (n=427).....	60
Tablo 4.9: “Soru 8. Çevreyi korumaya yönelik politika ve uygulama faaliyetlerinin başlamasında STK’lar önemli bir etkidir.” görüşüne ilişkin bulgular.....	61
Tablo 4.10: “Soru 9. Çevreye saygılı olan kurumlar / çevreye saygılı olduğu imajını yaratan kurumlar rekabet sürecinde oransal bir üstünlük elde etmektedirler.” görüşüne ilişkin bulgular.....	61
Tablo 4.11: “Soru 10. Çevre ile ilgili politika yapımında ve uygulamasında çalışmalar planlanıp yürütülürken STK’lar ile iş birliği yapılmalıdır.” görüşüne ilişkin bulgular.....	62
Tablo 4.12: “Soru 11. Kurum ve kuruluşlar çevre ile ilgili politika yapma ve uygulama sürecinde ağırlıklı olarak sizce hangi problemle karşılaşmaktadırlar?” sorusuna ilişkin görüşler.....	62
Tablo 4.13: “Soru 12. Hükümetlerin politika yapımında ve uygulamalarında Türkiye’deki çevreci STK’ların, etkisi vardır.” görüşüne ilişkin bulgular.....	63
Tablo 4.14: Anket Puanlarının Ortalama ve Çarpıklık-Basıklık Değerleri.....	63
Tablo 4.15: KMO ve Bartlett's Küresellik Testi Sonuçları.....	64
Tablo 4.16: Toplam Açıklanan Varyans.....	64

Tablo 4.17: Faktör Matriksi.....	65
Tablo 4.18: Cinsiyete Göre Görüşlerin Farklılaşma Durumu	66
Tablo 4.19: Yaş Göre Görüşlerin Farklılaşma Durumu	67
Tablo 4.20: Eğitim Durumuna Göre Görüşlerin Farklılaşma Durumu	68
Tablo 4.21: Eğitim Durumuna Göre Görüşlerin Gruplar Arası Farklılaşma Durumu (Tukey Testi).....	70
Tablo 4.22: Medeni Duruma Göre Görüşlerin Farklılaşma Durumu	71
Tablo 4.23: Çalışma Durumuna Göre Görüşlerin Farklılaşma Durumu	72
Tablo 4.24: STK’da Çalışma veya Gönüllü Olma Durumuna Göre Görüşlerin Farklılaşma Durumu.....	74

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
BM	Birleşmiş Milletler
ÇEVKO	Çevre Koruma ve Ambalaj Atıklarını Değerlendirme Vakfı
EMAS	Avrupa Birliği Çevre Yönetim ve Denetim Sistemi
EPA	Amerika Çevre Koruma Ajansı
ISO	Uluslararası Standardizasyon Örgütü
OECD	Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
STK	Sivil Toplum Kuruluşu
TDK	Türk Dil Kurumu
UNEP	BM Çevre Programı
VD	Ve Diğerleri

GİRİŞ

Canlı ve cansız nesneler de dahil olmak üzere dünya, ekosistemler içinde birimler oluşturur. Canlı ve cansız, bugün ve gelecek, kirlenmeden ve yok edilmeden tüm doğal nitelikleri korunarak korunmalıdır. Canlılar hayatta kalabilmek için ekosistemlerin bütünlüğünü korumalı, doğal kaynakları olabildiğince verimli kullanmalı ve doğanın dengesini korumalıdır (Keleş vd., 2015). Doğa, yaşamının her aşamasında tüm canlıların ihtiyaçlarını karşılamak için kaynaklarını cömertçe sağlamıştır. Doğanın dengesinin bozulması, insanların diğer canlılardan farklı olarak yaşam standartlarını iyileştirmek ve ihtiyaçlarını karşılamak için doğal kaynakları birer araç olarak kullanabildiklerini keşfetmesiyle başlamıştır. Günümüzün küreselleşen dünyasında, uluslararası bir boyuta ulaşan çevre sorunları, uluslar arasında etkileşimler yaratmaktadır. Teknolojik gelişme ile hızlı sanayileşme. Ülkelerde doğal kaynakların tükenmesine, yok olmasına ve kirlenmesine neden olmuştur. Bunun sonucunda tüm dünyada çevre sorunları ortaya çıkmış, kirlilik önemli ölçüde artmış, canlı ve cansız nesneler toplumsal yaşamı olumsuz yönde etkilemiştir (Zeytin ve Kırlioğlu, 2014).

İnsanlığa "daha fazla kazanç getirme" fikri eski çağlarda başlamış ve fazla üretilmiş malların diğer halklarla değiş tokuş edilmesiyle ortaya çıkmış, ancak daha sonra yerini ticarete bırakmıştır. İnsanların bitmeyen ihtiyaçları doğayı tahrip etmekte her gün yeni bir çevre sorunu ortaya çıkmaktadır. Çevre, içinde yaşadığımız canlı ve cansız varlıklar ile doğal kaynaklardan oluşan ekosistemdir. Doğal kaynakların kullanımı canlı ve cansız varlıkları yok etmekte, kirlletmekte ve çevre sorunlarına yol açmaktadır. Çevre sorunları tüm dünyayı etkilemesi, çevre sorunlarının küresel sorunlar olduğunu göstermektedir. Yani sorun olarak çevre söz konusu olduğunda devletin çizdiği "sınırların" artık bir önemi kalmadığı söylenebilmektedir. Çevre sorunları sadece kendi ülkemizi değil diğer ülkeleri de etkilemektedir. Çevre sorunları, kullanılan varlıkların yaşam kalitesini, ikamesini, hayatta kalmasını ve korunmasını etkilememelidir. Bu amaçla, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler plan ve projeleri kapsamında çevre politikalarını ortaklaşa geliştirmeli ve uygulamalıdır. Çevre politikası, geçmişten günümüze kıt kaynakların korunması, bugün yenilenmesi ve kullanılması ve gelecek nesillere özelliklerini kaybetmeden aktarılması yönündeki tüm çabalar sonucunda doğal kaynakların

sürdürülebilirliğini sağlamaktır. Canlı organizmaların sağlıklı, sürdürülebilir ve korunabilir ortamlarda yaşamalarını sağlayan ve toplumun sahip çıktığı çevresel değerleri koruma, geliştirme ve uygulama yükünü paylaşma, toplumsal eşitlik ve adalet ilkelerinin hayata geçirilmesini sağlayan sistem ortamıdır. Politika, gelecek için oluşturulması gereken bir dizi eylem ve ilkedir (Demiral, 2000).

İnsanların sağlıklı ve güvenli bir yaşam kalitesine sahip olması, doğal ve nezih bir çevrede yaşaması çevre politikasının temel amacıdır. Ekosistemlerde hava, toprak, bitki, su ve hayvanların varlığının sürdürülmesi, toplum için çevresel değerlerin geliştirilmesi, korunması ve uygulanmasında çevre politikalarının sosyal adalet ilkelerine uygun olmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Çevre sorunları küresel boyutlara ulaşırken, tüm dünya ülkeleri çevre sorunlarına çözüm bulmak için bir araya gelmektedir. Ancak ülkeler çevre sorunlarıyla baş etmeye çalışırken kendi kalkınmalarını sağlamak için endüstriyel kalkınma uygulamalarını teşvik etmektedir. Bu nedenle bugün bile Kyoto Protokolü'nü imzalamamış ülkeler bulunmaktadır. Küreselleşmenin bir sonucu olarak ortaya çıkan ve gelişen çevreci STK'lar, çevre sorunlarının çözümünde hızla paydaşlar haline gelmektedir. Farklı ülkelere gönüllüler, çevre STK'larına katılarak onlara çevre sorunları hakkında evrensel bir bakış açısı kazandırabilmektedir. Bu nedenle, küresel ölçekte çevre sorunlarının çözümünde STK'ların önemli bir rol oynadığı bilinmektedir (Yalçın, 2009).

Bugünlerde kontrol edilemez boyutlara ulaşan çevre sorunları tüm dünyanın ortak sorunudur. Ulusal düzeyde çevre sorunlarını çözmek ve kirliliği önlemek için uluslararası standartlar, kurallar ve standartlar oluşturarak, dünya çapında tanınan, kendi kendini düzenleyen bir çevre yönetimi sistemi kurmak gereklidir (Baykal, 2010). Çevre yönetiminin etkin bir şekilde uygulanması, doğal kaynakların verimli kullanılması, endüstriyel üretim için hammadde ihtiyacının dengelenmesi ve fazla tüketimin yönetilmesi, bunun yanı sıra hızlı nüfus artışı, sürdürülebilir kalkınma ve saha yatırımlarını dengeleyerek başarıyı sağlamaktır. Küreselleşen dünyaya bir bütün olarak bakıldığında hiçbir ülke, kurum veya kuruluş bunu tek başına yapamayacak ve başaramayacaktır. Evrensel bir çevre politikası uygulanmalı, desteklenmeli ve onaylanmalıdır. Bu politikalara uluslar üstü bir nitelik kazandırılması gerekli ve desteklenmelidir (Karabacak ve Armağan, 2004).

1960'larda Amerika Birleşik Devletleri, 1970'lerde Avrupa Birliği ve 1990'lardan beri Türkiye, artan çevre sorunlarına, doğal kaynakların korunmasına ve yenilenmesine ulusal ve

uluslararası düzeyde çözümler geliştirmiş ve araştırmışlardır. Bu bağlamda, her ülkenin uyması ve uygulaması için kanunlar, yönetmelikler, kurallar ve kurumlar oluşturulmuştur. Türkiye, hızlı endüstriyel değişim, sanayileşme, nüfus artışı, sosyal, ekonomik, kültürel ve sosyal değişimlerle gelişen, büyüyen bir ülkedir. Türkiye, geleneksel yapılarına bağlı kalan, modern yaşama geçiş sunan, dünyadaki yenilik ve gelişmelere uyum sağlamayı bilen, teknolojiyen hayatın her alanında yararlanan bir ülkedir. Türkiye'de çevre yönetimi ve çevre politikalarının uygulanmasında ve uygulanmasında zorluklar ortaya çıkmaktadır. Ülkemizde çevre politikası, çevre yönetimi, planlama ve uygulamada ortaya çıkan sorunların giderilmesi, ekonomik, yasal, kurumsal ve idari eksikliklerin giderilmesi, uygun stratejilerin geliştirilmesi ve yeni yönetmeliklerin çıkarılması ile mümkün olabilecektir (Kalkınma Bakanlığı, 2018).

Çevreci STK'lar, devletlerin çevre politikalarının belirlenmesinde ve uygulanmasında etkili bir rol oynamaktadır. Bu kuruluşlar, genellikle çevre konularında uzman kişilerden ve çevre alanında çalışan gönüllülerden oluşur ve amaçları çevre sorunlarına dikkat çekmek, halkı bilinçlendirmek ve çevre dostu politikaların oluşmasını ve uygulanmasını sağlamaktır. Çevreci STK'lar, çevre sorunlarının çözümüne yönelik olarak farklı faaliyetler yürütürler. Bu faaliyetler arasında araştırma yapmak, raporlar hazırlamak, kampanyalar düzenlemek, halkı bilgilendirmek, yasal düzenlemeleri takip etmek ve denetlemek gibi konular yer almaktadır. Devletlerin çevre politikaları konusunda çevreci STK'lar ile iş birliği yapmaları, çevre sorunlarının çözümü için önemlidir. Bu iş birliği, hükümetin çevre politikalarını belirlerken ve uygularken, çevreci STK'ların fikirlerini, önerilerini ve çalışmalarını dikkate almasını sağlar. Ayrıca çevreci STK'lar, hükümetin çevre politikalarının uygulanmasını takip ederek, hükümetin çevre ile ilgili yükümlülüklerini yerine getirip getirmediğini denetlemektedir. Çevreci STK'lar, devletlerin çevre politikalarının belirlenmesinde ve uygulanmasında önemli bir etkiye sahiptir. Bu kuruluşlar, çevre sorunlarının çözümüne yönelik olarak faaliyet göstererek, halkın bilinçlenmesini sağlayarak, hükümetin çevre politikalarını etkileyerek, çevre sorunlarına çözümler üretmeye katkıda bulunmaktadır.

Türkiye'deki çevreci STK'lar, hükümetlerin çevre politikalarının belirlenmesinde ve uygulanmasında önemli bir etkiye sahiptir. Bu kuruluşlar, çevre konusunda kamuoyunun farkındalığını artırarak, hükümetleri çevre dostu politikalar geliştirmeye ve çevreye daha fazla önem vermeye teşvik etmektedir. Bunun yanı sıra, çevreci STK'lar, hükümetin uygulamalarını denetleyerek çevre yasalarının uygulanmasını takip etmektedir. Bu kuruluşlar, hükümetin çevre ile ilgili kararlarında etkili olmak için, halkın desteğini almakta ve kamuoyu baskısı

oluşturmaktadır. Özellikle son yıllarda Türkiye'deki çevreci STK'lar, çevre sorunlarının artmasıyla birlikte daha da güçlenmiş ve etkili olmuştur. Çevreye zarar veren projeler karşısında, çevreci STK'lar kamuoyu desteğini arkalarına alarak karşı çıkmış ve hükümetin bu projeyi iptal etmesinde etkili olmaktadır. Sonuç olarak, Türkiye'deki çevreci STK'lar, hükümetlerin çevre politikalarının belirlenmesinde ve uygulanmasında etkili bir rol oynamaktadır. Ancak, bazı durumlarda hükümetlerin çevre politikalarını etkilemek için daha fazla çaba göstermeleri gerekebilir.

Bu çalışma giriş, kuramsal çerçeve, yöntem, bulgular, tartışma ve sonuç öneriler olmak üzere altı bölümden oluşmaktadır. Kuramsal çerçevede çevre, çevre sorunları, çevre politikaları, çevre yönetimi, STK'lar, sivil toplum ve çevre, çevreci sivil toplum hareketleri, çevre ve sosyal sorumluluk başlıklarına yer verilmiştir.

1. BÖLÜM

1.1. Araştırmanın Problemi

Bu tezin problem temeli, Türkiye'deki çevreci STK'ların politika yapımı ve uygulamalarına olan etkilerine ilişkin görüşleri araştırmak amacıyla ortaya konan sorun veya belirsizliklerdir. Bu sorun ve belirsizlikler, çevreci STK'ların politika yapım süreçlerine katılım durumu, politika yapımında çevreci STK'ların rolü, çevreci STK'ların politika uygulamalarına etkisi, çevreci STK'ların politika üretime dair katılımlarında yaşadıkları zorluklar ve engellerdir. Türkiye'de ve birçok ülkede çevreci STK'ların önemsenmediği aksine devletlerin fazla ihracat yapabilme adına çevreye verilen zararların görmezden gelindiği bilinmektedir. Bu sebeple özellikle bürokratik yaşamın yoğun olduğu Ankara'da yaşayan bireylerin Türkiye'deki çevreci STK'ların politika yapımı ve uygulamalarına olan etkilerine ilişkin görüşlerini anlamak bu kuruluşların çevre politikalarının oluşumunda nasıl bir rol oynadığını değerlendirmek amacıyla önemli görülmektedir.

Sivil toplum her zaman var olmasına rağmen, terim resmi bir kavram olarak 18. yüzyılın ortalarında ortaya çıkmıştır. Sivil toplum, sıradan insanların kamusal alanlara katılımını ve söz sahibi olmasını sağlamaktadır. Toplumun sorunlarını, istek ve kaygılarını, devletten beklentilerini ve arzularını federasyonlar, sendikalar, meslek odaları gibi örgütlü resmi organlar aracılığıyla ifade etmesini sağlamaktadır. Sivil toplum, sıradan vatandaşlar ve hükümetler arasındaki gerilimi azaltan bir emniyet supabı görevi görmüştür (Radon ve Pecharroma, 2017). Aynı zamanda sivil toplumun ülkenin gelişmesinde önemli katkılarda bulunduğunu da belirtmek gerekmektedir. Modern zamanlarda, insanlar kendilerini doğanın bir parçası olarak görmezler ancak kendilerini doğanın efendileri olarak görmektedirler. Bu durum da doğa için en büyük tehdit olmuştur.

Çevresel karar vermede STK'ların önemi uzun zamandır bilinmektedir. Çevresel baskı grupları olarak STK'ların çevre gündemini etkiledikleri (Rootes, 2006), hükümetler ve karar alma organları üzerinde baskı oluşturdıkları (Carter, 2007) nedeniyle çevre politikalarını şekillendirmede çok önemli oldukları belgelenmiştir (Affolderbach, 2008). Özellikle daha küçük STK'lar çevre bilincini ve kamu bilincini artırarak çevre politikalarını

şekillendirmeye çalışırken (Börzel ve Buzogány, 2010), bazı büyük STK'lar karar vericileri doğrudan etkilemeyi amaçlamaktadır (Seager, 1993).

STK'lar çoğunlukla koruma, geliştirme çabaları ve yetkilendirme dahil olmak üzere değerlere dayalı faaliyetlerde yer aldığından (Lewis, 2003), diğer kuruluşlardan farklı olmaları beklenmektedir. Ancak Vázquez'e (2011) göre, STK'ların diğer kuruluşlardan farklı olduğu beklentisi, halkta gerçekçi olmayan beklentilere yol açmış ve bu da halkın güveninin azalmasına neden olmuştur. İngiltere'de yakın zamanda yapılan bir anket halkın hayır kurumlarına olan güveninin 2010'da %70'ten 2011'de %53'e düştüğünü göstermektedir. Çevreci STK'larının giderek profesyonelleştiği zamanla ispatlanmıştır (Evans ve Saxton, 2005). Avrupa Birliği'nde (AB) çevreci STK'ların profesyonelleşmesinin, AB'nin "eşleştirme" projelerini tercih etmesiyle teşvik edildiği, AB'nin çevre fonlarını etkinliklerini artırmak için büyük çevre kuruluşları aracılığıyla kanalize ettiği iddia edilmektedir (Börzel ve Buzogány, 2010). Bu profesyonelleşmenin bir sonucu olarak STK'lar, kâr amaçlı ticari kuruluşların yönetim tekniklerini ve yapılarını giderek daha fazla benzemeye başlamıştır. Ancak bu benzeşme, STK'ların motivasyonunu ve eleştirel bir ses olarak hareket etme yeteneklerini potansiyel olarak tehlikeye attığı için oldukça eleştirilmiştir (Wallace, 2000).

STK'lar, içsel olarak demokratik olmayan, otoriter veya karizmatik kişiselleştirilmiş liderliklerle karakterize edilen, rekabetçi, sınıf, cinsiyet, din, bölgesel, mekansal ve etnik fay hatları boyunca yönlendirilen ve devlet veya bağışçılar veya her ikisi tarafından yönlendirilen yapılardır (Mercer, 2002). Pek çok STK'nın politikası, vahşi yaşamın korunması ve ormansızlaştırma dahil olmak üzere korumayla ilgili hedeflere odaklanırken, çevresel adalet sorunları çoğunlukla sosyal adalet ve halk sağlığı sorunları (kentsel sorunlar olarak adlandırılır) ile ilgilidir (Taylor, 2002). Çoğunlukla olsa da çevre sorunları hem insan hem de insan dışı sorunları içermektedir (Plumwood, 2006).

Agyeman ve Angus (2003), geniş odaklı sivil çevreciliğin daha büyük bir sosyal sermaye ve sürdürülebilir toplulukların çevresel, sosyal ve ekonomik özellikleri arasındaki ayrılmaz bağların bütüncül bir takdiriyle sonuçlanmasının çok daha muhtemel olduğunu savunmaktadır. Diğer bir şekilde Di Chiro'nun (1998) altını çizdiği gibi, ana akım çevre örgütleri ve çevresel adalet hareketi tarafından yapılan farklı "çevre" tanımları, STK'ların çevresel adalet konularını ele almamalarının bir nedeni olabilir. Ana akım çevre kuruluşları için çevre, doğal kaynaklar, bitkiler ve hayvanlarla sınırlıdır. Ancak çevresel adalet

hareketine göre çevre, yaşadığınız, çalıştığınız, oynadığınız yerdir ve bu nedenle günlük kentsel sorunlar da buna dahildir (Smith, 1992). Plumwood (2006), insan/doğa ve benlik/öteki oluşumuna ilişkin daha geniş siyasi ve tarihsel bağlam üzerine feminist bir odaklanmanın, çevre sorunsalına dair daha zengin, daha bütünleşik ve daha tutarlı bir kavrayış sunabileceğini savunmuştur.

Tüm çevrecilerin amacı, insanın ve doğanın sürdürülebilir geleceğini tehdit eden her şeyin doğaya zarar vermesini engellemektir. Birçok çevre hareketi vardır ancak hepsinin ortak amacı çevre sorunlarını önlemek, doğayı korumak ve sürdürülebilirliğini sağlamaktır. Çevreci hareketin entelektüel temelleri MÖ 5. ve 6. yüzyıllara kadar gitmektedir. 21 Yüzyılın başında çevre hareketinin, ekonomi, siyaset, toplum, kültür ve yaşamın her alanında çevre sorunlarına dikkat çekmek ve bu sorunlara çözüm aramak için yeni bir çevre hareketi geliştirdiği söylenebilmektedir. Bu; derin ekoloji akımı, ekofeminizm, toplumsal ekoloji, ekopsikoloji ve çevre eleştirisi (ekoeleştirir) gibi çeşitli ideolojilerle karşımıza çıkmaktadır (Çüçen, 2011).

Küresel çevre hareketinin ilk günleri, Amerikalı diplomat ve düşünür George Perkins Marsh'ın 1864 tarihli İnsan ve Doğa adlı kitabında bahsettiği doğal kaynakları yok edilmesidir. Kitap ayrıca, o dönemde ABD Ulusal Ormanları ve Ulusal Parklarının oluşturulmasını ve korunmasını etkileyen popüler bir harekete ilham vermiştir. Bu ilhamlar 19. yüzyıldan 20. yüzyılın ortalarına kadar süren bir doğa koruma anlayışına yol açmaktadır. Bunun bir örneği, eski bir Amerikan çevre grubu olan Sierra Kulüptür. Çevre hareketinin ilk dalgasını şekillendiren koruma kavramı, 1948 yılının sonlarında Fransa'da sivil toplum ile ulusal kurumları bir araya getiren Uluslararası Doğayı Koruma Birliği'nin (IUCN) kurulmasına yol açan görüş olmuştur. İkinci Dünya Savaşı, ekolojik hareket olarak adlandırılan ikinci dalga, artan sanayileşme, sömürgeci kazanımlar için tahribat, küreselleşmenin etkisiyle küreselleşen dünyada doğanın şiddetli bir şekilde sömürülmesi ve bu çevrenin artan tahribatından etkilenmektedir. Kaynakların bilinçsizce kullanılması nedeniyle artan tüketim. Küresel ısınma, iklim değişikliği, nükleer savaş, hava kirliliği ve su kirliliği gibi yeni çevre sorunları ortaya çıkmaktadır. Çevre hareketleri bu dönemlerde toplumsal bir hareket olarak ivme kazanmış ve son aşama olarak 1979'dan itibaren siyasallaşmaya başlayan ve Yeşiller Partisi liderliğindeki çevre hareketi haline dönüşmüştür (Ceritli, 2001).

Artan çevre sorunları ulusal ve uluslararası düzeyde insanları örgütleyerek çevre ve STK'ların oluşmasına neden olmuştur. Öte yandan, çevre ve kalkınma STK'ları başlangıçta hükümetlerin ve özel şirketlerin çevreye zararlı faaliyetlerini önlemek için mücadele etmiş, bu nedenle hükümetler STK'ları düşünmeye başlamıştır. Zamanla çevre STK'ları, ulusal ve uluslararası düzeylerde uygulama ve izleme sürecinin tüm aşamalarında çevre politikasının oluşturulmasında önemli ve destekleyici bir rol oynamaya başlamıştır. Zaman geçtikçe ve çevre mevzuatı geliştikçe, çevre hareketi 1950'lerde ideolojik bir kimlik kazanmaya başlamıştır. 1970 yılından bu yana hemen hemen tüm ülkelerde anayasal ve yasal düzenlemeler bulunmaktadır (Kırışık, 2013). 1972'de BM'nin sponsorluğunda düzenlenen Stockholm Konferansı'ndan sonra çevre hareketi dünya gündeminde önemli bir yer edinmiştir. Küresel çevre hareketi Amerika Birleşik Devletleri, Almanya ve Fransa gibi ülkelerde sosyalist örgütler olarak ortaya çıkmıştır. Bu çevre hareketlerinin yaygınlaşmasından sonra yeşil siyaset anlayışı ortaya çıkmış, siyasi çevrelerdeki çevre hareketleri kendi bakış açılarını ve dünya görüşlerini kamuoyuna duyurarak kendi ülkelerinin siyasetine katılma ve söz sahibi olma arayışına girmiştir (Bozkır, 2018).

Türkiye'de çevre konularına ilgi Osmanlı dönemine kadar uzanmaktadır ancak belirli bir çevre koruma politikası formüle edilmemiştir. Çevreye olan ilgi 20. yüzyılın başlarına kadar artmaya başlamıştır. 1970'li yıllar Türkiye çevre hareketinde önemli gelişme ve farkındalık yılı olarak görülebilmektedir. İlk çevreci harekete örnek olarak 1975 yılında Artvin'de Etibank Bakır İşletmeleri'nin tarım arazilerine verdiği zararı anlatmak için düzenlediği mitingdir (Bozkır, 2018). 1978 yılında kurulan Çevre Müsteşarlığı Başbakanlık, Türkiye'nin çevre politikasındaki ilk resmi adımına örnek olarak gösterilebilmektedir. Günümüzde varlığını sürdüren birçok çevre grubu ve vakıf 1990'lı yıllarda kurulmuştur (Öztürk, 1996). 2000'li yıllarda çevreci gruplar daha kurumsal bir kimlik kazanmaya başlamış, çevreci hareketler siyasi bakış açılarıyla ilişkilendirilmiş ve bu gruplar çevreci söylemin toplumsal etkisini artırmıştır (Çoban, 2010).

DERBİS'in Mayıs 2021'de elde ettiği verilere göre Türkiye'de faaliyet gösteren 121.999 kulüp vardır. Bunlardan 2.626'sı çevre, doğa ve hayvan refahı alanlarında çalışmaktadır. Ağustos 2020'de Vakıf Müdürlüğü'ne göre 5352 vakıftan sadece 12'si çevre koruma vakfı olarak faaliyet göstermektedir. Çevresel sorunlar artık tek bir ülkeyi değil küresel olarak bütün dünyayı etkileyen problemler olmaya başlamıştır, iklim değişikliği, hava kirliliği, küresel ısınma gibi. Bu çevresel sorunlara uluslararası arenada çözüm önerileri

getiren pek çok çevresel kuruluş bulunmaktadır. Bunlardan başlıcaları Greenpeace ve ÇEVKO gibi çevresel hareketlerdir. Bu çalışmanın temel problemi “Türkiye’deki çevreci STK’ların, hükümetlerin politika yapımında ve uygulamalarındaki etkisine ilişkin bireylerin görüşleri nelerdir?” şeklindedir.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın temel amacı Türkiye’deki çevreci STK’ların politika yapımı ve uygulamalarına etkisine ilişkin Ankara’da yaşayan bireylerin görüşlerinin incelenmesidir. Bu tez ile Türkiye’de faaliyet göstermekte olan çevreci STK’ların hükümetlerin karar alma süreçlerine dair bireylerin görüşlerini yapılan araştırma neticesinde ortaya koymak amaçlanmıştır. Aynı zamanda çevreci STK’ların halkın gözünden değerlendirilmesini ve halk tarafından hükümetlerin politika yapımında bir aktör olarak görülüyor mu sorusuna cevap bulmayı amaçlamaktadır. Hükümetler ve sivil toplum kuruluşları arasında politika yapım ve uygulama aşamalarında bir iş birliği var mı ve çevreci STK’lar hükümetlerin çevresel sorunlara çözüm bulma ve bulunan çözümler neticesinde politika oluşturmada etkin rol üstleniyor mu sorularına, yapılan anket çalışması sonucunda elde edilen bulguların değerlendirilmesi ile cevap vermeyi amaçlamaktadır. Çevreci STK’ların hükümetler ile halk arasında önemli bir bağ olduğunu ve halkı aydınlatma da ve çevre problemlerini ortaya koyup, çözüm önerileri sunup, oluşturulan politikaları uygulamada etkin rol oynayıp oynamadıklarını ortaya koymayı amaçlamaktadır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Türkiye’de çevreci politikaların önemi giderek artmaktadır. Çünkü ülkemiz, çevre sorunları ile karşı karşıya kalmaktadır. Hava, su ve toprak kirliliği, biyolojik çeşitlilik kaybı, ormansızlaşma, atık yönetimi gibi çevre sorunları, ekolojik dengenin bozulmasına, doğal kaynakların tükenmesine ve insan sağlığına zarar vermektedir. Çevreci politikalar, bu sorunların çözümüne yönelik olarak geliştirilen politika, strateji ve eylem planlarıdır. Bu politikaların amacı, doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı, çevrenin korunması ve insan sağlığının korunmasıdır.

Türkiye’deki çevreci politika araştırmalarının önemi, çevre politikalarının etkinliğinin artırılmasına ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasına yardımcı olmaktır. Çevresel sorunlar, toplumun yaşam kalitesi, sağlığı, ekonomik ve sosyal kalkınması için önemli bir

tehdit oluşturmaktadır. Bu nedenle, çevre politikalarının etkinliği ve verimliliği, sadece çevrenin korunması açısından değil, aynı zamanda ekonomik ve sosyal açıdan da büyük bir öneme sahiptir. Çevreci politika araştırmaları, mevcut çevre politikalarının analiz edilmesine ve değerlendirilmesine yardımcı olur. Bu araştırmalar, çevre politikalarının belirlenmesinde ve uygulanmasında kullanılabilecek bilgileri sağlayarak, politikaların daha etkili bir şekilde uygulanmasını ve çevre sorunlarının çözülmesini sağlar. Ayrıca, çevreci politika araştırmaları, çevresel sorunların çözümüne yönelik yeni yaklaşımların geliştirilmesine de katkı sağlar. Bu araştırmalar, özellikle çevrenin korunması ve sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için gerekli olan teknolojik ve ekonomik değişimleri belirleyerek, politikaların bu değişimleri destekleyecek şekilde tasarlanmasına yardımcı olur. STK'lar ve özelde çevresel hareketleri konu alan araştırmaların eksikliği göz önüne alındığında, STK'ların ve akademinin faydalanabileceği literatür oluşturmak ve bu tez kapsamında ele alınan bireylerin görüşlerine dikkati çekmek, aynı zamanda yapılan anket çalışmasının daha sonraki akademik faaliyetlerde kaynak oluşturacak olması açısından önemlidir.

Araştırmanın sonucunda Türkiye'deki çevreci STK'ların, hükümetlerin politika yapım ve uygulama süreçlerine etkin bir şekilde dahil olup olamadığı ve yön verip veremediğine ilişkin vatandaşların görüşlerine ulaşmayı hedeflemektedir.

1.4. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırmanın genellenebilirliği 01/01/2023 – 15/03/2023 tarihleri ile ve çalışmanın örnekleme olan Ankara ilinde yaşayan bireylerin görüşleri sınırlıdır. Araştırmanın verileri kullanılan veri toplama araçları ve bireylerin özbildirimleri ile sınırlıdır. Örneklem seçimi, araştırmanın genellemesi ve sonuçlarına etki edebilmektedir. Örneğin, örneklemdeki kişilerin belirli bir bölgeden veya sosyoekonomik düzeyden seçilmesi, sonuçların genellenebilirliğini sınırlayabilmektedir.

Çalışmaya katılan bireylerin anket maddelerini içtenlikle ve özenle cevapladıkları varsayılmaktadır. Anket soruları genellikle katılımcıların cevaplarını sınırlandırabilmektedir.

2. BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Çevre

Çevre, yaşayan organizmaların bulundukları doğal veya yapay ortamın dışındaki her şeyi kapsayan bir kavramdır. Genellikle çevre, hava, su, toprak, bitki ve hayvanlar gibi doğal unsurların yanı sıra insan yapımı binalar, yollar, araçlar ve endüstriyel tesisler gibi yapay unsurları da içermektedir. Çevre, insanların hayatını sürdürebilmeleri için temel bir gerekliliktir ve doğal kaynakların sürdürülebilirliği için de önemlidir. Ancak, çevre kirliliği, iklim değişikliği ve doğal kaynakların aşırı kullanımı gibi sorunlar, çevrenin sağlıklı kalmasını tehdit eder ve yaşayan organizmalar için olumsuz etkilere neden olabilmektedir. Bu nedenle, çevrenin korunması ve sürdürülebilir kullanımı insanlar için önemli bir sorumluluktur. Doğal çevre; doğal faktörlerin ve süreçlerin bir fonksiyonu olarak ortaya çıkan ve organizmaların henüz tamamen dönüştüremedikleri tüm doğal varlıklardır. İnsan yapımı çevre; doğal çevrenin varlığından günümüze kadar geçen zaman ve süreçte insanoğlunun doğal çevreyi yoğun bir şekilde kullanması sonucu oluşan tüm değer ve varlıklardır. Doğal ortamın yapısına baktığımızda sürekli yenilenme gücüne sahip bir döngü olduğu görülmektedir. Ancak dışarıdan müdahale, doğal çevreyi onarılamaz hale getirebilmektedir. Ayrıca çevrede var olan tüm canlıların birbirine bağımlı ve karşılıklı ilişkilerle yaşamlarını sürdürdükleri söylenebilmektedir (Yıldız vd., 2005). Ancak insanlar tarafından tahribata uğrayan doğal çevre için bazı çevre politikaları belirlemek önemlidir.

2.1.1. Çevre Sorunları

Dünyadaki çevre sorunları her geçen gün biraz daha artarak devam etmektedir (Nardalı, 2011). İnsanoğlu varoluşundan bu yana yaşam standardını iyileştirmek için sürekli olarak evrim geçirmiştir. Doğanın korunması gerçekten çok önemlidir. Çünkü ekolojide her şey birbirine bağlıdır ve doğada yok olan şeyler insanlığın da sonunu getirebilecektir. Bu yüzden çevrenin korunmasından çok insanla doğanın uzlaşması gerekmektedir. Ancak

tüketime çok fazla alışmış olan insan için bu durum gittikçe zorlaşmaktadır. Bu nedenlerle çevre sorunların çözümü adına birey, aile ve toplumun birlikte hareket ederek çalışması gerekmektedir (Ay ve Satı, 2011). Çevre korumanın artan önemi; çevresel bozulma, bilimsel gelişme, artan atık bertaraf maliyetleri, artan medya ve iletişim hızları, doğanın aşırı kullanımı gibi insanların günlük yaşamlarını etkileyen faktörlere bağlıdır. İstenen çevresel hedeflere ulaşmak, ancak yüksek düzeyde toplumsal katılımı ile gerçekleştirilebilecektir (Uslu ve Marangoz, 2008).

Çevre sorunları başlıca hava, su, toprak, kültür, görüntü, gıda, ışık ve radyoaktif kirliliği, atık madde sorunları, alt yapı sorunları, gecekondu gibi yerleşim sorunlarıdır (Güney, 2004). 1960'lı yıllarda ortaya çıkan çevre sorunlarının dile getirilmesi veya yeşil siyaseti 1970'li yıllarda çevre hareketleri olarak sahada boy göstermeye başlamıştır. Özellikle 2.Dünya Savaşı sonrası dünyada yaşanan gelişimler, hızla gelişen sanayi çevre kirliliğini gözle görülür hale getirmiştir (Şahin, 2007). Bu dönemde hızla gelişen sanayiler insanları hızla tüketmeye yöneltmiş ve ekolojik bir kıtlık oluşmaya başlamıştır (Özerkmen, 2002).

Küresel nüfus artışları dünya üzerinde doğal kaynakları tehdit eden en büyük sorunlardan birisidir. Çünkü artan nüfusla birlikte su, gıda, enerji gibi temel ihtiyaçların giderilmesi sorunları ortaya çıkmakta ve bu da çevre sorunlarına yol açmaktadır (Konak, 2010). Bunlarla birlikte doğal çevre koruma toplumsal bir olgu olarak incelenmeye başlanmıştır. Çevresel tehditler önem kazandıkça bu konu farklı alanlarda araştırılmaya başlanmıştır. Konunun gelişimine bakıldığında dalgalı bir yapıya sahip olduğu görülmektedir (Gök ve Türk, 2011). Bu nedenle, 1960'lardan bu yana çevre korumanın gelişimine etki eden olayları özetlemektedir. Ancak, bu dönem için ana odak noktası; toprak koruma, su kirliliği, çölleşme vb. bio-fiziksel çevre sorunlarıdır (Yürek, 2007).

1972'de Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı'nın sonunda yayınlanan Stockholm Bildirgesi, çevre haklarını tanımlayan ilk uluslararası belge olmuştur. 5-16 Haziran 1972 tarihlerinde uluslararası düzeyde düzenlenen Birinci Birleşmiş Milletler İnsan Çevresi Konferansı, "Tek bir dünyamız var" sloganıyla hüküm sürmüş ve Türkiye'nin de aralarında bulunduğu 113 ülkenin katılımıyla gerçekleşmiştir (Palabıyık ve Yavaş, 2006). Çevrenin ve doğal kaynakların korunması birçok uluslararası kuruluşla birlikte BM'nin gündeminin ilk sırasında yer almaktadır (Ay ve Yılmaz, 2004).

Dünyada gelişen sanayi ekonomik dengesizlikleri beraberinde getirdiği gibi çevre sorunları konusunda da dengesizlikler geliştirmiştir. Ekonomik başarının sağlıklı bir çevre ile olabileceğini anlayan devletler çevre sorunlarına eğilmeye başlamıştır (Cruz vd., 2007). Bu eğilimler neticesinde yeşil dünya senaryoları çizilmiş ve dünyanın uzun süre sürekli kalıcı gündemine oturmuştur. Dünya çapında birçok çevre sorunu vardır ve bazıları şunlardır (PWC, 2008):

- İklim Değişikliği: Karbondioksit ve diğer sera gazlarının atmosfere salınması sonucu dünya genelinde sıcaklık artışı ve iklim değişiklikleri yaşanmaktadır.
- Hava Kirliliği: Sanayi faaliyetleri, araç emisyonları, evsel ısınma vb. gibi etkenler hava kirliliğine neden olmaktadır. Hava kirliliği astım, KOAH, akciğer kanseri gibi sağlık sorunlarına neden olabilmektedir.
- Su Kirliliği: Endüstriyel atıklar, kimyasal gübreler, evsel atıklar gibi etkenler su kirliliğine neden olmaktadır. Su kirliliği içme suyu kaynaklarını tehdit eder ve su canlıları için olumsuz etkilere neden olabilmektedir.
- Doğal Kaynakların Aşırı Kullanımı: Doğal kaynaklar (örneğin, ormanlar, petrol, mineraller) aşırı kullanıldığında, sürdürülebilirliği tehlikeye atar. Bu da çevre sorunlarına neden olabilmektedir.
- Biyoçeşitlilik Kaybı: Habitat kaybı, aşırı avlanma, iklim değişikliği vb. gibi nedenlerle birçok türün yok olması ile biyoçeşitlilik kaybı yaşanmaktadır. Bu, ekosistemlerin dengesini bozabilir ve gelecekte olumsuz sonuçlar doğurabilmektedir.
- Atık Yönetimi: Artan nüfus ve üretim, daha fazla atık üretimi anlamına gelir. Ancak, atıkların doğru şekilde yönetilmemesi, toksik maddelerin çevreye salınmasına neden olmaktadır.

Bu sorunlar ve daha birçok çevre sorunu, insan faaliyetleri ve doğal faktörler tarafından etkilenmektedir. Bu nedenle, çevre sorunlarının çözümü için dünya genelinde bireyler, hükümetler ve stklar dahil olmak üzere tüm sektörlerin katkısı önemlidir.

2.2. Çevre Yönetimi

Çevre yönetimi, “yönetim, teknoloji, mevzuat ve politika ve strateji uygulamaları yoluyla çevrenin doğal ve insan yapımı bileşenlerinin sürdürülebilir kullanımını ve gelişimini sağlamak için yerel, bölgesel, ulusal ve küresel düzeyde oluşturulan politikalar”

olarak tanımlanmaktadır. Çevre yönetimi, çevreye duyarlı uygulamalarla toprak, su ve hava gibi doğal kaynakların kullanılmasıdır. İnsan ihtiyaçlarını karşılamak için çevresel kaynakları kullanma döngüsünü yönetmek anlamına gelmektedir. Çevre yönetimi, insanlar, bitkiler, hayvanlar, hava, su, toprak, sanat eserleri ve insan yapımı ürünler, doğal yapılar, sosyal ve ekonomik ilişki ağları ve biçimleri, alan, ısı, ışık ve çevre dahil olmak üzere ekosistemleri kapsamaktadır. Çevre yönetiminin amacı, çevrenin dengesinin ve geleceğinin korunmasıdır. Sürdürülebilir ve kaliteli bir fiziki çevreye ulaşmaktır (Tüzün, 1996).

Çevre yönetimi, doğal kaynakların sürdürülebilir bir şekilde kullanımını sağlamak, çevre kirliliği ve doğal yaşamın tahribatını önlemek için tasarlanmış bir dizi yöntem, politika ve uygulamaları kapsamaktadır. Çevre yönetimi, insan faaliyetlerinin çevreye olan etkisini azaltmayı amaçlayarak, doğal kaynakları korumak ve gelecek nesillere aktarmak için tasarlanmış bir yaklaşımdır. Çevre yönetimi, birçok sektör ve faaliyeti kapsamaktadır. Sanayi, tarım, turizm, ulaşım ve enerji sektörleri gibi birçok sektör, çevre yönetimi kapsamında faaliyetlerini sürdürmektedir. Çevre yönetimi, atık yönetimi, su kaynaklarının korunması, hava kalitesi, yenilenebilir enerji kaynakları, biyolojik çeşitliliğin korunması ve iklim değişikliği gibi konuları içermektedir. Çevre yönetimi, bir dizi politika ve yasal düzenlemeleri içermektedir. Ulusal ve uluslararası düzeyde, birçok ülke, çevre politikalarını yürütmek ve izlemek için çevre bakanlıkları veya benzeri kuruluşlar kurmuştur. Bu kuruluşlar, çevre yasalarının uygulanması, denetimi ve politikaların oluşturulması gibi konularda çalışmaktadırlar (Keleş ve Hamamcı, 2005).

Çevre yönetimi, sadece devlet kuruluşlarının sorumluluğunda değildir. İşletmeler, STK'lar, akademik kuruluşlar ve bireyler de çevre yönetimine katkıda bulunabilmektedir. İşletmeler, atık yönetimi, enerji verimliliği, yenilenebilir enerji kaynakları kullanımı gibi konularda sorumluluk alabilmektedir. STK'lar, doğal kaynakların korunması, çevre kirliliği ile mücadele ve sürdürülebilirlik için kampanyalar düzenleyebilmektedir. Bireyler ise günlük hayatlarında çevre dostu davranışlar sergileyerek, çevre yönetimine katkıda bulunabilmektedir (Ergun, 2008).

Çevre yönetiminin işlevleri koruma, iyileştirme, geliştirme ve gerçekleştirme olarak tanımlanabilmektedir. Çevre yönetiminin koruyucu işlevi önleyicidir, doğal ve insan yapımı çevrenin zarar görmesini önlemeyi ve çevreye zarar vermeden gelecekteki gelişmeleri dikkate almayı amaçlamaktadır (Yaşamış, 1995). Çevre yönetiminin dirençlilik işlevi,

Çevresel sorunları ortadan kaldırarak ve bu etkilerin ulaştığı ve geri çevrilemeyeceği olumsuz çevresel etkileri ortadan kaldırarak zarar görmüş bir ortamı eski haline getirmeyi amaçlamaktadır. evre yönetiminin onarıcı işlevi, tahribata uğrayan ve dengesi bozulan bir ortamın yeniden dengelenmesini, korunmasını ve eski haline getirilmesini sağlamaktır (Keleş ve Hamamcı, 2005).

Hedeflere ulaşmak için insan ve maddi kaynakları kullanarak planlı faaliyet ve görevlerin yürütölmesidir. evre yönetimi, ekolojik çevreyi korumak, geliştirmek ve iyileştirmek için uyulması gereken sistematik kurallar bütünüdür. evre sorunlarının üstesinden gelmek için ulusal düzeyde izlenmesi gereken temel ilke, politika ve stratejileri içeren bir Ulusal evre Yönetim Planı geliştirilmelidir. evre yönetimi ile doğrudan ilgili birimler, yerel ve bölgesel evre sorunlarının ve alınması gereken önlemlerin daha iyi belirlenmesinde etkilidir. Çevresel hedeflerin belirlenmesi, bu hedeflerin uygulanması için bir organizasyonun sağlanması ve mevcut evre kalite koşullarının belirlenmesi için çeşitli yönetim planları geliştirilmelidir (Yaşamış, 1995).

evre yönetim planları, kısa, orta ve uzun vadeli evre politikalarını tanımlayarak kamu ve özel kurum ve kuruluşların faaliyetlerine rehberlik etmesi için gereklidir. evre yönetiminin temel amaçlarının belirlenmesi, evre politikasının belirlenmesi, evre planlama çalışmalarının yürütölmesi, evre çalışmalarının yürütölmesi, evre yetki ve sorumluluklarının belirlenmesi ve bunların uygulanması, ulusal, bölgesel ve yerel kararlar, bu sorumluluk kapsamında kalite hedefleri çevresel kaliteyi belirlemek ve iyileştirmektir. Çevresel etki değerlendirme sistemlerinin geliştirilmesi ve çevresel etki değerlendirme sistemlerinin kurumsallaşması gibi değerlendirmeler, evre yönetim çerçevesinin bir parçasıdır (Ergun, 2008). Ulusal ve siyasi irade, evre yönetimi çerçevesinde önemli bir rol oynayacaktır. Kent yönetiminde evre yönetiminin değerlendirilmesi, kentlerde yaşayan insanların temel ihtiyaçlarını karşılayan, bu hizmetlerin planlı sunumuyla kaynakları akılcı kullanan, sadece bugünü değil geleceği de düşünen, sunarken çevresel kaynakları baltalamak yerine, hizmetleri sunmalıdır (Ünlü, 1991).

evre yönetim sistemi, canlıların yaşamlarını dengeli ve sağlıklı bir şekilde sürdürebilmeleri için gerekli olan doğal kaynakların etkin kullanımı, üretimi, taşınması ve tüketimi sırasında ortaya çıkabilecek sorunları tespit edip reddederek gerçek sorunları çözmeyi amaçlamaktadır. evre yönetim sistemi belgelendirmesi, bir şirketin çevresel,

sosyal sorumluluğunu, yasal zorunluluklarını ve taahhütlerini yerine getirdiğini göstermesinin en etkili yollarından biridir. Çevre Yönetim Sisteminin (ÇYS) etkili bir şekilde uygulanması, sorunlara sistematik bir yaklaşım getirir ve şirketlerin amaç ve hedeflerine ulaşmalarına yardımcı olur. Uluslararası Standardizasyon Örgütü (ISO), uluslararası ticaret şirketleri için ulusal, bölgesel, eyalet ve yerel yasalarla bağlı olmayan ve evrensel etkililiği amaçlayan standartlar oluşturmak için çevre yönetim sistemleri kurmaktadır (Yaşamış, 1995).

Çevre yönetim sisteminde kullanılan araçlar ISO 14000, ISO 14001, BSI 7750, EMAS, ISO 14001 ve BSI 7750'dir. ISO 14000 Standart Serisi ISO 14001 ve 14004 standartlarının temelini oluşturmaktadır. ISO 14004 standardı, çevre yönetim sistemlerinin kurulması için bir kılavuz görevi görmektedir. ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi ISO 14001, bir şirketin çevreye verebileceği zararı olabildiğince azaltmak ve ortadan kaldırmak için tasarlanmış bir yönetim sistemidir. Çevre yönetim sistemleri için ISO 14001 standardı ve ilgili standart serileri, tüm ülkelerde geçerli çevre kanunları ve düzenlemelerine uygundur. Sürdürülebilir kalkınma hedefi, uluslararası pazarda hızla popülerlik kazanan ISO 14000 serisinde test edilmiş ve onaylanmış tek standart olan ISO 14001 ile sonuçlanmıştır (Evin, 2002).

BSI 7750 Çevre Yönetim Sistemi Standardı BSI tarafından 1992'de Rio'daki ilk Dünya Zirvesi'nde geliştirilen ilk çevre yönetim sistemi standardı olan BS 7750'ye dayanmaktadır. Bir şirket, çevre yönetim standardı BSI 7750'ye kayıt olmak istiyorsa, gereklilikleri yerine getirebilmesi için öncelikle sisteme dahil edilmesi gerekir. Bu sisteme kayıtlı olan firmalar dışarıdan takip edilmekte ve çevresel çalışmaları düzenli olarak kontrol edilmektedir. Çevresel performansın izlenmesini ve sürekli iyileştirilmesini esas alır ve çevresel faktörlerle ilgili olarak ilgili yasalara ve yasal olarak öngörülen şartlara uyumu gerektirir. BSI 7750 ortak bir standarttır. Her büyüklükteki şirket için geçerlidir. Amaç çevre tahribatını önlemektir. Gönüllü çalışmaya dayalıdır. Ancak sistem kurulduktan sonra standardın gerekliliklerini karşılaması gerekmektedir (Uzel, 1995). EMAS - Avrupa Birliği Çevre Yönetim ve Denetim Sistemi küresel çevre şeması ISO 14000'e benzer, ancak AB ülkelerinde kullanılan bir şemadır. Nisan 1995'ten bu yana AB imalat sektöründe çevre yönetimi uygulamalarının yaygınlaştırılması için ortak bir düzenlemedir (Öztürk, 2017). EMAS sistemine dahil olan firmaların yönetim ve gözetimi bağımsız, lisanslı ve akredite çevre denetim firmaları veya uzmanları tarafından yapılmaktadır. EMAS sistemine kayıtlı şirket ve kuruluşların bir listesi bağımsız bir kuruluş

tarafından üretilmekte ve yıllık olarak resmi AB gazetelerinde yayınlanmaktadır (Zeytin ve Kırlioğlu, 2014).

EMAS, çevre yönetim standartları BSI 7750 ve ISO 14001, çevre kuruluşları, çevre danışmanları ve iş kontrolünde ekonomik ve politik girişimleri çevre standartlarına göre önceliklendiren ticari ve endüstriyel kuruluşlardan geliştirilmiştir. EMAS, bu üç standarttan en katı olanıdır. Bu en çok tercih edilen alman sistemidir. Küresel çevre yönetim sistemi ISO14000'e benzer, ancak yalnızca AB ülkelerinde kullanılmaktadır. EMAS ve BSI 7750, iş politikaları doğrultusunda hareket eden tedarikçilere daha fazla önem vermektedir. Ek olarak, EMAS doğrulama süreci ISO 14001'den daha kapsamlıdır. Buradaki hazırlık incelemeleri mevcut, gelecekteki ve geçmiş faaliyetleri içerir. Bu nedenle şirketin çevreye verdiği zarar da ön değerlendirmeye dahil edilmelidir. ISO 14001 ise şirketin mevcut süreçlerine odaklanır. EMAS, Avrupa'daki en popüler ve etkili sistemdir. ISO 14001 kapsamında, EMAS isteğe bağlıdır, ancak gelecekte zorunlu hale gelebilir. EMAS, ISO 14001'den daha detaylı ve kapsamlıdır. ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi birçok ülkede tercih edilip kullanılırken, EMAS Avrupa ile sınırlıdır. Çevre yönetim sistemi ISO 14001 gelecekte daha fazla kabul görecektir ve uygulanacaktır (Nemli, 2000).

2.3. Çevre ve Sosyal Sorumluluk

Çevre konusunda tüm insanlığın sorumluluğu vardır. Çevresel sorunlar sadece bir bölgeyi değil tüm dünyayı etkileyen ortak bir sorundur. Doğal kaynakların yok edilmesi, çevreci olmayan anlayışlar çevre sorunlarının artmasına neden olmaktadır. Bu tür sorunları proaktif olarak önlememiz ve ortaya çıkan sorunlara çevrenin tepkisini dikkate alarak faaliyetlerimizi yeniden düşünmemiz gerekmektedir. Başlangıçta, eğitim kurumları çevrenin sorumlu kullanımını ek bir maliyet olarak görmüştür. Ancak dünyada tüketilenin büyük bir kısmını kurumların üretmesi ve küreselleşme ile birlikte çevre kavramlarının öneminin değişmesi, kurumları çevreye karşı daha sorumlu hale getirmiştir. Birincisi, çevreyi korumaya yönelik eylemlerin ve organizasyonel maliyetler üzerindeki etkisidir. İkincisi, bu faaliyetlerin kuruma katkısıdır (Şimşek, 1993).

Çevre ve sosyal sorumluluk, insanların faaliyetlerinin doğal çevre ve toplumsal çevre üzerindeki etkisine dikkat etmesi ve bu etkiyi en aza indirmek için sorumluluk alması anlamına gelmektedir. Çevre ve sosyal sorumluluk, şirketlerin karlarını maksimize etmek yerine, doğal kaynakların ve toplumun refahını da göz önünde bulundurarak iş yapmalarını

gerektirmektedir. Bu, şirketlerin faaliyetlerinin doğal çevre üzerindeki etkisini azaltmak, topluma fayda sağlamak, çevre dostu ürünler ve hizmetler sunmak, tedarik zincirinde etik davranmak gibi birçok farklı yönü içermektedir (Torlak, 2003).

Çevre ve sosyal sorumluluğun iş dünyasındaki önemi günümüzde giderek artmaktadır. Çünkü tüketicilerin çevre ve toplumsal konulara duyarlılığı artmıştır ve bu tür sorunlara duyarlı olan şirketler daha çok tercih edilmektedir. Ayrıca, çevre ve sosyal sorumluluğun yer aldığı projeler, şirketlerin marka imajına ve itibarına da olumlu etki yapmaktadır. Çevre ve sosyal sorumluluk, sadece doğal çevre veya toplumsal çevre üzerindeki etkileri azaltmakla kalmaz, aynı zamanda şirketlerin başarısı ve sürdürülebilirliği için de önemlidir (Dinçer, 1998).

Friedman (1970) çevre sağlığı konusunda sosyal sorumlulukla ilgili fikirlerini ortaya attığı zaman, kamu ve özel sektör bunun mali boyutunun sorun olacağını düşünmekteydiler. Bugünlerde ise halen bu kaygılar devam etmekle birlikte su ve hava kirliliği, ozon tabakası durumu ve küresel ısınma konuları artık tüm insanlığın gördüğü ve bilinçlenmeye başladığı konular olmuştur. Yeşil hareketler sayesinde çevre konusunda hukuki düzenlemeler yapılmış ve maliyet düşürmek adına çevre sağlığını önemsemeyen kamu ya da özel sektör çeşitli yaptırımlarla karşı karşıya kalmıştır (Küskü ve Aydın, 2006).

Çevre kirliliği ile ilgili hukuki düzenlemeler halen yeterli değildir. Bu konunun ciddiye alınabilmesi için çevreye duyarlı kurum ve kuruluşların gönüllü destekleri önemlidir. Sosyal sorumluluk çerçevesinde kamu ya da özel sektör çevreyi korumalı ve bu konuda duyarlı olmalıdır (Dinçer, 1998). Çevrenin korunması için kamu kurum ve kuruluşları ile özel sektör kuruluşları doğal kaynakları kullanmada tasarruf etmeli ve çevrenin korunması için sosyal sorumluluk sahibi olabilmelidir (Torlak, 2003).

Son dönemlerde doğanın ya da çevrenin korunmasıyla ilgili konularda medyada çok fazla yer bulduğu görülmüş, atık madde ve geri dönüşüm gibi konular son dönemlerde herkes tarafından konuşulur hale gelmiştir (Heikkurinen, 2010). Artık çoğu kamu kurumu çevre sorumluluklarını ciddiye alır hale gelmiştir. Özel sektör ya da kamu kurumları özellikle üretim yapanlar için doğal çevrenin korunması oldukça önemlidir (Hart, 2008). Doğanın ve çevrenin bu kadar hoyratça sonunun getirilmesi ve bununla birlikte dünyanın sonunun gelmesi insanlar tarafından ütopik görülmektedir (Gergely, 2012). Bir de doğaya ve çevreye asıl büyük zararı veren kurumlar, asıl olan gerçeği saklamak için çevreci gibi görünüp sosyal sorumluluk

projelerinde boy göstermektedir. Çevre sorunları bugün ulusal ve uluslararası arenada oluşan yeşil STK'lar tarafından verilen mücadeleler ile bu konuda duyarlı hükümet politikalarıyla çözümlere kavuşabilecektir. Özellikle sanayi devrimleriyle birlikte üretimin ve dolayısıyla tüketimin hızla artmış olması çevre sorunlarını beraberinde getirmiştir. Bu nedenle WWF (World Wildlife Fund), doğal yaşamı korumak için 1961 yılında kurulmuştur. Bunu, ABD Temiz Hava Yasası Hazırlığı ve Ulusal Çevre Politikası Yasası'nın çıkarılması izlemiştir. Bu, eşitlik ve ayrımcılıkla ilgili endişelerin tüketici haklarının ötesine geçtiği bir zamandır. 1970'lerde çevre sorunları da dikkat çekmiştir. 1970 yılında Çevre Koruma Ajansı kurulmuştur (Yamak, 2007).

Banerjee'e göre (2007), ABD hükümetini ve tüketicileri savunmak için Rachel Carson yasalarına dayanan Temiz Hava Yasası, Temiz Su Yasası ve Kaynak Koruma ve İyileştirme ile modern çevre hareketindeki ilk Batılı girişimlerdir. 1971'de bir grup Kanadalı çevre aktivist, Amchitka'da ABD destekli nükleer denemeye karşı çıkmıştır ve bu eylemin bir sonucu olarak Greenpeace kurulmuştur. Enerji kıtlığıyla birlikte, çevrenin korunması sorunları, 1970'lerin sonunda aktivistler ve hükümetler arasında sürtüşme noktaları haline gelmiştir (Yamak, 2007).

1960'lar ve 70'lerde Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa'da çevre yasaları çıkarıldığında, şirketler emisyon azaltma, kirlilik kontrolü, atık madde geri dönüşümü vb konuları çevre politikalarına katmışlardır. 1980'lerin Thatcher-Reagan döneminde konuya olan ilgi azalmıştır, ancak 1990'larda diğer katı yasal gereklilikler, şirketlerin çevrelerine ve finansal performanslarına verdikleri zararı tazmin etmelerini gerektirmiştir. Sorun, iş dünyası için stratejik bir konu haline gelmiştir. Paydaş ilişkilerini geliştirmiş ve uzun vadede sürdürülebilir rekabet avantajı sağlayacak şekilde konumlanmıştır (Banerjee, 2007).

Tüm uluslararası toplumu uluslararası düzeyde dahil etmek ve çevrenin korunması için il gelişmeler 1972 yılında Stokholm'da BM tarafından yürütülmüştür. Türkiye ile birlikte 113 ülkenin katılım gösterdiği bilimsel toplantı sonrası Stockholm Deklarasyonu yayınlanmıştır. Bu deklarasyonda UNEP (BM Çevre Programı)'ın kurulması ve Dünya Çevre Günü (5 haziran) kararlarına yer verilmiştir. BM ve bağlı kuruluşları bu süreçte her zaman öncü bir rol almıştır. BM tarafından yürütülen bilimsel toplantılar; Birleşmiş Milletler Çevre Konferansı (1982-Nairobi), Brundtland Raporu (1987), Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma

Konferansı (1992-Rio), Kyoto Protokolü (1997-Kyoto), 'Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Dünya Zirvesidir (2002- Johannesburg) (Görmez, 2007).

Bunların dışında 1989 yılında Alaska kıyılarındaki çevre kirliliği yeşil inisiyatifleri hareketlendirmiştir. Exxon Valdez isminde bir petrol tankeri kıyıya tonlarca petrolü dökmüştür. Bu olay sonrası CERES (Çevreye Duyarlı Bir Ekonomik Koalisyonu) kurulmuştur. "Ceres İlkeleri", çevrenin korunmasına yönelik belirli temel ilkeden oluşmaktadır. Bu ilkeler üye ülkelerin çevre koruma konusunda baz alacağı ana ilkeler olmuştur. Ayrıca BM Çevre ve Kalkınma Konferansı'nın (UNCED) bir devamı olarak 1990 yılında kabul edilen Rio Deklerasyonu'nda doğal çevrenin korunmasıyla ilgili bazı standartlar kabul edilmiştir. Bunlar SA8000, ISO 14001, 14000, DSÖ ile Uluslararası Çalışma Örgütü tarafından belirlenen standartlardır. Bu standartlar dünya ülkelerinin genellikle ekonomik açıdan kâr amacı güttükleri için çevre sorunlarını öteleyeceği düşüncesiyle ortaya çıkmaktadır. Bu sebeple bu kadar çok yeşil STK ortaya çıkmış ve sadece ekoloji faaliyetlerini STK'lar yürütmektedir (Görmez, 2007). Bu STK'lar halkın çevre sorunlarına karşı duyarlılığını geliştirmekte ve insanların çevreye saygılı davranışlar sergilemeleri için çaba göstermektedir. Kamu kurum ve kuruluşlarına göre STK'lar çevre sorunlarının çözümü noktasında daha pratik çözümler üretebilmektedir. Tabi ki öncelikle STK'lar bunları yapabilmeleri için kamuoyunda ve medyada kabul görmelidir (Gökdayı, 1997).

STK'lar uluslararası organizasyonlarda ve konferanslarda o kadar ilgi görmüştür ki birçok ulusal delegasyonda STK temsilcileri yer almakta ve STK'lara yer verilmektedir. AB, BM, OECD, IMF gibi dünyada büyük söz hakkı olan büyük kuruluşların uluslararası anlamda politika belirleme noktasında önemli rolü vardır. Türkiye'de de aynı şekilde kamu kurumları ve Bakanlıklarca kabul görmek önemlidir. Kamu kurumlarıyla iş birliği halinde olan STK'lar çevre sorunları konusunda daha fazla faydalı sonuçlar elde edebilmektedir (Ural, 2005). Çevre ile ilgili kamu ve özel sektör ile iş birliği halinde olan STK'lara çok fazla görev düşmektedir (Yavaş ve Palabıyık, 2006).

İlk kez 1972 yılında BM Stockholm Zirvesi'nde STK'lar çevre hareketlerine katılım göstermiştir. 1987- 2002 yılları arasında da çevreci STK'lar özelleşerek yeşil STK'lar olarak boy göstermeye başlamıştır. BM Çevre Zirvesi süreci, Birleşmiş Milletler çatısı altında çevre bakanlıkları ve benzeri çevre kuruluşlarının kurulmasını ve güçlendirilmesini sağlarken, uluslararası çevre politikasının oluşturulmasını ve çevre koruma konusunda iki taraflı bir

anlayışı mümkün kılmaktadır. 1983 yılında ilk kez Almanya’da olmak üzere tüm Avrupa’da yeşil partiler meclislere girmiştir. Zamanla, çevre korumanın "iki taraflı" bir mücadele, modern, ekolojik olmayan bir değer veya "ideolojik" bir değer olduğu fikri galip gelmiştir. Çevre STK'larının “tüm paydaşları bir araya getirmesini” kolaylaştıran bu anlayış, çevre korumayı yeşil düşünce geleneğinden koparan ana yönlerden biridir. Bu, çevre hareketinin sivil toplum koluna finansal kaynakları güvence altına alma fırsatı sağlamıştır. Bunun en önemli sonucu, çevre koruma profesyonelleri olarak çalışma fırsatı bulan profesyonellerin, endüstri tarafından finanse edilen çevresel STK'lara (yani üç sektöre) maruz kalma olasılıklarının daha yüksek olmasıdır. Bu sayede çevre dostu sivil toplumun etkinliği artmaktadır (Şahin, 2007).

2.4. Sivil Toplum ve Çevre

STK kavramını tanımlamadan bu kavramın nereden geldiği üzerinde durmak gerekmektedir. Sivil kelimesi medeniyet kelimesiyle aynı etimolojiden gelmektedir. Medeniyet ise insanlık ve uygarlık kavramları ile doğrudan ilişkilidir. Birlikte yaşamayı öğrenen insanlar uygarlık içinde yaşamlarını sürdürmektedir (Akal, 1995). Bu sebeple birlikte yaşayan genellikle şehirlerde yaşayan insanlar medeni olarak kabul görmektedir (Ocak, 2009). Sivil toplumun uzun süreli bir tarihsel geçmişi bulunmaktadır (Gözübüyük, 2002). Sivil toplum kavramı ilk kez 1767 yılında Ferguson tarafından “Sivil Toplum Tarihi Üzerine Bir Deneme” isimli kitabında yer almıştır (Ocak, 2009).

Sivil toplum kavramının günümüzde ne anlama geldiği ile tarihsel süreçte belirli bir dönemde ne için kullanıldığı arasında önemli bir fark vardır. Tarihsel süreçler, sivil toplum kavramının farklı olgu ve terimlerle ilişkilendirilerek ve farklı boyutları vurgulanarak yorumlanmaya çalışıldığını göstermektedir. Aynı zamanda değişen toplumsal şartlara ve ihtiyaçlara göre terimlerin değiştirilerek yeniden kullanıldığı söylenebilmektedir (Özdaşlı, 2007). Tarihsel gelişim süreci dikkate alındığında sivil toplum kavramı dört aşamada ele alınabilmektedir. Sivil topluma atılan ilk adım, özünde devlete üyelik olarak kabul edilir. İkinci düzey, kendilerini devletten korumak için sivil toplum içindeki bağımsız toplulukların meşruiyetini ele almaktadır. Üçüncü düzey, toplumsal çatışmaların nedeninin sivil toplum özgürlükleri olduğu ve bu çatışmalarda devlet müdahalesinin önleyici bir unsur olarak görüldüğü anlayışını yansıtmaktadır. Üçüncü adıma karşılık gelen son adım, devlet

müdahalesinin sivil toplumu boğduğu yönünde artan endişelere işaret etmektedir (Sarıbay, 2001). Literatürde sivil toplumun çeşitli tanımlarına rastlamak mümkündür.

White (1994) sivil toplumu, kendi çıkarlarını ve değerlerini korumak veya geliştirmek için toplum üyeleri tarafından gönüllü olarak oluşturulmuş, devlete bağılı özerk bir kurumsal alan olarak tanımlamaktadır. Akatay (2009) ise sivil toplumu, toplumun dokusunu daha geniş ölçekte değiştirmek için kendi çevreleriyle gönüllü olarak birleşen ve başlayan insanların hareketi olarak tanımlamaktadır. Tanımlara bakıldığında sivil toplumu tanımlayan anahtar kelimeler özerklik, örgütlenme ve gönüllülüktür. STK'ların tanımlamak için kullanılan bu terimlerde, idealize edilen sivil toplum unsurunun her bir unsurunun ön plana çıktığına dikkat edin. Unutulmamalıdır ki, doğrudan devletin denetiminde olan alanların yanı sıra, ekonomik ilişkilerin baskısından bağımsız olarak gönüllü olarak oluşturulmuş kurum ve faaliyet alanlarıdır.

Türk dilinin ana başvuru kaynağı olan Türk Dil Kurumu Sözlüğünde, STK terimi, 'toplumun çeşitli sorunlarıyla bağımsız olarak ilgilenen, bilgilendiren ve aydınlatan her türlü kuruluş' olarak geçmektedir. "(Ustakara, 2009). 'Örgüt' kavramının bahsedilen kuruluşu daha iyi tanımladığı düşünüldüğünden, kavram bu çalışmada STK olarak ele alınmıştır. STK'nın bir diğer kapsamlı ve tanımlayıcı tanımı, bireylerin ortak görüşleri, ilgileri, hassasiyetleri, ihtiyaçları vb. Devletin yasal, idari, üretici ve kültürel kurumları dışında, dernek, vakıf, sivil toplum, platform, ağ vb.'den oluşan resmi, gayri resmi, geçici, esnek örgütler veya yapılar olarak ortaya çıkarlar (Akatay, 2009). Literatürde kabul gören bir diğer tanım ise STK'yı, amacı piyasada ekonomik ve politik bir güç elde etmekten çok, çevresel ve/veya sosyal amaçlara ulaşmak olan bir kuruluş olarak tanımlamaktadır (Bendell, 2000).

Yavaş ve Palabıyık (2006) araştırmalarında bu kavramı hukukun üstünlüğü gereklilikleri, uygulamada açıklık ve şeffaflık, hesap verebilirlik ve uzlaşmayı içeren katılımcı uygulamaya dayalı olarak öne sürmüş ve kültürü içselleştirme, eşitlik ve adaleti ön planda tutma olarak tanımlamaktadır. İdari kademeler arasında iletilen şüpheli mekanizmalar ve uyum ile yeni bir yönetim anlayışını temsil ettiğine işaret etmişlerdir. Devlet kurumları, ülkelerin örgütlü bireylerin sosyal ve ekonomik kalkınmasına doğrudan katkıda bulunarak katılımcı demokrasinin oluşturulmasında ve sürdürülmesinde önemli bir rol oynamaktadır (Güleç ve Sancak, 2009). STK'lar, ülkenin gelişimine katkıda bulunmanın yanı sıra, insanların potansiyelini ortaya koyabilen ve değerlendirebilen, toplumsal sorunları çözebilen, sosyal ve

toplumsal sorunların çözümünde önemli rol oynayabilen kuruluşlardır. Bireylerin yaratıcılıkla güçlerini birleştirmeleri ve yaratıcı sürece önemli ölçüde etki etmeleri ile ilgilidir (Erkul, 2009).

Sivil toplum, devlet müdahalesinin ulaşamayacağı ekonomik ve sosyal alanları tanımlamak için gerekli bir terimdir. Bu alan özerk bir alandır ve kendi ilke ve kurallarına göre işlemektedir. Yani devlet müdahalesi dışında kendi ülkesini kontrol eden kişi ve kuruluşları da kapsayan bir kavramdır. Yılmaz'a (2001) göre STK en geniş anlamıyla kamu durumları dışındaki toplulukların demokratik süreçlerini ve kendi kaderlerini tayin haklarını içermektedir. Abay'a (2004) göre STK her türlü toplumsal, toplumsal ve toplumsal sorunlar, devlet müdahalesi veya siyasi güç tarafından belirlenemez, ancak kişi ve gruplar, herhangi bir makamdan izin almaksızın kendi istek ve arzularına göre hareket etmekte serbest örgütlü bir yapıyı ifade etmektedir. En düşük düzeydeki angajman, askeri ve sivil bürokrasinin en alt düzeyi, siyasi, ekonomik ve kültürel faaliyetler ve bireylerin örgütlü yaşamlarının düzenlendiği ve daha iyi bir topluma yönlendirildiği ekonomik toplum dışındaki üçüncü alanıdır (Keyman, 2006).

STK'lar, özel bir amaç için kurulmuş, kar amacı gütmeyen, toplumun çıkarlarına hizmet etmek üzere çalışan örgütlerdir. Bu kuruluşlar, toplumun farklı kesimlerinden gelen insanlar tarafından kurulabilir ve yönetilebilmektedir. STK'lar, demokratik bir toplumda önemli bir rol oynarlar çünkü vatandaşların katılımını sağlarlar, toplumsal sorunlara dikkat çekerler ve çözüm önerileri sunmaktadır. STK'lar, çevre, insan hakları, eğitim, sağlık, kültür, sosyal hizmetler, hayvan hakları ve daha birçok alanda faaliyet gösterebilirler. Bu kuruluşlar, toplumun sorunlarına çözüm üretmeye çalışırlar ve toplumsal farkındalığı artırmak için kampanyalar düzenlemektedir (Erkul, 2009).

Çevre konusunda, STK'lar çevre kirliliği, biyolojik çeşitlilik kaybı, atık yönetimi, iklim değişikliği gibi konularda çalışmalar yapmaktadır. Bu kuruluşlar, hükümetleri çevre sorunlarına müdahale etmeye çağırır, çevre dostu politikaların uygulanması için baskı yapar ve kampanyalar düzenlerler. Ayrıca, STK'lar, vatandaşların çevre konularında bilinçlenmeleri ve çevre dostu davranışlar sergilemeleri için de çalışmalar yapmaktadırlar. STK'ların, hükümetlerin yapamadığı veya yapmakta yetersiz kaldığı konularda etkili bir rol oynadığı görülmektedir. Çevre konusunda da STK'ların çalışmaları, çevre koruma ve sürdürülebilirlik için önemlidir. Keyman ve Ehrenberg'e göre (1999) sivil toplum;

- a) Toplumsal sorunların çözümünde etkili bir araç olduğu düşünülmektedir.
- b) Hükümetler bu çözümleri geliştirirken başta devletler olmak üzere çeşitli siyasi, sosyal ve ekonomik aktörlerle birlikte çalışacaklardır.
- c) Devletler veya siyasi aktörler tarafından konumlarını haklı çıkarmak için kullanılmamalı, devletlerin etkililiği, verimliliği ve şeffaflığı için birincil aktörler olmalıdır. Mikro-bölgesel konulardan makro-ulusal düzeye kadar 'aktif yurttaşlığa' dayalı toplumların örgütlenmesinde kilit rol oynamaktadır.
- d) Farklı kimlikler, toplumsal aktörler ve toplumun farklı katmanları arasında demokratik ilişkiler inşa etmenin bir aracıdır.
- e) Günümüz dünyasında sivil toplum, hak ve yükümlülüklerin devletler, toplumlar, bireyler ve çeşitli ekonomik, sosyal ve siyasi aktörler tarafından adil ve demokratik bir şekilde tahsis edilmesinde kilit bir faktördür.

1980'lerde tartışılmaya başlanan dernek, sendika ve vakıf gibi STK'lar, bu oluşumdan ortaya çıkan veya gerçek anlamda yetki almış, sosyal sorumluluk çerçevesinde beklentileri belirleyen ve gerekli politikaları oluşturan önemli toplumsal unsurlardır. Türkiye'de sivil toplum, "toplumsal dayanışma, toplumsal güven, toplumsal sorumluluk, toplumsal istikrar ve toplumsal sorunlara çözüm bulma gibi önemli değerleri oluşturmakla yükümlü, katma değer sağlayan bir kurum, bir iletişim ağı" olarak tanımlanmaktadır. İşlevselliğin önemini vurgulayan, risk ve tehlikelerle dolu, giderek karmaşıklaşan bir sosyal ilişkiler ağıdır (Keyman, 2006). STK'larna atıfta bulunan literatürün çok farklı terimler kullandığı ortaya çıkmıştır. En çok kullanılanlar "sivil, vergiden muaf" ve "gönüllü" yapılarıdır (Özdemir, 2004). Birinci sektörü devletler veya kamu kurumları, ikinci sektörü ticari piyasa kuruluşları ve üçüncü sektörü kâr amacı gütmeyen kuruluşlar oluşturmaktadır (Göymen, 2004).

Gönüllü olarak kurulan STK'lar devlet destekli olabilmektedir. Ancak bu durum STK'ların devlet yönetimi ile yürütüleceği anlamına gelmemektedir (Biber, 2006). Siyasi arenadaki rolleri nedeniyle STK'lar siyasi partilerin ve temsil ettikleri siyasi farklılıkların üzerinde yer almaktadır. Bu konumuyla STK'lar, insanların siyasi görüşlerinden bağımsız olarak belirli bir zamanda buluşabileceklerini varsayarlar. Örneğin Türkiye'de 17 Ağustos depreminden sonra deprem bölgesinde farklı siyasi görüşlere sahip insanlar uzun süre aynı

STK bünyesinde faaliyet gösterdiler. STK'lar, gönüllülük ve bağışlar yoluyla halkın desteğini kazanabileceklerini ve ihtiyaçlarını devletlerden daha etkili bir şekilde karşılayabileceklerini kanıtlamaktadır. STK'ların karakterize eden beş özellik şu şekilde açıklanabilir (Ryffman, 2006).

1. Belli bir sürekliliği olan ve her şeyden önce sadece üyelerine değil diğerlerine de fayda sağlayan projelere sahip bir kuruluş olmak;
2. Ulusal hukuka göre özel bir yasal biçim olan “dernek” veya “kar amacı gütmeyen kuruluş”un özellikleri;
3. Ulusal ve uluslararası düzeyde kamu ve özel makamlarla ilişki kurma ve ulusal otorite kurma hedeflerine bağlı kalma özellikleri;
4. Bireyler tarafından özgürce kabul edilen değerlere dayalıdır ve sivil haklar alanındaki kuruluşların faaliyetlerini, faaliyetlerinin sivil toplumla birleştirildiği demokratik bir çerçeve içinde içermektedir.
5. Uluslararası faaliyetleri gerçekleştirmek için uluslararası ilişkiler kurmanın bir özelliğidir.

STK'lar büyüklüklerine, amaçlarına, faaliyetlerine, siyasi duruşlarına, hedef gruplarına, üyelik profillerine vb. göre kategorize edilebilir. Faktörlerin etkisi altında STK'lar da farklı değildir (Güleç ve Sancak, 2009). Tüm STK'ların farklı bakış açıları, üyeleri ve hedefleri vardır ancak dört temel özelliği vardır (Akatay, 2009).

1. Kâr amacı gütmeyen kuruluş olma: STK'lar gelir getirici faaliyetlerde bulunabilir. Ancak gelir ve kazançlar üyelere dağıtılamaz. Elde edilen gelir, kuruluşun hedefleriyle uyumlu faaliyetler için kullanılır. İstisnai olarak bu kuruluşlarda düzenli olarak çalışanlara ücret ödenmesi kâr amaçlı değildir (Yıldırım, 2004).
2. Özerk olma: Bir STK'nın siyasi güç ve otoriteden bağımsızlığı. STK'lar, ilgili kanunlar uyarınca üyeleri tarafından akredite edilmiş kurumsal denetim birimleri tarafından denetlenmektedir. Bu, STK'ların merkezi ve yerel yönetimlerden bağımsız olduğu ve kamu yararı için siyasi partilerden farklı işlevlere sahip olduğu anlamına gelir (Akatay, 2009).
3. Gönüllü olma: STK faaliyetlerine destek ve üyelik isteğe bağlıdır. Bu açıdan gönüllülük, STK'ların önemli bir özelliğidir (Koç ve Yücebalkan, 2004). STK'ların

kurulmasını zorunlu kılan veya engelleyen herhangi bir yasal kısıtlama yoktur ve bu kuruluşlara katılım gönüllü olmalıdır (Seyyar ve Adalı, 2004).

4. İdeallere ve vizyonlara sahip olma: Her STK'nın farklı idealleri ve vizyonları vardır. STK'lar vizyonlarını gerçekleştirmek için çalışmalarını sürdürmektedir. Bu konuda Türkiye'nin vizyonu, sürdürülebilir yaşam, toplumsal barışın yeryüzünden sağlanması, toplumsal bilinçlenme ve bütünleşme, erozyon ve ağaçlandırma ile mücadele ve bunları koruma ilkeleriyle ülkenin ve dünyanın doğal kaynaklarının geleceğini güvence altına almaktır (Ocak 2009).

STK'ların yetki alanları oldukça geniştir (Akatay, 2009). STK'ların temel işlevleri şunlardır (İbrahim ve Wedel, 1997):

- Ülkenin gelişimini desteklemek,
- Demokratik gelişimlere katkı sağlamak,
- Sosyal sorunları gidermeye çalışmak,
- Sivil toplum faaliyetleriyle hükümet politikalarına katkı sunmak,
- Ekonomik kalkınmayı desteklemek,
- Toplumsal barış ve huzurun gelişimine destek sağlamak,
- Sosyal sorunlara karşı toplumsal bilinç kazanımını desteklemek.

Sivil toplum, toplumun bireysel veya kurumsal düzeyde katılımıyla oluşan bir yapıdır. Çevre ise, insanların yaşadığı doğal ve yapay ortamın tüm unsurlarını içeren bir kavramdır. STK'lar ise, çevre sorunlarına karşı mücadele eden ve çevre koruma konusunda toplumda farkındalık yaratmayı amaçlayan örgütlerdir. STK'lar, çevre sorunlarına karşı mücadele ederek, çevre koruma politikalarının belirlenmesinde ve uygulanmasında önemli bir rol oynamaktadır. Bu kuruluşlar, çevre sorunlarının önlenmesi, çevre kirliliğinin azaltılması ve doğal kaynakların korunması için çalışmalar yürütmektedir. STK'lar, çevre sorunlarının çözümüne yönelik olarak toplumda farkındalık yaratmak, hükümetleri ve işletmeleri çevre dostu politikalar uygulamaya teşvik etmek ve çevreyle ilgili yasal düzenlemelerin yapılmasında aktif rol almak gibi görevleri üstlenmektedir. Bu sayede, çevre sorunlarına karşı mücadelede önemli bir güç olarak ortaya çıkmaktadır (Özdaşlı, 2007).

Çevre sorunları konusunda STK'lar ulusal ve uluslararası düzeyde sosyal destek aksiyonları alan kuruluşlardır. Bu konuda kamu kurumları STK'lara göre bürokrasi nedeniyle

daha yavaş aksiyon almaktadır. STK'lar kamu kurumlarına göre daha inovatif ve aksiyonerdir. Dünya ülkelerinin çoğunda STK'ların çevre sorunlarının çözümünde katılımın olması gerekmektedir. Örneğin Endonezya, Filipinler ve Vietnam'da STK'lar hükümetlerin politika belirlemesinde oldukça etkilidir. Gelişmiş ülkelerde sivil toplumun ülke yönetimi üzerinde oldukça etkisi vardır. Rio Zirvesi'nde ortaya atılan Gündem 21 belgesinde STK'ların katılımı vurgulanmıştır (Birleşmiş Milletler, 1994).

STK'ların katılımının ülke içindeki demokrasi ve politikaların belirlenmesinde olması gerektiği vurgulanmıştır (Emrealp, 2004). Rio Zirvesi sonrası çevreci STK'ların sayısı dünyada oldukça artmıştır. STK'ların çevre sorunlarının çözümüne katılımı üç aşama gerçekleşmiştir (Şahin, 2007):

1. BM Stockholm Zirvesi 1972'de çevre sorunlarının çözümü adına uluslararası iş birliği adına süreci başlatan etkinlik olmuştur.
2. BM Çevre Zirvesi kamu kurumlarında çevre ile ilgili birimlerin kurulması ve uluslararası arenada politika oluşturma konusunda gündeme getirmiştir. Avrupa'da çevreci yeşil partilerin siyasete girmesiyle demokraside çevre konusu gündeme gelmeye başlamıştır. İlk kez 1983 yılında Almanya'da yeşil parti kurulmuştur.
3. 1980'lerden itibaren şirketler yeşil politikaları çalışma yaşamlarına entegre etmeye başlamışlardır. Şirketlere çevre hareketlerince fonlar sağlanmaya başlamıştır. Bu şekilde yeşil toplumun etkinliği ulusal ve uluslararası düzeyde artmış, çevre bilinci gelişmiş, siyasi ve yasal zeminde yeşil politikalar kendisini göstermiştir.

STK'lar, çevre sorunlarına karşı mücadelede önemli bir rol oynarlar ve çevre koruma politikalarının belirlenmesinde ve uygulanmasında aktif bir şekilde yer alırlar. Toplumun çevre konusunda farkındalığının artması ve çevre koruma politikalarının başarılı bir şekilde uygulanması için STK'ların çalışmaları büyük bir önem taşımaktadır. Çevrecilik, doğal çevrenin korunması ve sürdürülebilir bir gelecek için çevre dostu politikaların geliştirilmesi için yapılan çalışmalardır. STK'lar ise, toplumsal bir amaca hizmet etmek üzere kurulmuş ve gönüllülük esasına dayalı, özerk ve demokratik örgütlenmelerdir. Çevrecilik ve sivil toplum çalışmaları ise, doğal çevrenin korunması ve sürdürülebilir bir geleceğin sağlanması için ortak bir amaç doğrultusunda yapılan çalışmaları ifade etmektedir (Ryfman, 2006).

STK'lar, çevrecilik alanında faaliyet gösteren önemli aktörlerdir. Bu kuruluşlar, doğal kaynakların korunması, çevre kirliliğinin önlenmesi, iklim değişikliği gibi çevresel sorunlara

karşı mücadele ederler. STK'lar, hükümetleri ve işletmeleri çevre dostu politikalar uygulamaya teşvik ederek, çevre konusunda farkındalık yaratır ve toplumun çevre konusunda bilinçlenmesine katkıda bulunurlar. STK'lar, çevre alanında farklı çalışmalar yürütmektedirler. Bunlar arasında, doğal kaynakların korunması için yaptıkları arazi ve orman koruma çalışmaları, atık yönetimi, su kaynaklarının korunması, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı, çevre eğitimi ve farkındalık çalışmaları gibi konular yer almaktadır (Emrealp, 2004).

2.4.1. STK Türleri

STK'ların çeşitli kriterlere göre sınıflandırmak mümkündür. Yıldırım (2004), STK'ları mevcut mevzuatta 'zorunlu' ve 'gönüllü' kuruluşlar temelinde ele almakta ve onları dört ana gruba ayırmaktadır. Bunlar (Özdaşlı, 2007):

- Temsil ettikleri sendikaların sosyo-ekonomik hak ve çıkarlarını korumak için “kanuni” organlar (ticaret odaları, meslek odaları, kooperatifler, barolar vb.).
- Uluslararası STK'ların temsilcileri kanuni kuruluş yükümlülüklerine tabi olmayıp, demokratik bir anayasal devlette temsil ettikleri toplumsal sınıfların temel hak ve menfaatlerini korumayı amaçlayan kuruluşlardır.
- Zorunlu oluşuma tabi olmayıp kanunla kurulan ve genellikle demokratik, insan hakları, eğitim, sağlık, barış, çevre ve ekonomi yasaları çerçevesinde faaliyet gösteren “gönüllü” dernek, vakıf veya benzeri kuruluşlar; organizasyon.
- Gaziler Derneği ve Üniversite Platformları gibi “yurtsever inisiyatifleri” olan kuruluşlar gönüllü olarak esnek, geçici ve gayri resmi yapılarda oluşturulmuştur. STK'lar amaçlarına ve etkilerine göre şu şekilde sınıflandırılabilir:

Amaçlarına göre STK'lar, hizmet (hayırseverlik), hizmet, katılım ve toplumu güçlendirmeye dayalı yönelimlerine göre STK'lar olarak sınıflandırılır. Sivil toplum yardım kuruluşlarının başlıca faaliyet alanı ilaç, gıda ve giyecek dağıtımı, doğal afet veya kaza durumunda yardım çalışmaları gibi sosyal yardım olan kuruluşlardır. Bu kuruluşlar düzenledikleri çeşitli etkinliklerden elde ettikleri geliri bu amaçlar için kullanırlar. Hizmet STK'ları; sağlık, aile planlaması ve eğitim gibi alanlarda hizmet vermek üzere kurulan STK'lardır. Bu kuruluşların varlık amacı, gerekli konularda halkı bilinçlendirerek onlara yardımcı olmaktır. Kendi konusuyla ilgili STK'lar; vatandaşlık, taşıtlar, arazi, işçilik, vb.

kuruluşlardır. Bu örgütsel oluşumlar genellikle her konu etrafında kendiliğinden oluşmaktadır (Yıldırım, 2004).

Etkilerine göre STK'lar bireysel girişimlerden oluşan, az sayıda üyeye sahip ve yalnızca belirli bölgelerde faaliyet gösteren STK'lardır. Bu anlamda STK'larna en yakın türdürler. Şehir seviyesindeki STK'lar: Yerel seviyedeki STK'lardan daha fazla üyeye sahip şehir seviyesindeki STK'lar. Bu kuruluşlara örnek olarak ticaret odaları, eğitim toplulukları ve meslek odaları verilebilir. Ulusal Düzeydeki STK'lar: Ulusal düzeydeki kuruluşlar profesyonel kuruluşlardır. Tema, Kızılay, Yeşilay ve çeşitli sektörlerde hizmet veren STK'lardan sadece birkaçıdır. Uluslararası STK'lar: İnsan hakları, çevre, çocuk hakları, cinsiyetçilik, ırkçılık, eğitim ve sağlık gibi temel alanlarda çalışan, boşluğu doldurmayı amaçlayan meslek kuruluşlarıdır. Bu kuruluşların bir kısmı çeşitli kamu otoritelerini temsil etmekte (OECD, BM, G8, vb.), diğerleri ise kamu otoritelerinden bağımsız olarak oluşturulmuş (Greenpeace, meslek odaları vb.) şekildedir (Özdaşlı, 2007).

STK'lar birçok türe ayrılma ve sınıflandırılma şekli olmuştur. STK'lar, çeşitli alanlarda faaliyet gösteren örgütlerdir. Bu türler dernekler, vakıflar, sendikalar, platformlar, kooperatifler ve kâr amacı gütmeyen kuruluşlardır (Yıldırım, 2004):

- Dernekler: Belirli bir amaç veya konuda toplumun ortak çıkarlarını korumak için kurulan örgütlerdir. Örneğin, çevre koruma dernekleri, insan hakları dernekleri, kültür ve sanat dernekleri gibi.
- Vakıflar: Belirli bir amaca hizmet etmek için kurulan, kar amacı gütmeyen örgütlerdir. Vakıflar, genellikle hayırsever kişilerin bağışları ile kurulur ve faaliyetlerini bu bağışlarla sürdürürler. Eğitim, sağlık, sosyal hizmetler, kültür ve sanat gibi alanlarda faaliyet gösteren vakıflar bulunmaktadır.
- Sendikalar: Belirli bir meslek veya sektörde çalışan işçilerin haklarını korumak ve çıkarlarını savunmak için kurulan örgütlerdir. Sendikalar, işçilerin ücretlerinin ve çalışma koşullarının iyileştirilmesi, iş güvenliği ve işçi hakları konularında çalışmalar yaparlar.
- Platformlar: Birden fazla STK'nın bir araya gelerek oluşturduğu örgütlerdir. Ortak bir amaç doğrultusunda birleşen STK'lar, daha güçlü bir ses oluşturmak ve hedeflerine ulaşmak için platformlar oluştururlar.

- Kooperatifler: Belirli bir işletme veya hizmet alanında faaliyet gösteren kişilerin ortaklaşa çalışarak kar amacı gütmeyen bir işletme kurdukları örgütlerdir. Tarım, gıda, enerji, turizm gibi alanlarda kooperatifler bulunmaktadır.
- Kâr Amacı Gütmeyen Kuruluşlar: Sadece belirli bir amaca hizmet etmek için kurulan kuruluşlardır. Kâr amacı gütmeyen kuruluşlar, genellikle sosyal sorumluluk, eğitim, sağlık, çevre gibi konularda çalışmalar yaparlar.

2.4.2. Dünyadaki Çevreci STK'lar

Dünya genelinde sanayi devrimi sürecinde birbirini takip eden teknolojik gelişmeler sonucunda insan hayatını daha kolay hale getirecek gelişmeler olmuştur. Öte yandan, insan yaşamını kolaylaştıran bu aletlerin hem üretiminde hem de kullanımında doğanın doğal kaynaklarının sınırları zorlanmaktadır. Yirminci yüzyılın sonlarına doğru çevre sorunlarının ortaya çıkmasıyla bu sorunlar artmaya başlamıştır. Uluslararası düzeyde ele alınmış ve sorunlara çözüm bulunmaya çalışılmıştır (Birnie ve Boyle, 2002). Bununla birlikte, çevreci STK'ların oluşumu da son yirmi yılda oldukça artmıştır. Bu örgütlenmeler, orantısız nüfus artışı, hava ve su kirliliği, türlerin yok olması, orman ve toprak tahribatı, kaynakların eşitsiz dağılımı gibi sorunlara yanıt olarak ortaya çıkmıştır (Ceritli, 2001).

Küresel çevre politikasında değişiklikler getirilmesi gerekmektedir (Raustiala, 1997). Çevre STK'ları, doğanın korunmasını ve sürdürülebilirliğini sağlamak için kar amacı gütmeyen ulusal ve/veya uluslararası hizmetler sunan STK'lar veya girişimler olarak tanımlanabilmektedir (Erkul ve Polat, 2007). İlk çevre girişimleri 1870'lerde bilimsel ölçekte başlamış ve 1940'larda tepkiler artmıştır (Ceritli, 2001). 1990'lı yıllarda yeşil çevrecilerin sesleri daha fazla çıkmaya başlamıştır (Erdoğan, 2003). 1992 yılında düzenlenen Rio konferansında çevre politikalarının daha sistematik bir şekilde uygulanması gerektiği vurgulanmıştır. Bugün halen küresel güçlerin çevre sorunlarına karşı duyarsız olması eleştirilmekte ve bu eleştiriler her mecrada gündeme getirilmektedir (Akbal ve Çalı, 2008).

Dünya genelinde birçok çevreci STK bulunmaktadır. Bazıları küresel çevre sorunlarına odaklanırken, diğerleri yerel çevre sorunlarına odaklanmaktadır. Dünya genelinde birçok çevreci STK, yerel, bölgesel ve küresel düzeylerde çalışarak doğanın korunması ve sürdürülebilirlik için mücadele etmektedir. Bu, dünyada faaliyet gösteren çevreci STK'ların sadece birkaçı şöyledir (Birnie ve Boyle, 2002):

- Greenpeace: Dünyanın önde gelen çevreci STK'larından biridir. Küresel çevre sorunlarına odaklanmaktadır ve faaliyetleri arasında iklim değişikliği, ormanların korunması, nükleer enerji, okyanusların korunması ve çevre kirliliği gibi konular yer almaktadır. 1971 yılında kurulan Greenpeace, doğanın korunması, iklim değişikliği, nükleer enerji ve çevre kirliliği gibi konularda çalışmaktadır.
- WWF: Dünya Doğayı Koruma Vakfı olarak bilinir ve dünya genelinde doğal hayatın korunmasına odaklanır. Faaliyetleri arasında türlerin korunması, biyolojik çeşitlilik, ormansızlaşma, su kaynaklarının korunması ve iklim değişikliği gibi konular yer almaktadır. 1961 yılında kurulan WWF, dünyanın çeşitli yerlerindeki hayvan ve bitki türlerinin korunması, doğal yaşam alanlarının korunması ve sürdürülebilirlik konularında çalışmaktadır.
- Sierra Club: Amerika Birleşik Devletleri'nde doğal çevrenin korunmasına odaklanan bir STK'dır. Faaliyetleri arasında ormanların korunması, su kaynaklarının korunması, çevre kirliliği ve iklim değişikliği gibi konular yer almaktadır. 1892 yılında kurulan Sierra Club, doğal alanların ve vahşi yaşamın korunması, çevre kirliliği ve iklim değişikliği gibi konulara odaklanmaktadır.
- The Nature Conservancy: Dünya genelinde doğal yaşamın korunmasına odaklanan bir STK'dır. Faaliyetleri arasında biyolojik çeşitlilik, su kaynaklarının korunması, karbon emisyonlarının azaltılması ve ormansızlaşmanın önlenmesi gibi konular yer almaktadır. 1951 yılında kurulan The Nature Conservancy, dünya genelinde doğal alanların korunması, sürdürülebilirlik ve iklim değişikliği konularında çalışmaktadır.
- Friends of the Earth: Dünya genelinde çevrenin korunması için çalışan bir STK'dır. Faaliyetleri arasında iklim değişikliği, doğal kaynakların korunması, sürdürülebilirlik ve çevre kirliliği gibi konular yer almaktadır. 1969 yılında kurulan Friends of the Earth, dünya genelinde çevre sorunlarına karşı mücadele etmektedir.
- Rainforest Alliance: Yağmur ormanlarının korunmasına odaklanan bir STK'dır.
- Conservation International: 1987 yılında kurulan Conservation International, dünya genelinde doğal alanların ve biyolojik çeşitliliğin korunması için çalışmaktadır.
- The Nature Conservancy: 1951 yılında kurulan The Nature Conservancy, dünya genelinde doğal alanların korunması, sürdürülebilirlik ve iklim değişikliği konularında çalışmaktadır.

- Rainforest Action Network: 1985 yılında kurulan Rainforest Action Network, yağmur ormanlarının korunması, fosil yakıt endüstrisine karşı mücadele ve sosyal adalet gibi konulara odaklanmaktadır.
- 350.org: 2008 yılında kurulan 350.org, fosil yakıt kullanımının azaltılması ve iklim değişikliği konularında çalışmaktadır.

Bugün dünyada hem yerel hem de uluslararası çevre bilincine sahip birçok STK bulunmaktadır. Bu kuruluşlar arasında Greenpeace gibi uluslararası düzeyde eylem ve strateji konusunda öne çıkan STK'lar bulunmaktadır (Erdoğan, 2003). Bu kuruluşlar, Avrupa çevreci STK'ların G9'una (Dokuz Grubu) aittir. ÇEVKO, TEMA, Greenpeace gibi kuruluşlar ulusal düzeyde faaliyet gösteren çevreci STK'larından bazılarıdır. Çevre STK'ları, tespit edilen çevresel sorunları gündemlerine alır ve bunları ele almak için harekete geçmektedir. Bu önlemlerin bir kısmı iletişim, bilgilendirme ve eğitim şeklinde olmakta ve çevre sorunlarına maruz kaldığı düşünülen kurum ve kuruluşlar agresif eylemlere maruz kalmaktadır. Birçok kuruluş çevre sorunlarına yönelik reklamlar çekmekte, sanal ortamlarda imza kampanyaları yürütmekte ve bunları sosyal ağlarda paylaşarak çevre konularını kamuoyunun dikkatine sunmaktadır. Öte yandan, birçok şirket ve hükümet bu kuruluşların baskılarına dayanamamakta ve çevre politikalarından geri adım atmak zorunda kalmaktadır (Erkul ve Polat, 2007).

2.4.3. Türkiye'deki Çevreci STK'lar

Türkiye'de STK'ların tarihsel geçmişi Devlet-i Aliyye dönemlerine kadar uzamaktadır. O dönemlerde loncaların devletten bağımsız hareket etmesi STK'ların özerk hareket haklarının olduğunu göstermektedir (Armağan vd., 2007). Zamanla dünyadaki gelişmelerle birlikte Türk coğrafyasında da STK'laryla ilgili olumlu gelişmeler olmuştur (Demir ve Sever, 2008). Türkiye'de STK; vakıf, dernek, cemiyet, parti, odalar, üniversiteler, sendika ve çeşitli başka platformları kapsamaktadır. Türkiye'de yaklaşık 150 bin STK vardır (Güleç ve Sancak 2009). Türkiye'de STK'lar genelde uluslararası standartlarda değildir. Sendikalar, odalar, borsalar ve diğer meslek kuruluşlarının hemen hemen hepsinde devletin denetim sorumluluğu vardır (Akatay, 2009). Ülkemizdeki STK'ların temel faaliyet alanları eğitim, yoksullukla mücadele, adil gelir dağılımının sağlanması, aile planlaması, çevre ve ekoloji ve sağlık hizmetleridir (Demir ve Sever, 2008).

Türkiye'de hayır kurumları veya vakıfları ve dernekler olmak üzere iki tür STK vardır. Hayır vakıfları, özel mülkiyette bulunan bir mülkün gelecekteki gelirini hayır amacıyla kamu yararına tahsis etmektedir (Şennur ve Tuyan, 2009). Hayır kurumları, Osmanlı döneminde hayatın sosyal, kültürel ve ekonomik alanlarında yoksullara, akademisyenlere, öğrencilere ve gezginlere önemli katkılarda bulunmuştur. Bunun sonucunda sayıları önemli ölçüde artmıştır (İnalcık, 2006). 1908 yılında STK'larna katılım anayasal bir hak olarak ilk defa tanınmıştır (TÜSEV, 2011). 1909'da ilk Dernek Kanunu (Cemiyetler Kanunu) kabul edilmiştir (Arslan, 2010). 1950'lerden itibaren özellikle çok partili hayata geçilmesi ve tüzük değişiklikleri nedeniyle dernek sayıları oldukça artmıştır (White, 2002). 1950'ler ve 1980'lere kadar Türkiye'deki demokrasi hareketleri ziyan olmuş ancak 1980'lerden sonra neo-liberal ekonomi uygulamaya konduğunda, STK'lar da dahil olmak üzere derneklerin ve hayır kurumlarının sayısı ve çeşitliliği artmıştır. Bu nedenle Türkiye'de sivil toplum örgütlerine ilişkin sınırlı literatür ve veri bulunmaktadır (TÜSEV, 2011).

Türk toplumunda gönüllülük sektörünün tarihi hakkında farklı görüşler ortaya atılmış, bir yandan hayır sektörünün yeni bir olgu olduğu savunulmuştur. Ancak öte yandan ilk modern gönüllü teşekküllerin, 1839'dan sonra Osmanlı Padişahı I. Abdülmecid (Tazminat Fermanı) tarafından Avrupa ülkeleriyle rekabet edebilmek için devleti modernize etmeye yönelik reformlar getirmesiyle kurulduğu ileri sürülmüştür (Erdem, 2008). Türkiye'deki hayır vakıflarının sayısı İstanbul, Ankara, İzmir, Adana ve Bursa gibi en büyük beş şehirde oldukça fazladır. Derneklerin çoğunluğu, yani %65'i sosyal konularla ve %1,6'sı (yaklaşık 1.300) çevre ile ilgili STK'larla ilgilidir. Hayır kurumlarının %56'sı sosyal dayanışma üzerine çalışmakta; %47,5 eğitim, %21 sağlık ve %4,2 çevre ile ilgili konularda çalışmaktadır (TÜSEV, 2011).

Türkiye'de özellikle 19'uncu yüzyılda ortaya atılan STK'lardan çevreci olanların sayısı her gün artarak devam etmektedir (Kısa, 2008). Dünyanın dört bir yanındaki çevre STK'larının faaliyetlerindeki eğilim, yerel bir gündemden uluslararası bir gündeme geçmektedir. Küresel CO2 emisyonlarını azaltmak, dünya çapında STK'ların karşı karşıya olduğu büyük çevre sorunudur (SIGWatch, 2009). Türkiye'de sivil toplum cephesinde üç tür çevre hareketi vardır (Çaha, 2000).

- Kurumsal Çevre Koruma: Amacı çevre sorunlarını tespit etmek ve bunları teknolojik ve bilimsel gelişmelere dayalı olarak yetkili mercilere bildirmek olan, gönüllü kuruluşlar merkezli bir çevre koruma hareketidir.

- Çevrecilik: Özellikle yerel düzeyde yaygın olan ve çevre mağduru birçok farklı kesimin dahil edilmesiyle gelişen bir çevreci harekettir.
- Sosyal Çevre Koruma: esas olarak topluluk temelinde gelişen politik olmayan çevre hareketleridir.

Ülkemizde dernek, vakıf, kulüp, valilik kontrolündeki bölge derneği ve diğer kuruluş olmak üzere 200'e yakın çevreci STK vardır. Bu kuruluşlardan 77'si bugüne kadar Çevre Bakanlığı'na proje teklifi sunmamıştır. Vurgulanması gereken bir diğer nokta, aktif STK'ların sayısının bile güvenilir istatistiklerinin olmamasıdır (Kerestecioğlu, 2012). Uslu ve Carpenter tarafından 2008 yılında yapılan bir araştırma, Türkiye'deki gönüllü çevreci grupların en önemli araştırmalarından biridir. Bu araştırma, çevre STK'larının temel unsurları üzerine yapılmış ve dikkat çekici sonuçlar elde edilmiştir. Böylece (Uslu ve Carpenter, 2008):

- Doğal kaynakların aşırı kullanımı bu kuruluşlar için en önemli çevre sorunudur.
- Bu kuruluşlar toplumda çevre bilincini artırmak için çalışırlar ve toplumu bir bütün olarak hedef kitle olarak görme eğilimindedirler. Doğru kitleye ulaşmak emek ve kaynak israfını önlemek için oldukça hassas bir konudur.
- Anket sonuçları, kuruluş faaliyetlerinin çoğunun bilgilendirme ve bilinçlendirme eğitim faaliyetlerinden oluştuğunu göstermektedir.
- Finansman kaynağı olarak uluslararası kuruluşlar öne çıkarılacaktır.
- Süreli yayınlarının (gazete, dergi, bülten vb.) en çok kullandıkları iletişim aracı olduğu tespit edilmiştir.

Türkiye genelinde birçok çevreci STK, doğanın korunması ve sürdürülebilirlik için çalışmaktadır. Türkiye'de de birçok çevreci STK bulunmaktadır. Bunların bazıları şunlardır (Kerestecioğlu, 2012):

- TEMA Vakfı: Türkiye'nin en büyük çevre STK'larından biridir ve doğal kaynakların korunması, orman ve tarım alanlarının sürdürülebilirliği, su kaynaklarının korunması gibi konularda çalışmaktadır.
- Doğa Derneği: Türkiye'nin biyolojik çeşitliliğinin korunması, doğa turizmi ve ekoturizm, iklim değişikliği gibi konularda faaliyet göstermektedir.

- WWF Türkiye: Dünya genelindeki WWF'nin Türkiye şubesi, Türkiye'nin biyolojik çeşitliliğinin korunması, sürdürülebilir tarım ve su yönetimi gibi konulara odaklanmaktadır.
- Çevre ve Şehircilik Platformu: Türkiye'nin farklı şehirlerindeki çevreci STK'ların bir araya gelerek oluşturduğu bir platformdur ve çevre kirliliği, yeşil alanların korunması, şehir planlaması gibi konularda çalışmaktadır.
- Greenpeace Türkiye: Dünya genelindeki Greenpeace'in Türkiye şubesi, nükleer enerjiye karşı mücadele, iklim değişikliği, deniz kirliliği gibi konulara odaklanmaktadır.
- İklim ve Enerji Derneği: Türkiye'de iklim değişikliği konusunda çalışan bir STK'dır ve fosil yakıt kullanımının azaltılması, yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı gibi konularda çalışmaktadır.
- ÇEKÜL Vakfı: Türkiye'de kültürel mirasın korunması ve çevre bilincinin oluşturulması konularında çalışan bir STK'dır.
- İstanbul Çevre Derneği: İstanbul'da çevre sorunlarına karşı mücadele eden bir STK'dır ve su kaynaklarının korunması, hava kirliliği, atık yönetimi gibi konulara odaklanmaktadır.

2.5. Çevre Politikaları

İnsan, doğada var olduğundan beri, doğal süreçlere, bilgi ve idraklere göre geliştirdiği unsurlarla doğadan yararlanmış ve ona hükmetmeye çalışmıştır (Kele ve Hamamcı, 1998). Bu üstünlüğü kuracak ilişki, sanayi devrimiyle birlikte küresel ekseninde üretim hacminin gelişmesi ve dünya popülasyonunun iyice artması gibi etkenlere bağlı şekilde insani sorunlar haline gelmiştir. Ancak 200 yılı aşkın bir süre sonra bugün bile, insanların hala doğanın ve canlıların kendileri için var olduğuna inanmaları ve tüketim kültürüne dayalı bir yaşam sürmeleri sorunu daha da büyümektedir. Bu sorunlar birçok ülkenin katılımıyla 1972'de Stockholm'da gerçekleştirilen BM Çevre Konferansı ile ilk kez gündeme gelmiştir. Bu konferansta uluslararası politika çerçevesinde çevre sorunlarının çözümü görüşülmüştür. Bu anlamda ilk kez çevre politikasının sadece ulusal düzeyde değil uluslararası düzeyde de yönetildiği söylenebilmektedir (Kele ve Hamamcı, 1998).

Çevre sorunlarının çözümü için birçok politika ve strateji geliştirilmiştir. Bu politikalar arasında şunlar yer almaktadır (Ulucak, 2013):

- Temiz Enerji Politikaları: Yenilenebilir enerji kaynaklarının (güneş, rüzgar, hidroelektrik, vb.) kullanımını teşvik etmek ve fosil yakıt kullanımını azaltmak için politikalar geliştirilmektedir.
- Atık Yönetimi Politikaları: Atıkların doğru şekilde yönetilmesi ve geri dönüşümü teşvik edilerek atık miktarı azaltılmakta ve çevreye zararlı maddelerin salınımı engellenmektedir.
- Su Yönetimi Politikaları: Su kaynaklarının sürdürülebilirliğini sağlamak, su kirliliğiyle mücadele etmek ve su kullanımını etkinleştirmek için politikalar geliştirilmektedir.
- Koruma Alanı Politikaları: Doğal alanların korunması ve biyoçeşitliliğin artırılması için koruma alanları oluşturulmaktadır.
- Sıfır Atık Politikaları: Atık oluşumunu tamamen ortadan kaldırmayı hedefleyen politikalar geliştirilmektedir. Bu politika, atıkların yeniden kullanımı, geri dönüşümü ve azaltılması yoluyla uygulanır.
- Yeşil Şehir Politikaları: Kentlerin çevre dostu hale getirilmesi için politikalar geliştirilmektedir. Bu politikalar, toplu taşıma sistemlerinin geliştirilmesi, bisiklet yollarının inşa edilmesi ve enerji tasarrufu sağlayan binaların yapımı gibi uygulamaları içermektedir.

Bu politikalar, insan faaliyetlerinin çevre üzerindeki etkisini azaltmak ve sürdürülebilirliği sağlamak için geliştirilmiştir. Ancak, politikaların uygulanması ve başarılı olması için herkesin katılımı önemlidir. Çevre konusunda ulusal sınırlar çizmek imkansızdır ve bir bölgedeki çevre sorunları tüm dünyayı doğrudan etkileyebilmektedir (Mathews, 1991). Uluslararası çevre politikası yönetiminin çözmeye çalıştığı başlıca çevre sorunları; biyolojik çeşitliliğin yok olması, suların kirlenmesi, doğanın yok olması, ozon tabakasının zarar görmesidir (Chan, 2008). Olumsuz insan etkilerinin varlığı, bu süreci daha belirgin hale getirmektedir. Bu çevre sorunlarının sınırı yok gibi görünüyor, bu nedenle dünyadaki tüm ülkelerin bu sorunları çözmek için birlikte çalışması gerekmektedir. Bununla ilgili uluslararası geçerliliği olan Kyoto Protokolü, dünyanın dört bir yanındaki ülkelerin çevresel zorlukları ele almak için nasıl birlikte çalışabileceğinin iyi bir örneğidir. Çevre politikası konusunda uluslararası düzeyde hareket etmek gerekli hale gelse de dünya çapında çeşitli çevre politikaları öneren çevre uzmanları, bilim adamları, yazarlar, düşünürler ve çevre grupları da bulunmaktadır. Bu politikaların belirlenmesinde en önemli faktör, diğer tüm politikaları etkilemesi nedeniyle, ülkenin siyasi sisteminin çok partili parlamenter demokrasi mi yoksa

otoriter tek parti sistemi mi olduğu ve ekonomik sistemin özgür olup olmadığıdır (Kele ve Hamamcı, 1998). Her ülkenin çevre sorunlarının ve hedeflerinin belirlenmesi, uzun ve kısa vadeli çevre baskıları ve bu sorunların çözümü için alınan önlemler, kurallar, kanunlar ve ilkeler çevre politikasını oluşturmaktadır. Çevre politikaları, insanların sağlıklı ve sürdürülebilir bir çevrede yaşamalarını sağlamalıdır. Toplumun çevresel değerlerinin korunması ve geliştirilmesi ile adalet ilkesine dayalı, uygulama sürecinde iş yükünün paylaşılmasında benimsenen ilkeler bütünü temsil etmektedir (Demiral, 2000).

Ekolojik sorunların çözüme kavuşturulması için çevre politikalarının etkin kullanılması gerekmektedir. Bu politika araçları kamu ve özel sektörde belirli standartları sağlamak içindir. Çevre politikalarına dair kamu araçları; çevre harçları, vergileri, sertifikaları, sübvansiyonlar, güvenlik depozitoları, performans garantileri, etki değerlendirmeleridir. Özel sektöre dair çevre politika araçları; mülkiyet hakları, dengeleme kriterleri ve pazarlık standartlarıdır (Taytak ve Meçik, 2009). Ülkeler, çevre sorunlarının çözümünde çevre politikası araçlarının etkin kullanımına vurgu yaparak hem kamu hem de özel sektörde standartları ve kaliteyi yükseltmeyi hedeflemektedir. Bir ülkede uygulanan çevre politikası modeli, o ülkenin ekonomik, siyasi, hukuki ve mali yapılarıyla paralel olarak gelişmektedir. Çevreyi korumak için devletlerin seçimi, politikaların devlet tarafından mı yoksa piyasa tarafından mı çözüleceğini büyük ölçüde belirlemektedir. Genel olarak, dünyanın dört bir yanındaki ülkelerde çevre politikasının amacı, insanlar için sağlıklı bir çevre ve sürdürülebilir kalkınma sağlamak ve hava, su, toprak ve diğer organizmaları zararlı insan etkilerinden korumak ve ortadan kaldırmaktır. İnsan faaliyetinin neden olduğu hasar çevre politikaları ulusal koşullara göre farklılık göstermekle birlikte artan küreselleşme ve uluslararası iş birliği ile birlikte çevre politikalarının kurumsallaşmasını sağlayacak ortak ilkeler oluşturulmaya çalışılmaktadır (Budak, 2000). Karar vericilere yol gösteren ve çevre politikasının temelini oluşturan bu ilkeler dört kısımda ele alınabilir. Bunlar; kirleten öder ilkesi, ihtiyat ilkesi, önleme ilkesi, iş birliği ilkesidir (Ulucak, 2013).

Kirleten öder ilkesi, kirleten veya kuruluşun çevresel zararı gidermek için harekete geçme maliyetini üstlendiği anlamına gelmektedir. 1970'li yıllarda OECD tarafından basının gündemine taşınan ilke, sonrasında çeşitli konferanslarda alınan kararlarda somutlaştırılmıştır. Bu ilke çerçevesinde etkinliğin sağlanabilmesi için kirletenlerin sosyal maliyetlerine katlanmaları ve dış etkileri içselleştirmeleri gerekmektedir (Mutlu, 2006). Kirleten öder ilkesinin ekonomik temelinin aksine, ihtiyatlılık ilkesi daha çok yasal bir yaklaşım gibidir. Bu

ilke, çevre sorunlarına neden olan durumları öngörmeyi, olası zararları önlemeyi ve uzun vadede ekosistemleri korumayı amaçlamaktadır. Bu nedenle, kontaminasyonu ortadan kaldırmak için uygun önlemler alınmalıdır. Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED) uygulamaları bu amaca hizmet edebilmektedir (Mutlu, 2006).

Çevre sorunları düzeyinde müdahale gerektiren *ihtiyatlılık ilkesi*, AB tarafından geliştirilen çevre uygulamaları arasında anahtar ilkedir. İhtiyat ilkesi, hasar tam olarak oluşmadan önce gerekli önlemlerin alınması gerektiğini vurgular. İhtiyatlılık ilkesinin uygulanabilmesinin ön koşulu; tüm karar vericileri bilgilendirmek, ihtiyatlılık ilkesini uygulamak, karar verme sürecinde fiili durumu erkenden değerlendirmek ve davranışı izlemektir (Mutlu, 2006). Çevre sorunlarının kapsamı o kadar geniştir ki başarılı bir çevre politikası, ulusal ve uluslararası düzeylerde iş birliği ve iyi koordinasyon gerektirir. Yerel yönetimler, merkezi yönetim, sanayi, ticaret ve turizm sektörü temsilcilerinin birlikte çalışması gerekmektedir. Bölgesel düzeyde AB, uluslararası düzeyde ise Birleşmiş Milletler, Dünya Bankası gibi kamu kurumları ve bir dereceye kadar da uluslararası düzeyde iş birliğini sağlayan STK'lardır. Bilgi alışverişi ve şeffaflık, iş birliği ilkelerinin uygulanmasında en önemli unsurlar arasındadır (Günday, 2005).

Ödeme ilkesi, kirlüten tarafından empoze edilen parasal bir değerdir ve genellikle yerel yönetimler tarafından çevreye verilen zararı telafi etmek için konmaktadır. Genel olarak ücretler, atık ücretleri, hizmet ücretleri, üretim ücretleri ve yönetim ücretleri olarak ayrılabilir. Atık ücreti, doğrudan çevreye boşaltılan ve kirliliğe neden olan atıklar için alınan bir ücrettir. Hizmet ücretleri, hükümet tarafından atıkla ilgili hizmetler (toplama ve depolama gibi) için alınan ücretlerdir. Üretim ücreti, kirliliğe neden olan bir ürünün üretim süreci için alınan bir ücrettir. Yönetim ücretleri, kirleticilerin yönetimini ve kontrolünü finanse etmek için devletler tarafından alınan ücretlerdir (Dikmen, 2009).

Çevre sübvansiyonları, çevre kirliliğine neden olan kuruluşların bu kirliliği azaltmak için çeşitli faaliyetlerde bulunmaları için mali destek ve yardımı ifade etmektedir. Çevresel desteklerin temel amacı, eski kirleticiler üretim süreçlerini (teknolojileri) daha çevreci yani daha yeşil hale getirmek ve üretimde daha yeni teknolojilere geçiş için maliyet tasarrufu fırsatları yaratmaktır (Kayaer, 2013). Depozito sistemi, tüketim yoluyla çevreyi kirlüten ürünlerin geri dönüşümünü amaçlayan bir sistemdir. Bu sistem kapsamında çevreyi kirlüten ürünler satın alındığı anda ek ücrete tabi tutulmakta ve tüketim sonrasında ürünün bir parçasının veya

ambalajının iadesi durumunda bu ek ücret alıcıya iade edilmektedir. Emisyon ve atık hakları ticaretinde şirketlere, aşmaları yasak olan devlet makamlarının yazılı onayı ile belirli emisyon limitleri verilir. İzinde belirlenen emisyon limitlerini aşan bir şirket, diğer firmalardan limitleri aşmayan emisyon kredisi satın alabilmektedir. Bu nedenle izin sahibi firmalar bu izinleri satarak veya alarak birbirleriyle ticaret yapabilmektedir (Al, 2009).

Sürdürülebilir kalkınma, çevre koruma denilince akla gelen ilk kavramdır ve çevre koruma kelimesi ile ilişkilendirilmektedir. Ulusal ve evrensel çevre koruma politikasının ana konsepti bu şekildedir (Turgut, 1996). Sürdürülebilir kalkınma anlayışına göre bir organizmanın doğal bir kaynaktan elde edebileceği yıllık verim, o doğal kaynağın yıllık doğal büyüme hızını geçmemelidir. Doğal kaynaklar sadece biyolojik kaynaklardan ibaret değildir. Bu noktada sürdürülebilir kalkınma anlayışı, cansız doğal kaynakların uzun vadeli optimum kullanımını sağlamayı amaçlamaktadır (Bal, 2015). Sürdürülebilir kalkınmanın başarılı olabilmesi için dikkate alınması gereken üç boyutu vardır. Bu; ekonomik yönleri sosyal ve ekolojiktir. Ekonomik boyut; doğal ve insan yapımı kaynakların kullanımını içermektedir. Ekonomik açıdan sürdürülebilir bir sistem, mal ve hizmet üretiminde süreklilik ilkesini gözetken, tarımsal ve endüstriyel üretimi etkileyen sektörlerin olumsuz etkilerinden kaçınan, iç ve dış borcu yönetilebilir düzeyde tutan sistemdir. Sosyal boyut; insan odaklı bir kavram olan sosyal boyut, katılım, cinsiyet eşitliği, siyasi sorumluluk ve eğitim ve sağlık gibi sosyal hizmetlerin yeterli ve adil bir şekilde dağıtımını sağlayabilen bir sistem olan sürdürülebilir bir sosyal sistemin bütünüdür. Yeryüzündeki biyolojik ve fiziksel sistemlerin oluşturduğu ekosistem dengede olmalıdır. Ekosistemlerin değişen koşullara uyum sağlayarak ve kendine özgü özelliklerini koruyarak sürdürülebilir olması beklenmektedir. Çevresel açıdan sürdürülebilir bir sistem, orijinal kaynak tabanını korumalı, yenilenebilir kaynak sistemlerine öncelik vermeli ve yenilenemeyen kaynakları uygun şekilde tüketmelidir. Biyo-çeşitlilik, atmosferik denge ve diğer ekosistem unsurlarının korunması, ekonomik kaynak olarak sınıflandırılmayan diğer unsurların da korunmasını içermektedir (Tıraş, 2012).

Rio Konferansı, çevre sorunlarının dünya ve insan yüzü üzerindeki küresel etkisini çözmek için ortak eylem amacıyla 3 Haziran 1992 - 14 Haziran 1992 tarihleri arasında Birleşmiş Milletlere Üye Devletler tarafından organize edilmiştir. Burada gündeme gelen planı, hava kirliliği, su kirliliği ve iklim değişikliğinden kaynaklanan sorunlardır. Konferans sonucunda İklim Değişikliği Sözleşmesi, Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi, Rio Deklarasyonu, Gündem 21 olmak üzere beş ana tema öne çıkmaktadır. Gündem 21 dünya ülkelerinin

sürdürülebilir kalkınma hedeflerine ulaşabilmeleri için ihtiyaç duydukları eylem ve planları içermektedir ve küresel ve politik kararlılığın temel bir göstergesidir (Özkan, 2017).

1997'de AB Komisyonu, AB'ye tam katılım yönünde bir strateji içeren Gündem 2000 adlı çalışmasını AB Bakanlar Konseyi'ne sunmuştur. Gündem 2000 anketi, AB genişlemesinden kaynaklanan olası sorunlar ve bunun potansiyel etkileri de dahil olmak üzere, sorulara verilen yanıtların kapsamlı bir analizini sağlamıştır. AB'nin doğuya doğru genişlemesinin bir parçası olarak, Gündem 2000'den üç konu birleştirilmiştir (T.C. Çevre Bakanlığı, 2000). Bu; AB'ye üye ülkelerde ekonomik büyüme, istihdam ve yaşam standartlarının iyileştirilmesi için AB'nin nasıl güçlendirilmesi gerektiği sorusunun cevabıdır. Tam katılım için müzakereleri etkin bir şekilde yürütmenin ve aday ülkeleri olumlu yönde etkilemenin yolları aranmaktadır. AB'nin genişlemesi, etkin bir şekilde uygulanması ve gerekli hazırlıkların tamamlanması ve AB siyasi alanının finansmanından oluşmaktadır. AB, bu finansmanı sağlarken aday olmak isteyen ülkelere önemli katkılar beklemektedir (Batal, 2010).

Kyoto Protokolü, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi, 1992 yılında Rio'da düzenlenen Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda imzalanmış ve Avrupa Birliği'nde 1994 yılında 55 ülkenin onay sürecini tamamlamasıyla yürürlüğe girmiştir. Kyoto Protokolü'nün amacı, atmosferik ömrü karbondioksit gazı için 100 yıl ve yılda 3,5 milyon ton salınan metan için 40 yıl olmak üzere emisyonları 1990 seviyelerine düşürmektir. Sera gazlarının atmosfer ve iklim sistemi üzerindeki tehlikeli antropojenik etkileri önleyecek seviyelerde tutulmasını sağlamak için bir protokol imzalanmıştır. Protokol, gelişmiş ülkelerin sera gazı emisyonlarını azaltma ve kontrol etme yükümlülüklerine uymalarını daha sıkı hale getirmektedir. İlk dönem 2008-2012 yılları arasında belirlenmiştir. Sözleşmeye katılan ülkeler, toplam sera gazı emisyonlarının 1990 seviyelerinin en az %5 altına indireceklerdir (Türkeş, 1997). 186 ülke ve AB, Kyoto Protokolü'ne katılmıştır. ABD taraf olmayı reddetse de Protokol, Rusya'nın 16 Şubat 2005'te katılımıyla yürürlüğe girmiştir (Batal, 2010).

2.5.1. ABD ile Avrupa'daki Çevre Politikaları

ABD ve Avrupa'daki çevre politikaları benzer ama birbirinden farklıdır. Her iki bölgede de çevre politikaları, doğal kaynakların korunması, çevre kirliliğiyle mücadele, atık yönetimi, sürdürülebilirlik ve iklim değişikliği ile mücadeleyi kapsamaktadır. ABD'de

federal çevre politikaları, federal hükümetin Environmental Protection Agency (EPA) tarafından yönetilmektedir. EPA, çevre kirliliği konularında düzenlemeler ve politikalar geliştirmekte ve uygulamaktadır. Ayrıca, Amerikan çevre politikaları genellikle yerel düzeyde de ele alınmaktadır. Örneğin, California eyaleti, eyalet düzeyinde sıkı çevre düzenlemeleri uygulamaktadır. Avrupa'da, çevre politikaları Avrupa Birliği (AB) tarafından yönetilmektedir. AB, çevre kirliliği, doğal kaynakların korunması, atık yönetimi ve iklim değişikliği ile mücadele için birçok yasa ve düzenlemeler oluşturmuştur. Bu düzenlemeler, AB üyesi ülkeler tarafından uygulanmakta ve takip edilmektedir. ABD ve Avrupa arasındaki en büyük fark, iklim değişikliğiyle mücadele konusundaki politikalarlardır. Avrupa, Paris İklim Anlaşması'nın bir üyesidir ve iklim değişikliği ile mücadele etmek için sıkı düzenlemeler getirmektedir. ABD, eski Başkan Donald Trump yönetimi altında Paris İklim Anlaşması'ndan çekildi ve daha az sıkı düzenlemeler uygulamaktaydı. Ancak, yeni Başkan Joe Biden yönetimi, iklim değişikliğiyle mücadele konusunda daha sıkı politikalar uygulama sözü vermiştir. Genel olarak, ABD ve Avrupa'daki çevre politikaları, doğal kaynakların korunması, çevre kirliliği ile mücadele ve sürdürülebilirliği sağlamak için benzer ama farklı yöntemlerle ele alınmaktadır (Ergun, 2008).

Amerika Birleşik Devletleri çoğulcu demokrasiye dayalı federal bir devlettir ve başkanlık sistemi ile yönetilmektedir. 50 eyaletten oluşan federal bir yapıya sahiptir. Bu ilde idari sistem, birinci kademe idari birimi federal hükümet, ikinci kademe idari birimi ise iller oluşturmak üzere üç kademeli bir yapı çerçevesinde tasarlanmıştır. Devletin alt yönetim birimleri olan yerel yönetimler sayı, nitelik ve yapı bakımından büyük çeşitlilik göstermektedir (Ayhan, 2008).

ABD'de çevre politikasının amacı, ticaretin etkinliği ve insanların özgürlüğü önündeki engelleri en aza indirerek ve çevresel maliyetlerden kimin sorumlu olduğunu adil ve adil bir şekilde belirleyerek çevreyi gelecek nesiller için korumaktır. Amerika Birleşik Devletleri Çevre Koruma Politikası (NEPA), ilk resmi çevre eylemi olarak 1970 yılında imzalanmıştır. NEPA, kapsamlı bir ABD ulusal çevre politikası oluşturmaktadır. Çevre hareketi, 1970'lerde çevre politikası hava ve su kirliliğini düzenleyen Çevre Koruma Ajansı'nın (EPA) kurulmasıyla sonuçlanmıştır (EPA, 2021).

Avrupa'daki Sanayi Devrimi ile üretim yöntemleri değiştirmiş ve Avrupa'nın artan nüfusunu karşılamak için endüstriler büyüyüp ve çeşitlendirmiştir. Ekonomik büyüme ve

kalkınmanın öncelik olarak görüldüğü Avrupa ülkelerinde, refah ve huzurun ancak ekonomik büyüme ile mümkün olabileceği görüşü kabul edilmektedir. Çevre politikası da bu doğrultuda gelişmiştir (Canbolat, 1994). 2. Dünya Savaşı'ndan sonra, dönemin şartlarının ihtiyaç duyduğu birleşik bir Avrupa fikri, başlangıçta Avrupa Çelik Birliği'ni doğurmuş, ancak sonunda 28 üye devletten oluşan günümüzün güçlü Avrupa Birliği şeklini almıştır. Ekonomik kalkınmanın ortak eylemle mümkün olabileceği düşüncesiyle AB, kendisini ilgilendiren sosyal konularda iş birliği içinde hareket etmeye başlamıştır. Avrupa Birliği'nin çalışmalarına bakıldığında çevre konularının ekonomik, kültürel ve politik alanlardaki ortak hareketler içerisinde yer almasının önemli bir nedeni de ekonomik büyümenin bir sonucu olarak ortaya çıkmasıdır. Ekonomik büyümenin tarım, turizm, enerji, madencilik ve sanayi gibi sektörleri kapsadığı dikkate alındığında, bu sektörlerde de ortak politikaların uygulanmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Üye Devletlerdeki aynı yaşam standardı ve Avrupa genelindeki çevresel kaygılar, ortak bir çevre politikası tanımlama ihtiyacını göstermiştir (Batal, 2007).

1972 yılında Birleşmiş Milletler bünyesinde Stockholm Konferansı yapılmış ve Birleşmiş Milletler Çevre Programı ilk olarak bu konferansta oluşturulmuştur. Yerel yönetimler, dünya genelindeki ülkelerde yönetim tarzlarında farklılıklar göstermektedir. Bir ülkenin kültürel yapısı, nüfus yoğunluğu ve çeşitliliği, gelenek ve gelişmişlik düzeyi yerel yönetim yapılarının oluşumunu etkiler. Bazı ülkeler, kökleri kent kültürüne, geleneklerine ve mekanizmalarına dayanan, çağın ihtiyaçlarına cevap veren ve hizmet sunan sistemler oluşturarak yerel yönetimlere öncülük etmektedir. AB, ABD ve Türkiye'deki yerel yönetimler köklü sistemleriyle dikkat çekmektedir (Ergun, 2008). Avrupa çapında barışı sağlamak ve Avrupa ulusları arasında ekonomik iş birliği kurmak amacıyla gelecekteki siyasi birliklerin temel taşları atılmıştır. Bu bilinçle Almanya, Belçika, Fransa, Hollanda, İtalya ve Lüksemburg 1951'de Avrupa Kömür ve Çelik Topluluğunu kuran Paris Sözleşmesini ve 1957'de Avrupa Ekonomik Topluluğunu ve Avrupa Atom Topluluğunu kuran Roma Sözleşmesini imzalamışlardır. Bugüne kadar Avrupa ülkeleri ekonomik, siyasi, sosyal ve kültürel iş birliğini güçlendirmiştir. Başlangıçta sadece altı üyeden oluşan Avrupa Topluluğu, çeşitli zamanlarda yeni üyelerin katılmasıyla 27 üyeli bir birlik haline gelmiştir. 1992 Maastricht Antlaşması Topluluğun kurumlarını güçlendirmiş, yetkilerini güçlendirmiş ve Avrupa Birliği'ni (AB) yaratmıştır (TÜSEV, 2006).

“Avrupa Birliği Antlaşması'nın 13. Maddesi uyarınca AB, Avrupa Komisyonu, Avrupa Adalet Divanı, Avrupa Merkez Bankası, Avrupa Parlamentosu, AB Zirvesi, Sayıştay ve Konsey organlarından oluşmuştur. Çevre araştırmaları yapmak üzere kurulmuş Greenpeace gibi stkların yer aldığı bir Avrupa Birliği Ajansı kurulmuştur (Doruk, 2012). Avrupa Birliği'nin çevre politikası, bir çevresel eylem planı geliştirmek, çevresel hedeflere ulaşmak ve bir çevre politikası geliştirmek için gerekli adımları içermektedir. AB üye devletlerinde, hava ve su kirliliğini kontrol etmeye yönelik yatırımlar, iş yapma maliyetini önemli ölçüde artırmış ve ürün fiyatlarını yükseltmiştir. Bu, malların serbest dolaşımını ve üye devletler arasında serbest rekabeti sağlamak için ortak bir çevre politikası oluşturmayı daha da önemli hale getirmektedir. AB'nin kendi çevre politikasını geliştirmesinin bir başka nedeni de siyasidir. Ülkeler arasındaki çevre politikalarındaki farklılıklar nedeniyle, farklı yaşam biçimleri ve seviyeleri politik olarak istenmeyen kabul edilmiştir (Çoban, 2010).

AB'nin çevre politikası sürdürülebilirliği sağlamayı amaçlamaktadır. Bu, mevcut ihtiyaçları göz önünde bulundurmak ve gelecek nesiller için doğal kaynakları tehlikeye atmadan daha sürdürülebilir bir ekonomik ve sosyal kalkınma modelini birleştirmek anlamına gelir. AB çevre politikası çok kapsamlı ve karmaşıktır. Toprak, su ve hava gibi çevrenin önemli unsurlarını korumak için birçok ayrıntılı kural ve standart bulunmaktadır. Avrupa hukuku tarafından en çok korunan alan çevre konularıdır (Batal, 2007). AB'nin kurucu anlaşması uyarınca, çevre sorunları üye devletlerin yargı yetkisine bırakılmıştır. Ancak çevreyi gerçekten korumaya yönelik ortak bir yaklaşım için çağrılar yapılmıştır. Üye Devletlerdeki çeşitli yerel yönetim sistemleri, kuralları ve düzenlemeleri aynı amaca hizmet etmek üzere AB tarafından geliştirilmiştir. AB Çevre Eylem Planı'na uygun olarak, Birinci Eylem Planı'nda AB çevre hukukunun temel özellikleri ortaya konmuştur. Çevre bilincinin artırılması, kirlilik kaynaklarının azaltılması gibi unsurlar bu eylem planının ilk özellikleridir. 2. Öte yandan, eylem planına daha çok çevre eğitimi konusu hakimdir. 3. Eylem Planı, enerji üretimi aşamasında çevre kirliliği ile mücadele etmek ve kirliliği azaltmak için teknolojileri ekonomik ve teknik açıdan araştırmayı amaçlamaktadır. Dördüncü Eylem Planı ise diğer eylem planlarına göre kirlilik boyutu maliyet açısından en iyi hazırlanmış eylem planıdır. Sürdürülebilirlik felsefesi, doğal kaynakları korumaya yönelik eylem planımızın ön saflarında yer almaktadır. Altıncı Eylem Planı, küresel iklim değişikliğini çevre politikası ile değiştirir ve entegre atık yönetimi çağrısında bulunmaktadır (Akdur, 2005). AB'nin çevre politikasının beş temel ilkesi vardır. Bunlar şöyledir (Sarıkaya, 2001):

1. Bütünleşik İlke: Çevreyi tek bir kirlilik türü üzerinden ele almak yerine, bütünleşik bir yönetim yaklaşımı benimsemeyi ilke edinmiştir.
2. İhtiyati İlke: Risk yönetimi ve planlama kontrol stratejileri kullanılarak, kontaminasyon meydana gelmeden önce önlem alınması gerektiği ilkesidir.
3. Tedbir ilkesi: Çevreye ne tür bir etkinin oluşacağını bilinmediği durumlarda faaliyetlerin önlenmesi veya karşı önlem alınması ilkesidir.
4. Kirleten Öder İlkesi: Çevreden kimin sorumlu olduğunu belirleyen ilkedir. Çevre kirliliğine bir kişi veya kurum neden oluyorsa, kirliliği temizlemek o kişi veya kurumun sorumluluğundadır. Ayrıca kaza sonucu oluşabilecek her türlü bulaşma, bulaşmaya neden olan tesis sahibinin sorumluluğundadır. Bu, çevre hukukunda katı sorumluluk olarak bilinmektedir.
5. Halkın Katılımı: Çevre yönetimine bilgi paylaşımını, bilgiye kolay erişimi ve belirli bir düzeyde halkın katılımını öngören ilkelerdir.

AB için özellikle önemli olan birlik çevre mevzuatının tüm üye devletlerde pratik olarak uygulanmasıdır. Avrupa Birliği hukukunun üye devlet hukuku ile uyumlaştırılması bir an önce sağlanması gereken bir durumdur. Bunun için ulusal makamlarla toplantılar, denetimler, görüş oluşturma ve gönüllü kuruluşlarla iş birliği dahil olmak üzere birçok araç kullanılmaktadır. Komisyon, Avrupa Birliği'nin çevresel kararlarının uygulanmasını tüm Üye Devletlerde bir öncelik olarak gördüğünden, bu uygulamalar çevre kalitesini iyileştirecek ve ulusal önlem ve politikaların uyumlaştırılmasını sağlayarak Avrupa Birliği'ni daha rekabetçi hale getirecektir (Durmuş, 1993). AB'nin kullandığı çevre politikaları, çevrenin kirliliğine bazen oluşan zararın ödenmesi, bazen de zararın oluşumunu önlemeye yöneliktir. Çevre politikalarının yönetiminde, AB Mali ve Teknik araçlar kullanılmıştır. Mali araçlar, LIFE programı çerçevesinde gerçekleştirilmekte ve teknik araçlar eko-etiketleme, denetleme, değerlendirme ve üye ülkelerde çevre denetlemelerinde başvuru kriterleri şeklinde olmaktadır (Budak, 2000). 1972'de Avrupa Komisyonu'nun üç Sanayi Politikası ve İç Pazar Müdürlüğü'nün bir parçası olarak kurulan Çevre ve Tüketiciyi Koruma Bölümü'nden 1981'de ayrı bir Direktörlüğe dönüşen Çevre Direktörlüğü, enerji sektörünü kapsamaktadır (Türkiye Çevre Vakfı, 2002). Çevre alanında Topluluk politikasının formüle edilmesi ve bu alanda Üye Devletlerin ulusal yasalarının uyumlaştırılması için temel araçlar, Çevresel Eylem Planına uygun olarak yayınlanan politikalarlardır. LIFE programı, AB'nin çevre koruma ile ilgili projeleri destekleme yeteneğini artırmıştır (Batal, 2010).

Konfederasyonun Yapısal Fonu, kaynakları zengin bölgelerden fakir bölgelere çeşitli özel programlar aracılığıyla aktararak Konfederasyon içinde daha dengeli sosyo-ekonomik kalkınmayı desteklemek için önemli bir araçtır. Kaliteli bir çevre, AB'nin daha fakir bölgelerinde yatırım çekilmesine yardımcı olmuştur. Fon ayrıca özel KOBİ'ler tarafından yenilenebilir enerji, çevre koruma, toplu taşıma ve çevre yönetimi alanlarında yeşil teknolojilerin kullanımını desteklemek ve eğitimi desteklemek için kullanılmaktadır (Batal, 2010). 4. Çevresel Eylem Planı'nda, AB içerisinde çevresel ekonomik önlemlerin kullanılmasına ilişkin özel politikaların oluşturulması ve belirli önlemlerin (vergiler, ek ücretler, devlet sübvansiyonları, ithalat vergileri, atık kanunu işlemleri vb.) uygulanmasını listelemeye başlamıştır. Öte yandan, Beşinci Çevre Eylem Planı, çevre politikasında yasama araçlarının egemenliğine son vermek ve kullanılan araçları çeşitlendirmek için önemli bir hedef belirlemiştir. Kirleten öder ilkesi çerçevesinde, AB Üye Devletlerinin ortak çevre politikalarını uygulamaya yönelik ekonomik araçları farklılık göstermektedir. Çevre vergileri ve harçları, Üye Devletlerin çevre politikalarını finanse etmek için kullandıkları en yaygın ekonomik araçlardır. Üreticiler ve tüketiciler üzerindeki ekonomik baskılar nedeniyle vergi ve harçlar, üretim ve tüketim alışkanlıklarının çevre kirliliğine yol açmayacak şekilde değiştirilmesini teşvik etmektedir (Tavşancı, 2005).

Avrupa Birliği'ne üye devletler, merkezi ve yerel yönetimler arasındaki ilişkilerde görev, yetki ve mali açıdan yerel yönetimleri güçlü ve etkin kılmaktadır. Bu, geçmişte kendi yerel yönetiminin getirdiği gelenek sayesinde. Ayrıca, Birlik Hukukundan türetilen yasal ve kurumsal sorumluluk yükümlülükleriyle, hükümetler arası etkileşimlerin optimal dengesini koruyan politika ve uygulamaları içerecek şekilde sürekli gelişmektedir (Parlak, 2002). 1991'deki Rio konferansından bu yana, yönetimin dünyanın “yerelleştirilmesi” yönünde bir niyeti bulunmaktadır. Bu toplantı neticesinde uygulamaya koyulmuş olan Gündem 21 Eylem Planı herkesin optimal katılımıyla, çevre koruma ve geliştirme süreçlerini mümkün kılan yerel yönetim yapıları oluşturulması gerektiği üzerinde durmaktadır (Tavşancı, 2005). Kapsamlı bütünleşme hedefiyle, AB'nin bölgesel politikası başından beri bölgeler arasındaki dengesizlikleri azaltma hedefini izlemiştir. Bölgesel politikalar, birleşik bir Avrupa inşa etmek ve Avrupa halkları ve bölgeleri arasında ekonomik ve sosyal uyumu sağlamak için de temeldir. AB; aday ve üye ülkeler arasındaki bölgesel gelişmişlik farklarını ve dengesizlikleri azaltmayı amaçlamaktadır (Budak, 2000).

2.5.2. Türkiye’de Çevre Politikaları

Türkiye’de çevre politikaları, doğal kaynakların korunması, atık yönetimi, çevre kirliliği ile mücadele ve sürdürülebilirlik için bir dizi yasal düzenlemeler ve politikalar çerçevesinde yürütülmektedir. Türkiye, bu politikaları uygulamak ve izlemek için bir dizi kuruluş ve mekanizmaya sahiptir. Türkiye’de çevre politikaları, ülkenin sanayileşmesi ve kentsel büyümesi ile birlikte daha önemli hale gelmiştir. Türkiye, son yıllarda çevre konusuna daha fazla önem vererek, atık yönetimi, hava kalitesi, su kaynaklarının korunması ve yenilenebilir enerji kaynakları gibi konularda önemli adımlar atmıştır. Türkiye’nin çevre politikalarını yürütmek ve izlemek için çeşitli mekanizmalar vardır. Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, Türkiye’nin ana çevre yönetim kuruluşudur ve çevre politikalarının oluşturulmasından, uygulanmasına kadar birçok konuda çalışmaktadır. Ayrıca, yerel yönetimler de kendi bölgelerinde çevre politikalarını yürütmektedirler (Ulucak ve Erdem, 2012).

Türkiye’de çevre politikaları kapsamında birçok yasal düzenleme yapılmıştır. Atık yönetimi, hava kirliliği ve su kaynaklarının korunması gibi konulara ilişkin yasal düzenlemeler yapılmıştır. Bunun yanı sıra, yenilenebilir enerji kaynaklarına yönelik teşvikler ve sürdürülebilirlik konusunda çalışmalar da yapılmaktadır. Ancak, Türkiye’nin çevre politikaları konusunda bazı zorluklar da vardır. Özellikle, hava kirliliği ve atık yönetimi gibi konularda halen ciddi sorunlar yaşanmaktadır. Ayrıca, çevre yasalarının uygulanması ve denetimi konusunda da bazı zorluklar yaşanmaktadır. Bu nedenle, Türkiye’nin çevre politikalarını daha da geliştirmesi ve uygulaması için daha fazla çaba göstermesi gerekmektedir (Kaya, 2011).

Türkiye’de çevre sorunlarının gündeme gelişi 1972 yılında gerçekleşen BM Çevre Konferansı akabinde gerçekleşmiştir (Ulucak ve Erdem, 2012). 1970’lere ve hatta 1980’lere kadar bazı politika alanlarında çevre korumanın izleri görülmüş, ancak bunlar yeterli değildir. Sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda çevrenin korunması amacıyla 1983 yılında Başbakanlık Çevre Müsteşarlığı kurulmuş ve “Çevre Kanunu” çıkarılmıştır (Aksu, 2011). Çevre koruma ya da çevre sorunlarıyla mücadele doğanın bozulması ya da tahribata uğramasına dair önlemler almak ve bunlarla ilgili çeşitli planlı ve programlı müdahaleler geliştirmektir. Bu müdahalelerin tümü bir bütün sistem içinde yürütülmelidir (OECD, 2008). Türkiye’de yeşil siyaseti 1980 yıllarda olmuştur. Çevreci hareketler ilk kez bu dönemde meydanlara çıkmaya başlamıştır (Kaya, 2011).

Türkiye’de sürdürülebilir kalkınma politikasının tam olarak benimsenmesi 2000’li yılların başında gerçekleşmiştir. AB ile uyum süreci etkilidir. Çevre politikasının formülasyonu söz konusu olduğunda 1980’ler öncesi ve sonrası arasında açık bir fark vardır. Son üç beşer yıllık kalkınma planlarında çevre bilincinin kalkınma planlarına entegrasyonu sorgulanmıştır (Kerestecioğlu, 2012). Egeli’ye (1996) göre, 3. Beş Yıllık Kalkınma Planı’nda küresel çevre koruma eğiliminin Türkiye’ye yansması ilk kez ele alınmıştır. 1972 Stockholm Konferansı’ndan sonra Türkiye’de çevre bilincinin gelişiminin bir göstergesi olarak çevre konusu ilk kez 1973-1977 planında kalkınma planında ayrı bir yere yerleştirilmiştir. Yıllık Kalkınma Planı (1979-1983) çevre politikası grevlerinde önleyici ve onarıcı niteliktedir. Bu dönemde oluşturulan politika, kanunlar, yönetmelikler ve taraf olduğu uluslararası anlaşmalar çerçevesinde yürütülmüştür. Bu dönemde Başbakanlığa bağlı Çevre Sekreterliği kurulmuş ve çevre sorunlarının çözümü için 1983 yılında Çevre Kanunu yürürlüğe girmiştir. Çevrenin korunması ve iyileştirilmesi ile kirliliğin önlenmesinin herkesin sorumluluğunda olduğunu vurgulayan kanun, sürdürülebilir kalkınma, katılım, kaçınma, kirleten öder ve kusursuz sorumluluk ilkelerini, ilkeleri, bilgileri ve uygulama haklarını içermektedir (Aksu, 2005).

Türkiye ekolojik anlamda oldukça zengindir (Özmehmet, 2008). Ülke içinde korunması lazım olan birçok doğa harikası mevcuttur (Yıkılmaz, 2011). Denizlerde 300’den fazla yakın balık türüne, gökyüzünde 500’lere yakın kuş türüne ev sahipliği yapmaktadır (Talu, 2006). Kıta Avrupa’da var olan bitki türlerinin %80’e yakını Türkiye’de vardır (Serter, 2006). Mevcut biyoçeşitliliğin korunması, doğanın güzelliklerinin gelecek nesillere aktarılması vb. önlem almak, çevre korumanın önemli bir durumdur (Özmen, 2009). Türkiye’deki çevre sorunlarının çözümünün, tek durak noktası sadece çevreci kurumlar ya da STK’lar değildir. Toplumsal yapıları şekillendiren tüm kurum ve kuruluşlar, toplumu sürece dahil etmelidir (Güney, 2004).

Türkiye’de çevre politikalarının temel amacı çevre sağlığına duyarlı şekilde refahın yükseltilmesidir (Keleş vd., 2015). 1970’li yıllarda çevre sorunlarıyla karşı karşıya kalan Türkiye, çevreyle ilgili düzenlemede ilk ve en önemli adımını 1982 Anayasası’ndaki “Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Yükümlülükler” başlıklı 56. maddesinde çevreyle ilgili haklarını düzenleyerek atmıştır. Türkiye’nin çevre politikasını şekillendiren bilgi kaynaklarına bakıldığında, çevresel etki değerlendirmeleri, uluslararası anlaşmalar, yasal düzenlemeler, kalkınma planları örnek olarak verilebilmektedir. Türkiye’de çevre politikasının belirlenmesinden sorumlu kurum Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı’dır. Türkiye

sanayileşmiş, modernleşmiş ve gelişmekte olan bir ülkedir. Hammaddeye olan talep doğal kaynakların kullanımını arttırmış, çevre kirliliğine neden olmuş ve çevre sorunları yaratmıştır (Gürseler, 2008).

1970 yılından bu yana, dünyanın diğer bölgelerinde olduğu gibi Türkiye'de de çevre sorunlarının önemi artmıştır. Çevre ile ilgili 1982 Anayasasında “Sağlıklı ve eşitlikçi bir çevrede yaşamak herkesin hakkıdır” denilmektedir. Ayrıca 1982 Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda “Çevreyi iyileştirmek, çevre hijyenini korumak ve çevre kirliliğini önlemek devletin ve vatandaşların görevidir” denilmiştir. Bunların ardından 1983 yılında ise 2872 sayılı Çevre Kanunu yürürlüğe girmiştir. Bu kanunla; “Tüm vatandaşların ortak mülkiyeti olan çevrenin korunması ve iyileştirilmesi; Kırsal ve kentsel alanlarda arazi ve doğal kaynakların en iyi şekilde kullanılması ve korunması; Su, toprak ve hava kirliliğinin önlenmesi; sağlanmaya çalışılmıştır. Doğa ve tarihsel zenginlikleri korumak, şimdiki ve gelecek nesillerin sağlığını, uygarlığını ve yaşam standardını geliştirmek ve korumak, belirli yasal ve teknik esaslara uygun olarak düzenlenir, ekonomik ve sosyal kalkınma hedefleri doğrultusunda düzenlenmektedir (2872 Sayılı Kanun). Türkiye'nin AB'ye entegrasyon süreci göz önüne alındığında, çevre koruma politikalarında AB standartlarının sağlanması önemlidir. Ayrıca, Türkiye'de bu standartları sağlamak için son yıllarda bir dizi yasal düzenleme yapılmış ve yapılmaktadır (Keleş ve Hamamcı, 1993).

Çevre sorunlarına ilişkin görevleri bulunan merkezi yönetim kuruluşları şunlardır; İçişleri Bakanlığı, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı, Hazine ve Maliye Bakanlığı, Ticaret Bakanlığı, Kalkınma Ajansları, İlbank A.Ş. Genel Müdürlüğü'dür. Çevre yönetiminin çevreyi korumak için görev ve sorumlulukları vardır ve Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, ülkenin çevre koruma politikasının şekillendirilmesinden sorumlu kurum olarak merkezi bir rol oynamaktadır. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'na bağlı üç danışma organı vardır. Bunlar Çevre Kurulu, Yüksek Çevre Kurulu ve Bölgesel Çevre Ajansıdır. Sağlık Bakanlığı ise genel manada çevre sağlığı ile ilgili konularda merkez karar organıdır. 1984 tarih ve 210 sayılı Kararname, Sağlık Bakanlığı'nı çevre ve sağlık önlemleri almakla yükümlü kılmıştır (Keleş ve Hamamcı, 1998).

DSİ'nin çevre sağlığı ile ilgili görevleri bulunmaktadır. Ayrıca orman köylerini geliştirmek DSİ'nin görevleri arasındadır (Ergun, 2008). 5199 Sayılı Hayvanları Koruma

Kanunu kapsamında sokak hayvanlarının çevre ve insan sağılığını olumsuz etkilemesini önlemek ve hastalıkları önlemek için araştırmalar yapmaktadır. Ayrıca doğal alanları korumak, yönetmek, geliştirmek, işletmek ve işletmek ile biyoçeşitliliği ve yaban hayatı sağlamak olan bu görevler arasındadır (Dervişoğlu, 2010). Turizm ve Kültür Bakanlığı'nın görevleri; yurdumuzdaki korunması gerekli taşınır ve taşınmaz kültür varlıklarının arkeolojik araştırma ve kazılarla açığa çıkarılmasını, korunmasını, değerlendirilmesini ve tanıtılmasını sağlamak, tahribini ve kaçırılmasını önleyici tedbirleri almaktır (Keleş vd., 2015).

Bilim ve Teknoloji Bakanlığı, organize sanayi bölgeleri ve sanayi parkları ile ilgili politikaların belirlenmesine yön vermektedir. Sanayi Genel Müdürlüğü'nün görevi, "çevre ve iklim değışikliği ile ilgili gelişmeleri izleyen, sanayi politikalarının oluşturulmasına yönelik çalışmaları değerlendiren ve gerekli önlemlerin alınmasına yardımcı olan çevre yönetimi ile doğrudan ilişkili bir görevdir" (R.G., 08/06/2011, S. 27958). İl Bank A.Ş. Genel Müdürlük, Devlet Bankaları, Özel Devlet Hükümetleri, Belediyeler ve Bağlı Kuruluşları ile bağlı oldukları Yerel Yönetim Birliklerine danışmanlık hizmetleri vermekte, proje geliştirmekte, altyapı ve üstyapı işlerinin yürütülmesine yardımcı olmakta ve finansman sağlamaktadır. Kanunla belirlenen her türlü yerel yönetim projelerinde kullanılmak üzere genel bütçeler dahil olmak üzere yerli ve yabancı fon ve hibelerin kullanılmasına aracılık etmeyi amaçlamaktadır (Çetin, 2012). Kalkınma Ajansı, bölgesel farklılıkları gidermek ve bölgesel gelişmeyi ortadan kaldırmak amacıyla Kalkınma Bakanlığı koordinasyonunda kurulmuş özerk bir kamu kurumudur. Kalkınma ajansları, yerel ve bölgesel kalkınma çalışmalarına ve yerel yönetim planlamasına teknik destek sağlamaktadır. Kalkınma ajansları, kamu, özel sektör ve STK'lar arasındaki iş birliğinin geliştirilmesine yardımcı olmaktadır. Türkiye genelinde 26 kalkınma ajansı bulunmaktadır (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2018).

2.6. Türkiye'deki Çevreci Sivil Toplum Kuruluşlarının Politika Yapımı ve Uygulamalarına Etkisi

Türkiye'de 2000'li yılların başlarından sonra gelen hükümetlerin çevreci politikaları son yıllarda daha da önem kazanmıştır. Ülke genelinde yaşanan çevre sorunları, hükümetleri çevre konusunda daha aktif politikalar geliştirmeye yönlendirmiştir. Türkiye'nin ulusal çevre politikası 2018-2023 yıllarını kapsayan bir dönem için belirlenmiştir. Bu politika, sürdürülebilir kalkınma hedefleri doğrultusunda, çevre sorunlarının çözümüne yönelik

stratejileri içermektedir. Bu stratejiler arasında iklim değışikliğı ile mücadele, biyo-çeşitliliğın korunması, atık yönetimi, hava ve su kalitesinin iyileştirilmesi gibi konular yer almaktadır.

Türkiye ayrıca, biyo-çeşitlilik konusunda da birçok uluslararası anlaşmaya imza atmıştır. Örneğın, Türkiye 1992 Rio de Janeiro Zirvesi'nde imzalanan İklim Değışikliğı Çerçeve Sözleşmesi ve Kyoto Protokolü'ne taraf olmuştur. Hükümetlerin çevre politikaları uygulanırken, bazı sıkıntılar da yaşanmaktadır. Özellikle, çevre politikalarının uygulanması ve denetlenmesi konusunda yetersizlikler bulunmaktadır. Ayrıca, çevre sorunlarına yönelik yasaların uygulanması konusunda sıkıntılar yaşanmaktadır. Yine de eski dönemlere göre Türkiye'de hükümetlerin çevreci politikaları son yıllarda daha da önem kazanmıştır. Ancak, bu politikaların uygulanması ve denetlenmesi konusunda sıkıntılar bulunmaktadır. Hükümetlerin çevre konusunda daha aktif ve etkili politikalar geliştirmesi, çevre sorunlarının çözümüne katkı sağlayacaktır (Keleş vd., 2015).

2002 yılında Türkiye'de 58'inci hükümet iktidara geldikten sonra çevre konusunda geçmişte adı bile duyulmayan çeşitli politikaları hayata geçirmiştir. Bu politikaların birçoğı, ülkenin sürdürülebilir kalkınması, enerji verimliliğı ve yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı gibi konuları içermektedir. Yeşil dostu çevreci politikalar arasında, şunlar sayılabilir (T.C. Kalkınma Bakanlığı, 2018):

- Yenilenebilir enerji kaynaklarının kullanımı: Türkiye'nin yenilenebilir enerji kaynaklarına yatırım yapması ve bu kaynakları kullanması, ülkenin öncelikli hedefleri arasındadır. Bu kapsamda, ülkede birçok rüzgar ve güneş enerjisi santrali inşa edilmiştir.
- Enerji verimliliğı: Enerji verimliliğının artırılması için çeşitli tedbirler alınmıştır. Bu tedbirler arasında, enerji tasarruflu ampuller ve cihazların kullanımı, binaların enerji verimliliğı standartlarına uygun inşa edilmesi gibi önlemler yer almaktadır.
- Ormanların korunması ve artırılması: Ormanların korunması ve artırılması için çeşitli projeleri hayata geçirilmiştir. Bu kapsamda, orman yangınlarına karşı daha etkili mücadele yöntemleri geliştirilmiş ve ormanlık alanların genişletilmesi için çalışmalar yapılmıştır.
- Atık yönetimi: Atık yönetimi konusunda da çeşitli politikaları hayata geçirilmiştir. Bu politikalar arasında, geri dönüşüm projeleri ve atık su arıtma tesislerinin inşası gibi önlemler yer almaktadır.

- Havayı temizleme çalışmaları: Hava kirliliğiyle mücadele konusunda da çeşitli projeleri hayata geçirilmiştir. Bu kapsamda, daha temiz yakıt kullanımı teşvik edilmiş, emisyon kontrol sistemleri geliştirilmiş ve hava kalitesinin izlenmesi için daha fazla ölçüm istasyonu kurulmuştur.

Bu politikalar, ülkenin sürdürülebilir kalkınması, enerji verimliliği, yenilenebilir enerji kaynakları, atık yönetimi ve havayı temizleme çalışmaları konularında Türkiye'yi oldukça iyi noktalara getirmiştir. Türkiye'deki çevreci ve yeşil politikaların gelişiminde STK'ların yararı büyük olmuştur. Çünkü STK'lar, toplumun çevre konusundaki farkındalığını artırmak, kamuoyunu bilgilendirmek ve çevre politikalarının oluşumunda etkili olmak için çalışmaktadır (Ulucak ve Erdem, 2012).

STK'lar, çevre konusunda hassas olan bireylerin bir araya gelerek oluşturduğu ve hükümetlerin yanı sıra özel sektör, medya ve diğer toplumsal kesimleri de etkileme potansiyeline sahip olan güçlü bir yapıdır. Bu nedenle STK'lar, çevre politikalarının oluşumunda ve uygulanmasında önemli bir role sahiptirler. STK'lar, çevre konusunda farkındalık yaratarak halkın çevreye duyarlılığını artırabilirler. Bu sayede, hükümetler de çevre politikaları oluştururken toplumun bu duyarlılığını göz önünde bulundurabilirler (Kaya, 2011).

STK'lar ayrıca, çevre politikalarının oluşum sürecinde hükümetlere danışmanlık yapabilirler. Bu danışmanlık sürecinde, STK'lar, çevre konusundaki tecrübeleri ve bilgileri ile hükümetlere yol gösterebilirler. Türkiye'deki çevreci ve yeşil politikaların gelişiminde STK'ların yararı büyük olmuştur. STK'lar, halkın çevre konusundaki farkındalığını artırarak, hükümetlere danışmanlık yaparak ve çevre politikalarının uygulanmasını takip ederek, çevrenin korunması ve sürdürülebilir bir geleceğin oluşmasına katkı sağlamaktadır (Serter, 2006).

Türkiye'deki çevreci STK'ların hükümetlerin politika yapımında ve uygulamalarındaki etkisi, son yıllarda demokrasinin artmasıyla daha da artmıştır. Türkiye'de çevre sorunları son yıllarda daha fazla dikkat çekmeye başlamış ve hükümetler de bu sorunlarla ilgili politikalar geliştirmeye çalışmaktadır. Bu süreçte çevreci STK'lar da önemli bir role sahip olmuştur (Keleş vd., 2015). Çevreci STK'lar, hükümetlerin çevre politikalarına yönelik eleştirilerini dile getirerek, çevre konusunda farkındalık yaratmakta ve çevre sorunlarına çözüm önerileri sunmaktadır. Bunun yanı sıra, hükümetlerin çevre politikalarının

uygulanması sürecinde de denetleyici bir rol üstlenmektedirler. Çevre konusunda toplumda farkındalık yaratmak, hükümetlerin çevre politikalarına yönelik baskıyı artırarak, çevre sorunlarının çözümüne katkıda bulunmaktadır (Aksu, 2005).

Türkiye'de hükümetlerin çevreci ve yeşil politika yapımında STK'ların etkisi önemlidir. STK'lar, hükümetlerin çevre politikalarının oluşturulması ve uygulanmasında önemli bir rol oynamaktadır. STK'lar, çevre konusunda farkındalık yaratarak halkın çevreye duyarlılığını artırabilirler. Bu sayede, hükümetler de çevre politikaları oluştururken toplumun bu duyarlılığını göz önünde bulundurabilirler. Ayrıca STK'lar, halkın çevre konusundaki taleplerini ve beklentilerini hükümetlere ileterek, çevre politikalarının halkın ihtiyaçlarına uygun olmasını sağlayabilirler (Özmen, 2009).

STK'lar ayrıca, hükümetlerin çevre politikalarının uygulanmasını takip ederek, politikaların etkili bir şekilde uygulanmasını ve çevrenin korunmasını sağlayabilirler. Bu takip sürecinde STK'lar, hükümetlere geri bildirimlerde bulunarak politikaların geliştirilmesine katkı sağlayabilirler. Türkiye'de STK'lar, hükümetlerin çevre politikalarının oluşumunda ve uygulanmasında etkili bir şekilde yer almaktadır. Bu sayede, hükümetlerin çevre politikaları, toplumun ihtiyaçlarına uygun olarak oluşturulmakta ve uygulanmaktadır. Türkiye'deki çevreci STK'lar, son yıllarda özellikle doğa koruma ve biyo-çeşitlilik konularında önemli bir etkiye sahip olmuştur. Örneğin, nesli tükenmekte olan bazı türlerin korunması ve doğal alanların tahrip edilmemesi için yürütülen kampanyalar sonucunda, hükümetlerin çevre politikalarında ve uygulamalarında değişiklikler yapılmıştır. Türkiye'deki çevreci STK'ların hükümetlerin çevre politikalarında ve uygulamalarında etkisinin olduğu düşünülmektedir (Kerestecioğlu, 2012).

3. BÖLÜM

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, evren ve örneklem, verilerin toplanma şekli ve verilerin toplanması amacıyla kullanılacak olan ölçme araçları ve verilerin toplanması ve analiz süreci ile verilerin analizinde kullanılacak olan istatistiksel yöntemler hakkında bilgi verilmiştir.

3.1. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada, Türkiye'deki çevreci STK'ların politika yapımı ve uygulamalarına etkisine ilişkin bireylerin görüşleri incelenmiştir. Bu sebeple çalışmada nicel araştırma tekniklerinden olan tarama uygulanmıştır. Nitel araştırma desenlerine kıyasla, nicel araştırmalar verilerin ölçülebilir olduğu sorulara yanıt ararlar. Nicel araştırma desenleri, verilerin analiz edilmesi için sayısal değerlerin kullanıldığı ve istatistiksel analizlerin uygulandığı veri toplama yöntemlerine dayanır. Tarama yöntemi, nicel araştırmaların geniş bir alanı kapsamasını sağlayan ve veri toplama işlemini hızlandıran bir yöntemdir (Demir, 2016). Tarama yöntemi, büyük ölçekte veri toplama işlemi yapmak isteyen araştırmacılar için özellikle yararlıdır. Bu yöntem, örnekleme tekniği ile çalışır ve bir grup birey veya öge seçilir. Bu örneklem grubuna önceden hazırlanmış standart bir anket veya soru seti uygulanır. Tarama yöntemi, bir araştırma alanı hakkında bir ön fikir sağlar ve bu sayede, araştırmacıların daha sonra daha derinlemesine çalışmaları için belirli konuları seçmelerine olanak tanır. Tarama yöntemi genellikle büyük veri setleriyle çalışan araştırmalarda kullanılır. Tarama yöntemi, özellikle çok sayıda kişi veya ögenin araştırıldığı çalışmalarda yaygın olarak kullanılmaktadır. Bu yöntem, belirli bir araştırma konusunda veri toplamak için etkili ve zaman açısından verimli bir yoldur. Tarama yöntemi betimleyici bir tekniktir. Konuya dair görüşleri, beceri, yetenek, ilgi, tutum gibi özellikleri büyük kitle üzerinde yapılan araştırmalara tarama modeli ismi verilir. Tarama modeli mevcut durumu de örneklemden evrene genellemektedir (Büyüköztürk vd., 2016).

3.2. Evren ve Örneklem

Bu araştırmanın evrenini Ankara ilinde yaşayan 18 yaş üstü bireyler oluşturmuştur. Örneklem kolayda örnekleme yöntemiyle seçilmiştir. Kolayda örneklemede örneklem seçimi araştırmacıya aittir. Tesadüfi olmayan örnekleme tekniği olan kolayda örnekleme ile uygun bir evrenden bir örnek elde etmeye çalışılmaktadır. Kolayda örnekleme, bir araştırma için örneklem seçimi yaparken en basit ve en yaygın yöntemlerden biridir. Bu yöntemde, araştırmacılar, örnekleme yapmak için kolay ulaşılabilir olan bireyleri veya öğeleri seçerler. Bu yöntem, araştırmacıların veri toplama sürecini hızlandırır ve daha az maliyetli hale getirir (Büyüköztürk vd., 2016). Araştırmacı da ulaşabildiği ve iletişim sağlayabildiği sosyal çevresinden 427 bireyden veriler toplamıştır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada araştırmacı tarafından geliştirilen demografik bilgi formu ve anket (nicel) uygulanmıştır. Ankette cinsiyet, yaş, eğitim durumu, medeni durum, çalışma durumu ve STK'larında gönüllü olma ya da çalışma durumu gibi demografik bilgiler ve Türkiye'deki çevreci STK'ların politika yapımı ve uygulamalarına etkisine ilişkin bireylerin görüşlerini almak üzere sorular yer almaktadır.

3.4. Verilerin Toplanması

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal ve Beşerî Bilimler Etik Kurulu'nun 08.12.2022 tarih ve 2022/1232 sayılı kararı ile belirlenen konu ile araştırmaya başlanılmıştır. Araştırmacı tarafından oluşturulan yarı yapılandırılmış anket kullanılarak veriler toplanmıştır. Araştırmacı tarafından yarı yapılandırılmış anket ile nicel veriler Ankara İlinde yaşayan 18 yaş üstü 427 bireye 01/01/2023 – 15/03/2023 tarihleri arasında, araştırmacı tarafından araştırmanın amacına, içeriğine, elde edilen bilgilerin nasıl kullanılacağına ve kişisel bilgilerin gizli tutulacağına dair gerekli açıklama yapılarak ve onam alınarak uygulanmıştır. Katılımcılar çalışmaya gönüllülük esasına bağlı alınarak alınmıştır. Google form uygulaması üzerinden ulaştırılan ve uygulanan anketin ilk sayfasında aydınlatılmış onam ve onay sekmesi katılımcıya sunulmuş ve onaylamadan ankete erişimine izin verilmemiştir.

3.5. Verilerin Analizi

Olan durumun araştırılması veya belirlenmesi amacıyla, Google form uygulaması üzerinden toplanan nicel veriler IBM SPSS Statistics 26 sürümlü programına aktarılmış ve bu programdan yararlanılarak veriler ile çalışılırken çok değişkenli nicel veri analizleri yöntemleri kullanılmıştır. Bu araştırma için betimleyici analizler yapılmış ve mevcut durumun fotoğrafı çekilmiştir. Veriler değerlendirilirken kategorik değişkenler için frekans dağılımları, sayısal değişkenler için tanımlayıcı istatistikler (ort $\pm$ ss) verilmiştir. Araştırmada ölçme aracı olarak kullanılan anket incelenmiştir. Araştırmaya katılan gönüllü bireylerin puanları, ilgili maddelerin ortalaması alınarak elde edilmiştir. Buna göre; uygulanacak analizlere karar verebilmek için öncelikle tüm puanlara normal dağılım varsayımı için Kolmogorow Smirnov Testi (n>30) uygulanmıştır. Test sonucunda puanların normal dağılım varsayımını sağladığı görülmüş ve bu nedenle karşılaştırmalarda parametrik testler kullanılmıştır. İki bağımsız grup arasında puan ortalamalarına göre farklılık olup olmadığı Bağımsız Örneklem T Testi ile incelenmiştir. İki'den fazla bağımsız grup arasında puan ortalamalarına göre farklılık olup olmadığı Tek Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ile incelenmiş olup hangi gruplar arasında farklılık olduğuna ise Tukey Testi ile bakılmıştır.

4. BÖLÜM

BULGULAR

Araştırma verilerinin analiz süreci dört başlık altında incelenmiştir. İlk olarak katılımcıların demografik özelliklerinin ve Türkiye’deki çevreci STK’ların politika yapımı ve uygulamalarına etkisine ilişkin bireylerin görüşleri ile ilgili bilgilerinin dağılımları verilmiştir. İkinci aşamada araştırmacı tarafından oluşturulan anketin faktör analizi yapılmıştır. Üçüncü aşamada demografik özellikler ve katılımcıların görüşler arasında farklılık olup olmadığı incelenmiştir.

4.1. Demografik Özellikler ve Katılımcıların Görüşleri

Tablo 4.1: Katılımcıların Demografik Özellikleri

	Sayı (n)	Yüzde (%)
Cinsiyet		
Kadın	203	47,5
Erkek	224	52,5
Yaş		
18-25	88	20,6
26-35	166	38,9
36-45	131	30,7
46-55	36	8,4
56-65	6	1,4
Eğitim Durumu		
Lise	64	15,0
Önlisans	70	16,4
Lisans	237	55,5
YLisans / Doktora	56	13,1
Medeni Durum		
Bekar	140	32,8
Evli	281	65,8
Boşanmış	6	1,4

Çalışma Durumu

Evet	312	73,1
Hayır	115	26,9

Herhangi bir STK'da Görev Alma ya da Gönüllü Olma Durumu

Evet	161	37,7
Hayır	266	62,3
Toplam	427	100,0

Tablo 4.1 incelendiğinde katılımcıların %47,5'inin kadın %52,5'inin erkek olduğu, katılımcıların %20,6'sının 18-25, %38,9'unun 26-35, %30,7'sinin 36-45, %8,4'ünün 46-55 ve %1,4'ünün 56-65 yaş aralığında olduğu, katılımcıların %15'inin lise, %16,4'ünün önlisans, %55,5'inin lisans, %13,1'inin yüksek lisans veya doktora mezunu olduğu, katılımcıların %32,8'inin bekar, %65,8'inin evli ve %1,4'ünün boşanmış olduğu, katılımcıların %73,1'inin çalıştığı, %26,9'unun çalışmadığı, araştırmaya katılanların %37,7'sinin herhangi bir STK'da görevli ya da gönüllü olduğu, %62,3'ünün ise herhangi bir STK'da görevli ya da gönüllü olmadığı görülmüştür.

Tablo 4.2: “Soru 1. Hükümetler politika yapımı ya da uygulamasında STK’ların beklentilerini, hassasiyetlerini dikkate almaları gereklidir.” görüşüne ilişkin bulgular

	Sayı (n)	Yüzde (%)
Hiç Katılmıyorum	6	1,4
Katılmıyorum	15	3,5
Kararsızım	21	4,9
Katılıyorum	241	56,4
Tamamen Katılıyorum	144	33,7
Toplam	427	100,0

Tablo 4.2 incelendiğinde katılımcıların %90,1'inin “Hükümetler politika yapımı ya da uygulamasında STK’ların beklentilerini, hassasiyetlerini dikkate almaları gereklidir.” görüşünü savunduğu, %4,9'unun bu görüşe katılmadığı ve %4,9'unun da kararsız olduğu görülmektedir.

Tablo 4.3: “Soru 2. STK’ların çevre politikaları ve uygulamaları kapsamındaki talepleri, kurum ve kuruluşlar tarafından yeterince dikkate alınmaktadır.” görüşüne ilişkin bulgular

	Sayı (n)	Yüzde (%)
Hiç Katılmıyorum	34	8,0
Katılmıyorum	116	27,2
Kararsızım	138	32,3
Katılıyorum	109	25,5
Tamamen Katılıyorum	30	7,0
Toplam	427	100,0

Tablo 4.3 incelendiğinde katılımcıların %32,5’inin “STK’ların çevre politikaları ve uygulamaları kapsamındaki talepleri, kurum ve kuruluşlar tarafından yeterince dikkate alınmaktadır.” görüşüne katıldığı, %35,2’sinin bu görüşe katılmadığı ve %32,3’ünün de bu konuda kararsız olduğu görülmektedir.

Tablo 4.4: “Soru 3. STK’lar, hükümetlerin çevre ile ilgili politika ve uygulamalardaki talep ve beklentilerini belirleyebilecek yetkinliğe sahiptirler.” görüşüne ilişkin bulgular

	Sayı (n)	Yüzde (%)
Hiç Katılmıyorum	16	3,7
Katılmıyorum	96	22,5
Kararsızım	127	29,7
Katılıyorum	168	39,3
Tamamen Katılıyorum	20	4,7
Toplam	427	100,0

Tablo 4.4 incelendiğinde katılımcıların %44’ünün “STK’lar, hükümetlerin çevre ile ilgili politika ve uygulamalardaki talep ve beklentilerini belirleyebilecek yetkinliğe sahiptirler.” görüşüne katıldığı, %26,2’sinin bu görüşe katılmadığı ve %29,7’sinin ise bu konu hakkında kararsız olduğu görülmektedir.

Tablo 4.5: “Soru 4. Çevrenin korunması konusunda tüm kurum ve kuruluşlar daha fazla politika üretmeli ve uygulama yürütmelidir.” görüşüne ilişkin bulgular

	Sayı (n)	Yüzde (%)
Hiç Katılmıyorum	3	,7
Katılmıyorum	13	3,0
Kararsızım	23	5,4
Katılıyorum	181	42,4
Tamamen Katılıyorum	207	48,5
Toplam	427	100,0

Tablo 4.5 incelendiğinde katılımcıların %90,9’unun “Çevrenin korunması konusunda tüm kurum ve kuruluşlar daha fazla politika üretmeli ve uygulama yürütmelidir.” görüşüne katıldığı, %3,7’sinin bu görüşe katılmadığı ve %5,4’ünün ise kararsız olduğu görülmektedir.

Tablo 4.6: “Soru 5. STK’lar tarafından yapılan baskılar kurum ve kuruluşları çevreci politika yapımı ve uygulama kapsamında çalışmalar yapmaya yönlendirmiştir.” görüşüne ilişkin bulgular

	Sayı (n)	Yüzde (%)
Hiç Katılmıyorum	13	3,0
Katılmıyorum	61	14,3
Kararsızım	144	33,7
Katılıyorum	182	42,6
Tamamen Katılıyorum	27	6,3
Toplam	427	100,0

Tablo 4.6 incelendiğinde katılımcıların %48,9’unun “STK’lar tarafından yapılan baskılar kurum ve kuruluşları çevreci politika yapımı ve uygulama kapsamında çalışmalar yapmaya yönlendirmiştir.” görüşüne katıldığı, %17,3’ünün bu görüşe katılmadığı ve %33,7’sinin ise bu konuda kararsız olduğu görülmüştür.

Tablo 4.7: “Soru 6. Çevreci STK’lar çevreci yeni politikalar yapılması noktasında kurum ve kuruluşlara baskı yapabilecek güce sahiptirler.” görüşüne ilişkin bulgular

	Sayı (n)	Yüzde (%)
Hiç Katılmıyorum	25	5,9
Katılmıyorum	125	29,3
Kararsızım	130	30,4
Katılıyorum	126	29,5
Tamamen Katılıyorum	21	4,9
Toplam	427	100,0

Tablo 4.7 incelendiğinde katılımcıların %34,4’ünün “Çevreci STK’lar çevreci yeni politikalar yapılması noktasında kurum ve kuruluşlara baskı yapabilecek güce sahiptirler.” görüşüne katıldığı, %35,2’sinin bu görüşe katılmadığı ve %30,4’ünün ise bu konuda kararsız olduğu görülmektedir.

Tablo 4.8: Soru 7. Kurumların yeni çevre politikası yapması ve uygulaması için etkili olan faktörlere dair görüşlere ilişkin bulgular (n=427)

	Sayı (n)	Yüzde (%)
Çevre konusunda kurumların farkındalık kazanmış olması	315	73,8
Yasal düzenlemeler	320	74,9
Çalışma hayatındaki mesleki etik ve ilkeler	202	47,3
STK’ların etkisi	276	64,6
Diğer (politik nedenler ve liyakat)	7	1,6

Tablo 4.8 incelendiğinde katılımcıların kurumların yeni çevre politikası yapması ve uygulaması için etkili olan faktörlere dair görüşlere bakılmıştır. Katılımcıların %74,9’unun yasal düzenlemeleri, %73,8’inin çevre konusunda kurumların farkındalık kazanmış olmasını, %64,6’sının STK’ların etkisini, %47,3’ünün çalışma hayatındaki mesleki ve etik ilkeleri ve %1,6’sının ise politik nedenlerin kurumların yeni çevre politikası yapması ve uygulaması için etkili olan faktörler olarak gördüğü anlaşılmaktadır.

Tablo 4.9: “Soru 8. Çevreyi korumaya yönelik politika ve uygulama faaliyetlerinin başlamasında STK’lar önemli bir etkidir.” görüşüne ilişkin bulgular

	Sayı (n)	Yüzde (%)
Hiç Katılmıyorum	4	,9
Katılmıyorum	26	6,1
Kararsızım	66	15,5
Katılıyorum	274	64,2
Tamamen Katılıyorum	57	13,3
Toplam	427	100,0

Tablo 4.9 incelendiğinde katılımcıların %77,5’inin “Çevreyi korumaya yönelik politika ve uygulama faaliyetlerinin başlamasında STK’lar önemli bir etkidir.” görüşüne katıldığı, %7’sinin bu görüşe katılmadığı ve %15,5’inin ise bu konuda kararsız olduğu görülmüştür.

Tablo 4.10: “Soru 9. Çevreye saygılı olan kurumlar / çevreye saygılı olduğu imajını yaratan kurumlar rekabet sürecinde oransal bir üstünlük elde etmektedirler.” görüşüne ilişkin bulgular

	Sayı (n)	Yüzde (%)
Hiç Katılmıyorum	12	2,8
Katılmıyorum	70	16,4
Kararsızım	140	32,8
Katılıyorum	173	40,5
Tamamen Katılıyorum	32	7,5
Toplam	427	100,0

Tablo 4.10 incelendiğinde katılımcıların %48’inin “Çevreye saygılı olan kurumlar / çevreye saygılı olduğu imajını yaratan kurumlar rekabet sürecinde oransal bir üstünlük elde etmektedirler.” görüşüne katıldığı, %19,2’sinin bu görüşe katılmadığı ve %32,8’inin ise bu konuda kararsız olduğu görülmüştür.

Tablo 4.11: “Soru 10. Çevre ile ilgili politika yapımında ve uygulamasında çalışmalar planlanıp yürütülürken STK’lar ile iş birliği yapılmalıdır.” görüşüne ilişkin bulgular

	Sayı (n)	Yüzde (%)
Hiç Katılmıyorum	1	,2
Katılmıyorum	16	3,7
Kararsızım	37	8,7
Katılıyorum	268	62,8
Tamamen Katılıyorum	105	24,6
Toplam	427	100,0

Tablo 4.11 incelendiğinde katılımcıların %87,4’ünün “Çevre ile ilgili politika yapımında ve uygulamasında çalışmalar planlanıp yürütülürken STK’lar ile iş birliği yapılmalıdır.” görüşüne katıldığı, %3,9’unun bu görüşe katılmadığı ve %8,7’sinin ise bu konuda kararsız olduğu görülmüştür.

Tablo 4.12: “Soru 11. Kurum ve kuruluşlar çevre ile ilgili politika yapma ve uygulama sürecinde ağırlıklı olarak sizce hangi problemle karşılaşmaktadırlar?” sorusuna ilişkin görüşler

	Sayı (n)	Yüzde (%)
Yasal düzenlemelerin yetersizliği	136	31,9
İnsan kaynağı yetersizliği	20	4,7
Toplumun duyarsızlığı	194	45,4
Maddi kaynak yetersizliği	48	11,2
Medyanın ilgisizliği	21	4,9
Diğer (Politik Engeller)	8	1,9
Toplam	427	100,0

Tablo 4.12 incelendiğinde katılımcılar “Kurum ve kuruluşlar çevre ile ilgili politika yapma ve uygulama sürecinde ağırlıklı olarak sizce hangi problemle karşılaşmaktadırlar?” %45,4 oranında toplumun duyarsızlığı, %31,9 oranında yasal düzenlemelerin yetersizliği, %11,2 oranında maddi kaynak yetersizliği, %4,9 oranında medyanın ilgisizliği, %4,7 oranında insan kaynağının yetersizliği ve %1,9 oranında politik engeller şeklinde cevap verdikleri görülmüştür.

Tablo 4.13: “Soru 12. Hükümetlerin politika yapımında ve uygulamalarında Türkiye’deki çevreci STK’ların, etkisi vardır.” görüşüne ilişkin bulgular

	Sayı (n)	Yüzde (%)
Hiç Katılmıyorum	28	6,6
Katılmıyorum	77	18,0
Kararsızım	133	31,1
Katılıyorum	172	40,3
Tamamen Katılıyorum	17	4,0
Toplam	427	100,0

Tablo 4.13 incelendiğinde katılımcıların %44,3’ünün “Hükümetlerin politika yapımında ve uygulamalarında Türkiye’deki çevreci STK’ların, etkisi vardır.” görüşüne katıldığı, %24,6’sının bu görüşe katılmadığı ve %31,1’inin bu konuda kararsız kaldığı görülmüştür.

4.2. Anketin Normallik Analizi ile Varyans ve Faktör Analizi

Tablo 4.14: Anket Puanlarının Ortalama ve Çarpıklık-Basıklık Değerleri

	Ort±SS	Min-Maks	Çarpıklık	Basıklık
Anket				
Soru 1	4,18±0,790	1,00-5,00	-1,042	-1,018
Soru 2	2,96±1,062	1,00-5,00	0,023	-0,687
Soru 3	3,19±0,961	1,00-5,00	-0,319	-0,654
Soru 4	4,35±0,777	1,00-5,00	-1,450	-0,795
Soru 5	3,35±0,908	1,00-5,00	-,481	-0,099
Soru 6	2,98±1,010	1,00-5,00	-0,022	-0,770
Soru 8	3,83±0,767	1,00-5,00	-1,017	0,700
Soru 9	3,33±0,933	1,00-5,00	-0,365	-,322
Soru 10	4,08±0,706	1,00-5,00	-0,914	1,095
Soru 12	3,17±0,989	1,00-5,00	-0,509	-0,435

Ort=Ortalama, SS=Standart Sapma,

Min=Minimum, Maks=Maksimum

*Soru 7 birden çok işaretlenebilir seçenekli olduğu ve soru 11 sadece görüş bildirdiği için puanlamaya dahil edilmemiştir.

Tablo 4.14 incelendiğinde anket sorularının çarpıklık ve basıklık değerleri puanlarının normal dağılım varsayımını sağladığını söylenebilmektedir. Çarpıklık ve Basıklık değerleri -1,96 ile +1,96 arasında ise dağılımın normalliğinden bahsedilebilmektedir. Bazı yazarlara göre ise çarpıklık ve basıklık katsayısı ± 3 arasında ise dağılım normaldir. Bu nedenle puanlarının karşılaştırmalarında parametrik testler kullanılmıştır. Ortalamalar incelendiğinde en düşük 2,96 en yüksek ise 4,35 olduğu görülmektedir. Minimum ve maksimum puanlara göre ortalama değer 2,5'tir. Genel olarak katılımcıların tüm görüşlere ortalamanın üzerinde katıldığı söylenebilmektedir.

Tablo 4.15: KMO ve Bartlett's Küresellik Testi Sonuçları

KMO		,755
	Ki kare	799,298
Bartlett's	sd	45
	p	,000

Tablo 4.15 incelendiğinde, örneklemin büyüklük açısından faktör analizi için yeterli olup olmadığını görmek adına incelenen KMO değeri ,755 olarak kestirilmiştir. Bu değer veri yapısının faktör analizi için yeterli olduğunu göstermektedir. Ayrıca Bartlett testi sonuçları incelendiğinde ($X^2=799,298$, $p=0.000$) ki-kare değerinin istatistiksel olarak anlamlı olduğunu ve dolayısıyla verilerin çok değişkenli normal dağılımdan geldiğini söylemek mümkündür. Veri yapısının faktör analizi için uygun olup olmadığı belirlendikten sonra, açıklanan varyans sonuçları incelenmiştir.

Tablo 4.16: Toplam Açıklanan Varyans

Soru	Özdeğer			Faktör Yükleri		
	Toplam	% Varyans	Toplam Yük %	Toplam	% Varyans	Toplam Yük %
1	2,809	28,092	28,092	2,809	28,092	28,092
2	1,868	18,684	46,776	1,868	18,684	46,776
3	,993	9,934	56,709			
4	,859	8,592	65,301			
5	,748	7,476	72,778			
6	,663	6,628	79,405			
7	,620	6,204	85,610			

8	,525	5,249	90,859
9	,487	4,875	95,734
10	,427	4,266	100,000

Tablo 4.16 incelendiğinde matriks yük değerlerine göre de çalışma iki faktörü desteklemektedir. Toplam açıklanan varyans tablosu incelendiğinde, açıklayıcı faktör analizinde öz değerleri 1'den büyük iki boyutun olduğu görülmektedir. Diğer faktörlerin toplam varyansa katkısının az olduğu tespit edilmiş, faktör yapısının iki faktörden oluştuğu düşünülmüştür. Birinci faktörün açıkladığı varyans %28, ikinci faktörün açıkladığı varyans %18 olmak üzere toplam açıklanan varyans %46'dır. Çok faktörlü desende açıklanan varyans değerlerinin %40-60 arasında olması yeterlidir (Çokluk vd., 2012).

Tablo 4.17: Faktör Matriksi

	Faktör Matriksi	
	1	2
Soru 8	,684	
Soru 5	,621	
Soru 6	,591	,495
Soru 1	,576	
Soru 3	,541	
Soru 12	,533	,532
Soru 2	,485	,487
Soru 10	,490	
Soru 4	,468	
Soru 9	,388	

Anketin iki faktörden oluştuğu ve bu faktörlerin toplam varyansın yaklaşık olarak %46'sını açıkladığı görülmektedir. Buna göre iki boyutta toplanan maddelerin faktör yüklerinin ,388 ile ,684 arasında değiştiği görülmektedir. Ancak tüm soruların ilk boyutta toplandığı görüldüğünden tek boyutta faktör olduğu kabul edilmiştir. Ayrıca 10 madde üzerinde (1, 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10, 12) Cronbach's Alpha iç tutarlılık katsayı değeri 0,69 bulunmuştur. İç tutarlılık katsayı değerinin 0,65 üzerinde olması ölçeğin güvenilir olduğunu göstermektedir (Çokluk vd., 2012).

4.3. Demografik Özellikler ile Görüşlerin Karşılaştırılması

Tablo 4.18: Cinsiyete Göre Görüşlerin Farklılaşma Durumu

		N	Ort.	Ss.	t	p
Soru 1 ¹	Kadın	203	4,19	,811	109,230	0,000*
	Erkek	224	4,17	,772		
Soru 2 ²	Kadın	203	2,95	1,073	57,689	0,000*
	Erkek	224	2,98	1,054		
Soru 3 ³	Kadın	203	3,29	,884	68,572	0,000*
	Erkek	224	3,09	1,018		
Soru 4 ⁴	Kadın	203	4,35	,765	115,699	0,000*
	Erkek	224	4,35	,789		
Soru 5 ⁵	Kadın	203	3,34	,895	76,238	0,000*
	Erkek	224	3,35	,921		
Soru 6 ⁶	Kadın	203	3,08	1,043	61,020	0,000*
	Erkek	224	2,89	,974		
Soru 8 ⁷	Kadın	203	3,91	,698	103,178	0,000*
	Erkek	224	3,75	,819		
Soru 9 ⁸	Kadın	203	3,34	,922	73,833	0,000*
	Erkek	224	3,33	,945		
Soru 10 ⁹	Kadın	203	4,06	,729	119,306	0,000*
	Erkek	224	4,09	,686		
Soru 12 ¹⁰	Kadın	203	3,26	,952	66,266	0,000*
	Erkek	224	3,09	1,016		
Toplam	Kadın	203	3,57	,500	63,011	0,000*
	Erkek	224	3,50	,463		

¹ Soru 1. Hükümetler politika yapımı ya da uygulamasında STK'ların beklentilerini, hassasiyetlerini dikkate almaları gereklidir.

² Soru 2. STK'ların çevre politikaları ve uygulamaları kapsamındaki talepleri, kurum ve kuruluşlar tarafından yeterince dikkate alınmaktadır.

³ Soru 3. STK'lar, hükümetlerin çevre ile ilgili politika ve uygulamalardaki talep ve beklentilerini belirleyebilecek yetkinliğe sahiptirler.

⁴ Soru 4. Çevrenin korunması konusunda tüm kurum ve kuruluşlar daha fazla politika üretmeli ve uygulama yürütmelidir.

⁵ Soru 5. STK'lar tarafından yapılan baskılar kurum ve kuruluşları çevreci politika yapımı ve uygulama kapsamında çalışmalar yapmaya yönlendirmiştir.

⁶ Soru 6. Çevreci STK'lar çevreci yeni politikalar yapılması noktasında kurum ve kuruluşlara baskı yapabilecek güce sahiptirler.

⁷ Soru 8. Çevreyi korumaya yönelik politika ve uygulama faaliyetlerinin başlamasında STK'lar önemli bir etkidir.

⁸ Soru 9. Çevreye saygılı olan kurumlar / çevreye saygılı olduğu imajını yaratan kurumlar rekabet sürecinde oransal bir üstünlük elde etmektedirler.

⁹ Soru 10. Çevre ile ilgili politika yapımında ve uygulamasında çalışmalar planlanıp yürütülürken STK'lar ile işbirliği yapılmalıdır.

¹⁰ Soru 12. Hükümetlerin politika yapımında ve uygulamalarında Türkiye'deki çevreci STK'ların, etkisi vardır.

*p<0,05

Tablo 4.18 incelendiğinde yapılan t testi sonuçlarında katılımcıların cinsiyetine göre görüşlerinde anlamlı bir farklılaşma vardır (p<0,05). Kadınların erkeklere göre daha fazla “Hükümetler politika yapımı ya da uygulamasında STK’ların beklentilerini, hassasiyetlerini dikkate almaları gereklidir.”, “STK’lar, hükümetlerin çevre ile ilgili politika ve uygulamalardaki talep ve beklentilerini belirleyebilecek yetkinliğe sahiptirler.”, “Çevreci STK’lar çevreci yeni politikalar yapılması noktasında kurum ve kuruluşlara baskı yapabilecek güce sahiptirler.”, “Çevreyi korumaya yönelik politika ve uygulama faaliyetlerinin başlamasında STK’lar önemli bir etkidir.”, “Çevreye saygılı olan kurumlar / çevreye saygılı olduğu imajını yaratan kurumlar rekabet sürecinde oransal bir üstünlük elde etmektedirler.” ve “Hükümetlerin politika yapımında ve uygulamalarında Türkiye’deki çevreci STK’ların, etkisi vardır.” görüşlerini savunmaktadır. Yine çalışma sonuçlarına göre erkeklerin kadınlara göre daha fazla “STK’ların çevre politikaları ve uygulamaları kapsamındaki talepleri, kurum ve kuruluşlar tarafından yeterince dikkate alınmaktadır.”, “STK’lar tarafından yapılan baskılar kurum ve kuruluşları çevreci politika yapımı ve uygulama kapsamında çalışmalar yapmaya yönlendirmiştir.”, “Çevre ile ilgili politika yapımında ve uygulamasında çalışmalar planlanıp yürütülürken STK’lar ile iş birliği yapılmalıdır.” görüşlerini savunduğu görülmüştür. Ancak “Çevrenin korunması konusunda tüm kurum ve kuruluşlar daha fazla politika üretmeli ve uygulama yürütmelidir.” görüşünde kadınlar ve erkekler aynı puan ortalamasında yüksek düzeyde bu görüşe katılmışlardır (4,35±0,765 – 0,789).

Tablo 4.19: Yaşa Göre Görüşlerin Farklılaşma Durumu

		Ki Kare	sd.	K. Ort.	F	p
Soru 1	Gruplar Arası	3,489	4	,872	1,403	,232
	Grup İçi	262,338	422	,622		
	Toplam	265,827	426			
Soru 2	Gruplar Arası	6,350	4	1,587	1,413	,229
	Grup İçi	474,123	422	1,124		
	Toplam	480,473	426			
Soru 3	Gruplar Arası	2,211	4	,553	,597	,665
	Grup İçi	390,801	422	,926		
	Toplam	393,012	426			
Soru 4	Gruplar Arası	2,458	4	,615	1,019	,397
	Grup İçi	254,549	422	,603		

	Toplam	257,007	426			
	Gruplar Arası	4,351	4	1,088	1,324	,260
Soru 5	Grup İçi	346,656	422	,821		
	Toplam	351,007	426			
	Gruplar Arası	9,073	4	2,268	2,248	,063
Soru 6	Grup İçi	425,812	422	1,009		
	Toplam	434,885	426			
	Gruplar Arası	4,952	4	1,238	2,128	,077
Soru 8	Grup İçi	245,568	422	,582		
	Toplam	250,520	426			
	Gruplar Arası	,430	4	,108	,122	,974
Soru 9	Grup İçi	370,680	422	,878		
	Toplam	371,110	426			
	Gruplar Arası	2,697	4	,674	1,356	,248
Soru 10	Grup İçi	209,753	422	,497		
	Toplam	212,450	426			
	Gruplar Arası	1,490	4	,372	,379	,824
Soru 12	Grup İçi	415,030	422	,983		
	Toplam	416,520	426			
	Gruplar Arası	,486	4	,122	,563	,690
Toplam	Grup İçi	91,115	422	,216		
	Toplam	91,601	426			

*p<0,05

Tablo 19 incelendiğinde tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçlarına göre katılımcıların yaşlarına göre Türkiye’deki çevreci STK’ların politika yapımı ve uygulamalarına etkisine ilişkin görüşlerinde anlamlı düzeyde bir farklılık bulunmamıştır (p> 0,05).

Tablo 4.20: Eğitim Durumuna Göre Görüşlerin Farklılaşma Durumu

		N	Ort.	Ss.		Ki Kare	sd.	K. Ort.	F	p
Soru 1	Lise	64	4,25	,667	G.Arası	6,946	3	2,315	3,783	,011*
	Önlisans	70	3,97	,932	G. İçi	258,881	423	,612		
	Lisans	237	4,16	,800	Toplam	265,827	426			
	Y.Lisans/Doktora	56	4,43	,599						
Soru 2	Lise	64	3,38	1,016	G.Arası	18,797	3	6,266	5,741	,001*
	Önlisans	70	3,14	1,040	G. İçi	461,676	423	1,091		
	Lisans	237	2,86	1,056	Toplam	480,473	426			
	Y.Lisans/Doktora	56	2,73	1,036						

Soru 3	Lise	64	3,28	,826	G.Arası	1,024	3	,341	,368	,776
	Önlisans	70	3,21	,991	G. İçi	391,988	423	,927		
	Lisans	237	3,17	1,000	Toplam	393,012	426			
	Y.Lisans/Doktora	56	3,11	,908						
Soru 4	Lise	64	4,14	,753	G.Arası	9,724	3	3,241	5,544	,001*
	Önlisans	70	4,11	,894	G. İçi	247,283	423	,585		
	Lisans	237	4,44	,715	Toplam	257,007	426			
	Y.Lisans/Doktora	56	4,48	,809						
Soru 5	Lise	64	3,52	,713	G.Arası	4,783	3	1,594	1,948	,121
	Önlisans	70	3,49	,944	G. İçi	346,224	423	,818		
	Lisans	237	3,30	,910	Toplam	351,007	426			
	Y.Lisans/Doktora	56	3,21	1,022						
Soru 6	Lise	64	3,17	,952	G.Arası	3,974	3	1,325	1,300	,274
	Önlisans	70	3,06	,991	G. İçi	430,911	423	1,019		
	Lisans	237	2,94	1,028	Toplam	434,885	426			
	Y.Lisans/Doktora	56	2,86	1,017						
Soru 8	Lise	64	4,00	,642	G.Arası	2,579	3	,860	1,467	,223
	Önlisans	70	3,86	,666	G. İçi	247,941	423	,586		
	Lisans	237	3,79	,805	Toplam	250,520	426			
	Y.Lisans/Doktora	56	3,75	,837						
Soru 9	Lise	64	3,20	,876	G.Arası	3,840	3	1,280	1,474	,221
	Önlisans	70	3,33	,944	G. İçi	367,270	423	,868		
	Lisans	237	3,32	,956	Toplam	371,110	426			
	Y.Lisans/Doktora	56	3,55	,872						
Soru10	Lise	64	3,97	,712	G.Arası	4,001	3	1,334	2,707	,450
	Önlisans	70	3,97	,680	G. İçi	208,448	423	,493		
	Lisans	237	4,09	,728	Toplam	212,450	426			
	Y.Lisans/Doktora	56	4,29	,594						
Soru12	Lise	64	3,34	,840	G.Arası	2,650	3	,883	,903	,440
	Önlisans	70	3,20	,894	G. İçi	413,870	423	,978		
	Lisans	237	3,14	1,024	Toplam	416,520	426			
	Y.Lisans/Doktora	56	3,09	1,100						
Toplam	Lise	64	3,62	,311	G.Arası	,561	3	,187	,868	,457
	Önlisans	70	3,53	,510	G. İçi	91,040	423	,215		
	Lisans	237	3,52	,486	Toplam	91,601	426			
	Y.Lisans/Doktora	56	3,55	,463						

*p<0,05

Tablo 4.20 incelendiğinde tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçlarına göre katılımcıların eğitim durumlarına göre “Hükümetler politika yapımı ya da uygulamasında STK’ların beklentilerini, hassasiyetlerini dikkate almaları gereklidir.”, “STK’ların çevre politikaları ve uygulamaları kapsamındaki talepleri, kurum ve kuruluşlar tarafından yeterince dikkate

alınmaktadır.”, “Çevrenin korunması konusunda tüm kurum ve kuruluşlar daha fazla politika üretmeli ve uygulama yürütmelidir.” görüşlerinde anlamlı şekilde farklılaşma olduğu görülmektedir ($p<0,05$).

Tablo 4.21: Eğitim Durumuna Göre Görüşlerin Gruplar Arası Farklılaşma Durumu (Tukey Testi)

Değişkenler	(I) Eğitim	(J) Eğitim	Ort. Arası Fark (I-J)	Sh.	p
Soru 1: Hükümetler politika yapımı ya da uygulamasında STK’ların beklentilerini, hassasiyetlerini dikkate almaları gereklidir.	Lise	Önlisans	,279	,135	,168
		Lisans	,094	,110	,829
		Y.Lisans/Doktora	-,179	,143	,597
	Önlisans	Lise	-,279	,135	,168
		Lisans	-,185	,106	,307
		Y.Lisans/Doktora	-,457*	,140	,007
	Lisans	Lise	-,094	,110	,829
		Önlisans	,185	,106	,307
		Y.Lisans/Doktora	-,272	,116	,090
	Y.Lisans/Doktora	Lise	,179	,143	,597
		Önlisans	,457*	,140	,007
		Lisans	,272	,116	,090
Soru 2: STK’ların çevre politikaları ve uygulamaları kapsamındaki talepleri, kurum ve kuruluşlar tarafından yeterince dikkate alınmaktadır.	Lise	Önlisans	,232	,181	,573
		Lisans	,518*	,147	,003
		Y.Lisans/Doktora	,643*	,191	,005
	Önlisans	Lise	-,232	,181	,573
		Lisans	,286	,142	,184
		Y.Lisans/Doktora	,411	,187	,127
	Lisans	Lise	-,518*	,147	,003
		Önlisans	-,286	,142	,184
		Y.Lisans/Doktora	,124	,155	,854
	Y.Lisans/Doktora	Lise	-,643*	,191	,005
		Önlisans	-,411	,187	,127
		Lisans	-,124	,155	,854
Soru 4: Çevrenin korunması konusunda tüm kurum ve kuruluşlar daha fazla politika üretmeli ve uygulama yürütmelidir.	Lise	Önlisans	,026	,132	,997
		Lisans	-,302*	,108	,027
		Y.Lisans/Doktora	-,342	,140	,071
	Önlisans	Lise	-,026	,132	,997
		Lisans	-,329*	,104	,009
		Y.Lisans/Doktora	-,368*	,137	,038
	Lisans	Lise	,302*	,108	,027

	Önlisans	,329*	,104	,009
	Y.Lisans/Doktora	-,039	,114	,986
	Lise	,342	,140	,071
Y.Lisans/Doktora	Önlisans	,368*	,137	,038
	Lisans	,039	,114	,986

*p<0,05

Tablo 4.21 incelendiğinde tek yönlü varyans analizi (ANOVA) tukey testi sonuçlarına göre katılımcıların eğitim durumlarına göre “Soru 1: Hükümetler politika yapımı ya da uygulamasında STK’ların beklentilerini, hassasiyetlerini dikkate almaları gereklidir.” görüşünde katılımcılardan yüksek lisans/doktora mezunu olanların, önlisans mezunu olanlara göre daha yüksek düzeyde anlamlı farklılaşma göstermiştir (p<0,05). Yüksek lisans/doktora mezunu olan katılımcılar önlisans mezunu olanlara göre bu görüşe daha fazla katılmaktadır.

“Soru 2: STK’ların çevre politikaları ve uygulamaları kapsamındaki talepleri, kurum ve kuruluşlar tarafından yeterince dikkate alınmaktadır.” görüşünde katılımcılardan lise mezunu olanların, lisans ve yüksek lisans/doktora mezunu olanlara göre daha fazla bu görüşe katılım gösterdiği konusunda anlamlı bir farklılaşma vardır (p<0,05). Lisans ve yüksek lisans /doktora mezunu olanlar bu görüşe lise mezunlarından daha az oranda katılmaktadır.

“Soru 4: Çevrenin korunması konusunda tüm kurum ve kuruluşlar daha fazla politika üretmeli ve uygulama yürütmelidir.” görüşünde lise mezunlarının lisans mezunları ile, önlisans mezunlarının ise lisans ve yüksek lisans / doktora mezunları arasında anlamlı bir farklılaşma vardır (p<0,05). Lise mezunu katılımcıların lisans mezunu olanlara göre, önlisans mezunu katılımcıların lisans ve yüksek lisans /doktora mezunlarına göre anlamlı düzeyde daha az bu görüşe katıldıkları görülmektedir.

Tablo 4.22: Medeni Duruma Göre Görüşlerin Farklılaşma Durumu

		Ki Kare	sd.	K. Ort.	F	p
Soru 1	Gruplar Arası	1,935	2	,967	1,554	,213
	Grup İçi	263,892	424	,622		
	Toplam	265,827	426			
Soru 2	Gruplar Arası	,872	2	,436	,385	,680
	Grup İçi	479,601	424	1,131		
	Toplam	480,473	426			
Soru 3	Gruplar Arası	,642	2	,321	,347	,707
	Grup İçi	392,370	424	,925		
	Toplam	393,012	426			

	Gruplar Arası	2,778	2	1,389	2,316	,100
Soru 4	Grup İçi	254,229	424	,600		
	Toplam	257,007	426			
	Gruplar Arası	,667	2	,333	,404	,668
Soru 5	Grup İçi	350,340	424	,826		
	Toplam	351,007	426			
	Gruplar Arası	1,998	2	,999	,979	,377
Soru 6	Grup İçi	432,887	424	1,021		
	Toplam	434,885	426			
	Gruplar Arası	1,527	2	,763	1,300	,274
Soru 8	Grup İçi	248,993	424	,587		
	Toplam	250,520	426			
	Gruplar Arası	1,580	2	,790	,907	,405
Soru 9	Grup İçi	369,530	424	,872		
	Toplam	371,110	426			
	Gruplar Arası	1,950	2	,975	1,964	,142
Soru 10	Grup İçi	210,500	424	,496		
	Toplam	212,450	426			
	Gruplar Arası	,393	2	,196	,200	,819
Soru 12	Grup İçi	416,127	424	,981		
	Toplam	416,520	426			
	Gruplar Arası	,121	2	,061	,281	,755
Toplam	Grup İçi	91,480	424	,216		
	Toplam	91,601	426			

*p<0,05

Tablo 4. 22 incelendiğinde tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonuçlarına göre katılımcıların medeni durumlarına göre Türkiye’deki çevreci STK’ların politika yapımı ve uygulamalarına etkisine ilişkin görüşlerinde anlamlı düzeyde bir farklılık bulunmamıştır (p>0,05).

Tablo 4.23: Çalışma Durumuna Göre Görüşlerin Farklılaşma Durumu

		N	Ort.	Ss.	t	p
Soru 1	Evet	312	4,19	,791	109,230	,000
	Hayır	115	4,13	,789		
Soru 2	Evet	312	2,92	1,037	57,689	,000
	Hayır	115	3,08	1,125		
Soru 3	Evet	312	3,13	,963	68,572	,000

	Hayır	115	3,36	,938		
Soru 4	Evet	312	4,37	,782	115,699	,000
	Hayır	115	4,30	,763		
Soru 5	Evet	312	3,37	,915	76,238	,000
	Hayır	115	3,30	,888		
Soru 6	Evet	312	2,92	,999	61,020	,000
	Hayır	115	3,15	1,028		
Soru 8	Evet	312	3,77	,810	103,178	,000
	Hayır	115	4,00	,607		
Soru 9	Evet	312	3,31	,943	73,833	,000
	Hayır	115	3,41	,907		
Soru 10	Evet	312	4,06	,732	119,306	,000
	Hayır	115	4,11	,632		
Soru 12	Evet	312	3,16	1,005	66,266	,000
	Hayır	115	3,20	,948		
Toplam	Evet	312	3,51	,461	59,058	,000
	Hayır	115	3,60	,465		

*p<0,05

Tablo 4.23 incelendiğinde yapılan t testi sonuçlarında katılımcıların çalışma durumlarına göre görüşlerinde anlamlı bir farklılaşma vardır ($p<0,05$). Çalışanların çalışmayanlara göre daha fazla “Hükümetler politika yapımı ya da uygulamasında STK’ların beklentilerini, hassasiyetlerini dikkate almaları gereklidir.”, “STK’lar, hükümetlerin çevre ile ilgili politika ve uygulamalardaki talep ve beklentilerini belirleyebilecek yetkinliğe sahiptirler.”, “Çevrenin korunması konusunda tüm kurum ve kuruluşlar daha fazla politika üretmeli ve uygulama yürütmelidir.”, “Çevreyi korumaya yönelik politika ve uygulama faaliyetlerinin başlamasında STK’lar önemli bir etkidir.” görüşlerini savunmaktadır. Çalışmayanların da çalışanlara göre daha fazla “STK’ların çevre politikaları ve uygulamaları kapsamındaki talepleri, kurum ve kuruluşlar tarafından yeterince dikkate alınmaktadır.”, “STK’lar, hükümetlerin çevre ile ilgili politika ve uygulamalardaki talep ve beklentilerini belirleyebilecek yetkinliğe sahiptirler.”, “Çevreci STK’lar çevreci yeni politikalar yapılması noktasında kurum ve kuruluşlara baskı yapabilecek güce sahiptirler.”, “Çevreye saygılı olan kurumlar / çevreye saygılı olduğu imajını yaratan kurumlar rekabet sürecinde oransal bir üstünlük elde etmektedirler.”, “Çevre ile ilgili politika yapımında ve uygulamasında çalışmalar planlanıp yürütülürken STK’lar ile iş birliği yapılmalıdır.” ve “Hükümetlerin politika yapımında ve uygulamalarında Türkiye’deki çevreci STK’ların, etkisi vardır.” görüşlerini savundukları görülmüştür.

Tablo 4.24: STK’da Çalışma veya Gönüllü Olma Durumuna Göre Görüşlerin Farklılaşma Durumu

		N	Ort.	Ss.	t	p
Soru 1	Evet	161	4,26	,803	109,230	,000
	Hayır	266	4,12	,779		
Soru 2	Evet	161	2,98	1,092	57,689	,000
	Hayır	266	2,95	1,045		
Soru 3	Evet	161	3,32	,972	68,572	,000
	Hayır	266	3,11	,946		
Soru 4	Evet	161	4,35	,778	115,699	,000
	Hayır	266	4,35	,777		
Soru 5	Evet	161	3,42	,833	76,238	,000
	Hayır	266	3,31	,949		
Soru 6	Evet	161	3,04	1,030	61,020	,000
	Hayır	266	2,95	,999		
Soru 8	Evet	161	3,86	,797	103,178	,000
	Hayır	266	3,81	,749		
Soru 9	Evet	161	3,30	,975	73,833	,000
	Hayır	266	3,35	,909		
Soru 10	Evet	161	4,10	,800	119,306	,000
	Hayır	266	4,06	,644		
Soru 12	Evet	161	3,18	1,034	66,266	,000
	Hayır	266	3,16	,962		
Toplam	Evet	161	3,58	,459	69,117	,000
	Hayır	266	3,51	,465		

Tablo 4.24 incelendiğinde yapılan t testi sonuçlarında katılımcıların STK’da çalışma veya gönüllü olma durumuna göre görüşlerinde anlamlı bir farklılaşma vardır ($p<0,05$). STK’da çalışan veya gönüllü olanlar olmayanlara göre daha fazla “*Hükümetler politika yapımı ya da uygulamasında STK’ların beklentilerini, hassasiyetlerini dikkate almaları gereklidir.*”, “*STK’ların çevre politikaları ve uygulamaları kapsamındaki talepleri, kurum ve kuruluşlar tarafından yeterince dikkate alınmaktadır.*”, “*STK’lar, hükümetlerin çevre ile ilgili politika ve uygulamalardaki talep ve beklentilerini belirleyebilecek yetkinliğe sahiptirler.*”, “*STK’lar tarafından yapılan baskılar kurum ve kuruluşları çevreci politika yapımı ve uygulama kapsamında çalışmalar yapmaya yönlendirmiştir.*”, “*Çevreci STK’lar çevreci yeni politikalar yapılması noktasında kurum ve kuruluşlara baskı yapabilecek güce sahiptirler.*”, “*Çevreyi korumaya yönelik politika ve uygulama faaliyetlerinin başlamasında STK’lar önemli bir etkidir.*”, “*Hükümetlerin politika yapımında ve uygulamalarında Türkiye’deki çevreci STK’ların, etkisi vardır.*” görüşlerine katıldıkları

görülmüştür. STK’da çalışan veya gönüllü olanlar olmayanlara göre daha az “*Çevreye saygılı olan kurumlar / çevreye saygılı olduğu imajını yaratan kurumlar rekabet sürecinde oransal bir üstünlük elde etmektedirler.*” görüşüne katıldıkları görülmüştür. Ancak “*Çevrenin korunması konusunda tüm kurum ve kuruluşlar daha fazla politika üretmeli ve uygulama yürütmelidir.*” görüşünde STK’da çalışan veya gönüllü olanlar ve olmayanlar aynı puan ortalamasında yüksek düzeyde bu görüşe katılmışlardır ($4,35 \pm 0,777 - 0,778$).

5. BÖLÜM

TARTIŞMA

Bu bölümde araştırmanın bulgularının yanı sıra konu ile ilgili ulusal ve uluslararası yapılan bazı çalışmalar incelenmiştir.

Bu çalışma ile Türkiye’de faaliyet göstermekte olan çevreci STK’ların hükümetlerin karar alma süreçlerinde etkin bir rol oynadığını yapılan araştırma neticesinde ortaya koymayı amaçlamaktadır. Aynı zamanda Çevreci STK’ların halkın gözünden değerlendirilmesini ve halk tarafından hükümetlerin politika yapımında bir aktör olarak görülüyor mu sorusuna cevap bulmayı amaçlamaktadır. Bunla ilgili benzer çalışmalar yapılmış ve çevreci STK’ların genellikle bilimsel çalışmalara önem verdiği ayrıca görülmüştür.

Bu çalışmada bireylerin tamamına yakınının “Hükümetler politika yapımı ya da uygulamasında STK’ların beklentilerini, hassasiyetlerini dikkate almaları gereklidir.” görüşünü savunduğu görülmüştür. Bayar (1997) tarafından yapılan bir çalışmada “Türkiye’de çevre yönetimi nasıl olmalıdır?” sorusuna cevap aranmıştır. Çevre sorunları, kirlilik, çevre yönetiminin önemi, çevre sorunları ve çevre politikaları tartışılmaktadır. Türkiye’de ve dünyada çevre politikalarının gelişimi ile uluslararası kuruluşların çevre konusundaki hassasiyetleri ve araştırmaları irdelenmiştir. Sanayileşme ve modernleşmenin bir sonucu olarak Türkiye’de de çevre kirliliği ve sorunları kendini hissettirmektedir. Bir problemi çözerken, yeni bir anlayış önceki anlayışın yerini almalıdır. Türkiye’de çevre konusunda lisanslı ve görevli kurum ve kuruluşlar olduğu için bir yetki karmaşası vardır. Çevre Bakanlığı’nın sorunu çözebilecek tek akreditasyon kuruluşu olabileceği kanaatine varılmıştır.

Bu çalışmada “STK’ların çevre politikaları ve uygulamaları kapsamındaki talepleri, kurum ve kuruluşlar tarafından yeterince dikkate alınmaktadır.” görüşü konusunda katılımcıların kararsız kaldığı görülmektedir. Buza ve arkadaşları (2001) tarafından Romanya’da yapılan bir araştırma, Apseni Dağları’ndaki çevresel ve sosyokültürel sorunları bir vaka çalışması olarak incelenmiştir. Bu çalışmada araştırmacılar, çevreci STK’ların olumlu rolünün bölgede iyileştirmeleri mümkün kıldığını açıklamıştır. Türkiye’de de STK’ların çevre

politikalarına yeterince katılması halinde çevre politikalarında iyileşme olacağı değerlendirilmektedir.

Bu çalışmada katılımcıların yarısına yakınının “STK’lar, hükümetlerin çevre ile ilgili politika ve uygulamalardaki talep ve beklentilerini belirleyebilecek yetkinliğe sahiptirler.” görüşüne katıldığı görülmüştür. Andresen ve Gulbrandsen (2003) tarafından yapılan bir araştırmada ise, çevresel STK’ların iklim değişikliği üzerindeki etkisini belirlemeye çalışmıştır. Çalışma, iklim değişikliği konusunda yaptıkları çalışmalara işaret ederek, çevreye duyarlı STK’ların süreçte oynadığı kilit rolün altını çizmiştir. Bu çalışma ise çevreci STK’ların çevre politikası üzerindeki etkisini inceleyen çok az çalışma olmasına rağmen bu kuruluşların küresel çevre politikasını etkilediğine işaret etmektedir. STK’ların çevre sorunlarının çözümü adına yeterliliklerinin çok önemli olduğu görülmektedir.

Bu çalışmada katılımcıların tamamına yakınının “Çevrenin korunması konusunda tüm kurum ve kuruluşlar daha fazla politika üretmeli ve uygulama yürütmelidir.” görüşüne katıldığı görülmüştür. Karabıçak ve Armağan (2004) tarafından yapılan bir çalışmada çevre sorunlarının evrimini incelenmiştir. Çevre yönetimi için gerekli şartları sıralamış, çevrenin önemini, çevre yönetimi için gerekli ilke ve önlemleri açıklamıştır. Çevreyi korumaya yönelik önlemlerin yeterli olmadığı ifade edilerek, çevre bilincinin önemi vurgulanmıştır. Bizim çalışmamızda da benzer şekilde çevre sorunlarının sadece dün ve bugünü etkileyen sorunlar olmadığını, tüm dünyanın ortak sorunu ve ortak sorumluluğu olduğu, çevre politikalarının daha fazla artırılması gerektiği vurgulanmıştır. Özcan (2017), çevrenin, çevre sorunlarının ve kirliliğin sürdürülebilir ve sürdürülebilir kalkınma açısından önemini vurgulamıştır. Çevre sorunlarını ve bunların önlenmesini ve çözümlerini açıklamaktadır. Türkiye ve AB ülkelerinde sürdürülebilir kalkınmanın çevresel boyutlarından bahsedilmiş, karşılaştırılmış ve çeşitli önerilerde bulunulmuştur. Bu önerilerden en önemlisi ise “çevrenin korunması konusunda tüm kurum ve kuruluşlar daha fazla politika üretmeli ve uygulama yürütmeli” şeklinde olmuştur.

Bu çalışmada katılımcılar “Çevreci STK’lar çevreci yeni politikalar yapılması noktasında kurum ve kuruluşlara baskı yapabilecek güce sahiptirler.” görüşünde kararsız kalmışlardır. İran’da yapılan bir çalışmada ise, Mohamaddi ve Mirbod (2005), çevresel STK’ların doğal kaynak yönetimi süreçleri üzerindeki etkisini belirlemeye çalışmıştır. Konferansa yarı deneysel bir çalışma için 204 çevre STK’sı davet edilmiş ve bunlardan 65’i konferansa katılmıştır. Araştırma sonucunda araştırmacılar, çevre STK’larının İran’ın doğal

kaynak yönetimi süreci üzerindeki etkisinin beklenen seviyenin biraz altında olduğunu tespit etmişlerdir. Atvur (2009) tarafından Antalya İli'nde yapılan bir araştırma, Yerel Gündem 21'in ve STK'lar olarak Kent Konseyi'nin faaliyetlerinin Antalya kentinde çevresel tutum ve davranışlar üzerindeki etkisini araştırmıştır. Bu çalışma için, Kent Konseyi Çevre Çalışma Grubu'nun 2001'den 2005'e kadar olan raporları, Kent Konseyi kararları ve istişareleri bir belge taraması yapılmıştır. Araştırma sonucunda Yerel Gündem 21 ve Antalya Belediyesi ile ilgili çalışmaların yeterince etkili olmadığı ve bu çalışmaların belediye üzerinde yeterli baskıyı oluşturamadığı ve olumlu bir sonuç alamadığı vurgulanmıştır. Bu çalışmada da STK'ların etkisinin beklenenden az olduğu görülmüştür.

Bu çalışmada bireylerin büyük çoğunluğu “Çevreyi korumaya yönelik politika ve uygulama faaliyetlerinin başlamasında STK'lar önemli bir etkidir.” görüşüne katılmaktadır. Svoronou ve Holden (2005), Dünya Yaban Hayatı Fonu'nun (WWF) Yunanistan'daki Dadia, Lefkimi ve Soufri ormanlarındaki koruma faaliyetlerini vaka çalışması olarak incelemişlerdir. Çalışma, Yunan toplumunun ekoturizm yöneliminin ve Yunanistan'daki ekoturizm faaliyetlerinin gelişiminin altında yatan nedenlerden biri olarak son yirmi yılda ulusal ve uluslararası çevre STK'larının kurulmasını vurgulamaktadır. Ayrıca, bu çalışma ile Yaban Hayatı Koruma Vakfı 1992 yılında Daejeon'da faaliyetlerine başladığında, yırtıcı kuş popülasyonunun azalması ve yerel çevrenin bozulması nedeniyle koruma faaliyetleri başlatılmıştır.

Bu çalışmada bireylerin yarısından çoğu ise “Çevreye saygılı olan kurumlar / çevreye saygılı olduğu imajını yaratan kurumlar rekabet sürecinde oransal bir üstünlük elde etmektedirler.” görüşüne katılmaktadır. Aksu (2005) çevre kavramını, çevrenin önemini, çevre sorunlarının ve kirlilik kontrolünün insanlığın geleceği açısından önemini, çevre yönetimini, Türkiye'de çevre yönetiminin tarihsel gelişimini, merkezi ve yerel çevre politikalarını açıklamaktadır. AB sürecinde hükümetler, yapılması gerekenler ve çözüm önerileri kararlaştırılmıştır. Çevrenin korunması konusunda hem merkezi hem de yerel yönetimler ile STK'lara görev ve sorumluluklar düştüğüne değinilmiştir. Bu nedenle, yerel yönetimlerin rolü çevresel sistemlerin inşasında çok önemli bir olgu olarak ortaya çıkmıştır. Büyükgüngör'ün (2006) Çevre Kirliliği ve Çevre Yönetimi adlı çalışması, çevre sorunları, kirlilik ve bunların sebepleri hakkında açıklayıcı bilgiler vermiştir. Gelecek nesillere yaşanabilir ve sürdürülebilir bir dünya bırakmak için teknolojik gelişmeleri dikkatle takip etmeli, mevcut kaynakları doğru şekilde korumalı ve kullanmalı şeklinde vurgulanmıştır. Can

(2016), Çevre Politikasının Ekonomik Analizi adlı çalışmasında, ekonomik araç türleri, altyapıları ve farklı ülkelerdeki uygulamalarını ele almaktadır. Vergiler, tasfiye izinleri, mevduat iade planları ve performans garantileri gibi en sık kullanılan ekonomik araçları tanımladık ve bu araçların her birinin kendi güçlü ve zayıf yanları olduğunu keşfetmiştir. Eko-ekonomik araçların bir karışımının kullanılmasının daha etkili sonuçlar verdiği görülmüştür. Çevre kirliliğinin hatırı sayılır boyutlara ulaştığı ve sorunun çözümü için aciliyetin tek bir siyasi araçla giderilemeyeceği vurgulanarak, ekonomik araçların olumlu ve olumsuz yönleri dikkate alınmış ve bu konuların STK'ları da dahil eden etkin bir politika bileşimi içinde ele alınması gerektiği vurgulanmıştır. Çevreye saygılı olan kurumların ve devletlerin diğerlerine göre rekabet konusunda üstünlük elde edeceği aşıkardır.

Bu çalışmada katılımcıların yarısından fazlasının katılımcıların “STK’lar tarafından yapılan baskılar kurum ve kuruluşları çevreci politika yapımı ve uygulama kapsamında çalışmalar yapmaya yönlendirmiştir.” görüşüne katıldığı görülmüştür. Akbal ve Çalı (2008), çevre STK'larındaki sivil itaatsizlik uygulamalarını incelemek için Greenpeace Türkiye örneğini kullanmışlardır. Araştırmacılar, Greenpeace örgütünün nükleer enerjiye muhalefetten yenilenebilir enerjiyi desteklemeye, iklim değişikliğinin gerçeklerinden genetiğiyle oynanmış ürünlerin tehlikelerine ve sivil itaatsizliğe kadar pek çok konuyu ele alarak devletlere yardım ettiğini söylemektedir.

Bu çalışmada bireylerin tamamına yakını “Çevre ile ilgili politika yapımında ve uygulamasında çalışmalar planlanıp yürütülürken STK'lar ile iş birliği yapılmalıdır.” görüşüne katılmaktadır. Kızılboya ve Batal (2012) tarafından yapılan bir çalışma, çevre, çevrenin önemi, çevre sorunları, nedenleri, çevre yönetimi, hedefleri, çevre yönetiminin önemi ve ilkeleri ve çevre politikası hakkında faydalı açıklamalar sunmaktadır. Türkiye'de çevre politikası beyanı ve uygulamasına değinilmiştir. Yerel yönetimlerin çevre politikaları ve uygulamaları ile ilgili yükümlülüklerini, yükümlülüklerini ve sorumluluklarını içerir ve gerekli açıklama ve bilgileri sağlamıştır. Sonuç olarak, sürdürülebilirlik için koruyarak ve gelecek nesillerin haklarına saygı duyarak çevrenin kullanımını teşvik etmeyi önermek için girişimlerde bulunulmuştur. Bu amaçla sorumlu merkezi ve yerel yönetimlerin gerekli önlemleri alması, yeni politikalar oluşturması, yerel yönetim birimlerinin hizmet üretimindeki kaynaklarının sınırsız olmadığı anlayışıyla hareket etmesi ve görevlerini yerine getirmesi, STK'laryla iş birliği yapılması gerektiği kanısına varılmıştır. Bu noktada insanların bilinçlendirilmesi gerekmektedir.

Bu çalışmada katılımcıların yarısından fazlası “Hükümetlerin politika yapımında ve uygulamalarında Türkiye’deki çevreci STK’ların, etkisi vardır.” görüşü ile ilgili yüksek oranda katılım vardır. Kaypak (2013) tarafından 'Çevre Sorunlarını Çözmede Küresel Çevre Politikasının Önemi' başlıklı bir çalışma, çevre sorunlarının ve kirliliğin nedenlerini belirlemeye çalışmıştır. Çalışmanın amacı, kirlilik sonucu ortaya çıkan çevre sorunlarının önlenmesinde ve çözümünde etkili olan uluslararası çevre politikalarını tanımlamak, incelemek ve açıklamaktır. Dünyanın küreselleşmesi ve küreselleşmenin neden olduğu çevre sorunlarının nedenleri, sonuçları ve çözüm yolları üzerinde durulmaktadır. Çevre sorunlarının ve kirliliğin çözümüne yönelik ulusal çevre politikalarının uygulanması adına hükümetlerin politika yapımında çevreci STK’ların etkisi oldukça önemlidir.

Bu çalışmada katılımcıların kurumların yeni çevre politikası yapması ve uygulaması için etkili olan faktörlere bakıldığında ilk sırada yasal düzenlemeler yer almaktadır. Sonrasında ise sırasıyla çevre konusunda kurumların farkındalık kazanmış olması, STK’ların etkisi, çalışma hayatındaki mesleki ve etik ilkeler ve politik nedenler gelmektedir. Erdem'in (2015) çalışmasında çevre sorunları ve kirlilik ulusal ve bölgesel sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu sorunların yerel düzeyde yerel yönetimler tarafından çözülmesi gerektiği vurgulanmıştır. Çevre sorunlarının ve kirliliğin, gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerin çözüm bekleyen ortak sorumlulukları olduğu tespit edilmiştir. Çevre sorunlarının çözümünde yerel yönetimler kadar STK’ların etkisi ve yasal düzenlemeler oldukça önemlidir.

Bu çalışmada bireylerin görüşlerine göre kurum ve kuruluşlar çevre ile ilgili politika yapma ve uygulama sürecinde ağırlıklı olarak yaşadığı problemlerin başında toplumun duyarsızlığı yer almaktadır. Sonrasında ise yasal düzenlemelerin yetersizliği, maddi kaynak yetersizliği, medyanın ilgisizliği, insan kaynağının yetersizliği ve politik engeller olduğu görülmektedir. Şengün (2015) tarafından yapılan bir araştırma, ülkemizde çevre sorunlarının giderek yaygınlaştığını vurgulamış, nedenlerine ve sonuçlarına değinmiştir. Bu amaçla çevre yönetimi ve çevre yönetim sistemi mevzuatının tarihsel gelişimi, çevre yönetiminden sorumlu kamu ve özel kuruluşlar ve STK’lar incelenmiştir. Ayrıca çevre sorunları ve bunları çözmeye yönelik politikalar konusunda büyük çaba sarf edildiğini ve Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı'nın çevre yönetimindeki rolünü anlatmıştır. Başarılı çevre yönetiminin, Türkiye'nin akreditasyonunda çevre yönetiminin yerinden yönetim yapısında anahtar bir konu olduğu ve ayrıca toplumun duyarlı olmasının önemli olduğu vurgulanmıştır. Bunlarla birlikte

değerlendirildiğinde çevre yönetimi konusunda toplumun duyarlı olmasının önemli olduğu görülmektedir.

6. BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmaya dair bulgular ışığında sonuç ve öneriler sunulmuştur. Bu çalışmanın amacı Türkiye'deki çevreci STK'ların politika yapımı ve uygulamalarına etkisine ilişkin bireylerin görüşlerinin incelenmesidir. Araştırmaya katılan bireylerin demografik bilgilerine bakılacak olursa yarısından fazlasının erkek, çoğunluğunun genç yetişkin, çoğunluğunun lisans ve üzerine eğitime sahip, yarısından fazlasının evli, çoğunluğunun bir işte çalışan olduğu ve çoğunun bir STK'da çalışan ya da gönüllü olmadığı görülmüştür. Katılımcıların cinsiyete, eğitim durumlarına, çalışma ve STK'da çalışma veya gönüllü olma durumuna göre Türkiye'deki çevreci STK'ların politika yapımı ve uygulamalarına etkisine ilişkin görüşlerinde anlamlı düzeyde bir farklılık görülmüştür. Kadınların erkeklere göre STK'larda ve gönüllü faaliyetlerde daha fazla katılım gösterdiği, STK'da çalışma ya da gönüllü olanların konu ile ilgili daha bilgili ve farkında oluş düzeyinin daha yüksek olduğu değerlendirildiğinde farklılaşmaların anlamlı olduğu düşünülmektedir. Ancak bireylerin yaş ve medeni durumlarına göre Türkiye'deki çevreci STK'ların politika yapımı ve uygulamalarına etkisine ilişkin görüşlerinde anlamlı düzeyde bir farklılık yoktur. Bu da asıl belirleyici demografik özelliklerin cinsiyet ve STK deneyimi olduğunu diğer demografik değişkenlerin görüşlerde etkisinin olmadığını göstermektedir.

Araştırmaya katılan bireyler çevreci STK'ların beklentilerini hükümetlerin dikkate alması gerektiğini, STK'ların çevre politikalarına yön verebilecek şekilde yetkin olduğunu ve hükümetler için baskı unsuru olduklarını ancak çevrenin korunması noktasında daha fazla politika üretilmesi gerektiğini, çevreye saygılı kurumların rekabette kitlelere karşı üstünlük elde ettiğini ve çevreci STK'ların çevre politikası belirlenirken etkisinin olduğunu düşünmektedir. Bireyler çevre politikaları belirlenirken yapılan yasal düzenlemelerin en önemli faktör olduğunu ve çevre konusunda farkındalık kazanmanın ve STK'ların etkisinin önemli olduğunu söylemektedir. Bireylerin görüşlerine göre kurum ve kuruluşlar çevre ile ilgili politika yapma ve uygulama sürecinde ağırlıklı olarak yaşadığı problemlerin başında toplumun duyarsızlığı, sonrasında ise yasal düzenlemelerin yetersizliği, maddi kaynak yetersizliği, medyanın ilgisizliği, insan kaynağının yetersizliği ve politik engeller gelmektedir.

Toplumun asıl öncelediği konular işsizlik, yoksulluk gibi sorunlar iken çevre sorunları bunların yanında çok geri planda kalmaktadır. Bu sebeple toplumun çevre sorunları konusunda duyarsız olması beklenen bir durumdur. Gelişmiş toplumlarda dahi çevre politikalarının izlenmesi ve toplumun çevre politikalarına duyarlı olma durumu zayıf iken, gelişmekte olan Türkiye’de bu konuda tam bir farkındalık görülmesi olası değildir.

Türkiye’deki çevreci STK’ların politika yapımı ve uygulamalarına etkisine ilişkin görüşlerle yapılan araştırmaya dair aşağıda bazı öneriler sunulmuştur:

- Çevre ve ekolojik sorunların global düzeyde etkilerini kesitsel çalışmalarla görmek zor olmaktadır. Bu sebeple Türkiye’deki çevreci STK’ların, hükümetlerin politika yapımında ve uygulamalarındaki etkilerini derinlemesine görebilmek adına boylamsal bir çalışmanın planlanması gerekmektedir.
- Çevre ile ilgili yapılan bu çalışma Ankara ili dahilinde araştırmacının ulaşabildiği örneklem üzerinde yapılmıştır. Katılımcıların STK’lara ilişkin görüşleri farklı kültürlere ve yerlere göre değişkenlik gösterebilecektir. Bu sebeple başka yerlerde yapılacak yeni çalışmaların literatüre yeni bulgular katacağı değerlendirilmektedir.
- Bireylerin mesleği, eğitim düzeyi gibi birçok demografik özelliği çevre konusunda toplumsal duyarlılığı etkilemektedir. Çalışma sonuçlarında genellikle toplumun duyarsızlığının etkisinin çevre politikalarına katılım olmamasının başlıca nedeni olduğu görülmüştür. Bu nedenle ilköğretim yıllarından itibaren çocukların eğitim müfredatlarına çevre sorunları ile ilgili ünitelerin eklenmesi gerektiği değerlendirilmektedir.
- Çalışmada çevreci STK’ların hükümetlerin çevreci politikalarına dair etkisinin olduğu görüşü ortaya çıkmıştır. Bunun için İçişleri Bakanlığı Sivil Toplumla İlişkiler Genel Müdürlüğü’nün çalışmalarına STK’ların daha etkin dahil edilmesi gerektiği değerlendirilmiştir.

7. KAYNAKÇA

- Abay, A. R. (2004). Sivil Toplum ve Demokrasi Bağlamında Sivil Dayanışma ve Sivil Toplum Örgütleri, 3. *Ulusal Bilgi, Ekonomi ve Yönetim Kongresi, Eskişehir, 25-26 Kasım 2004*, Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 271-281, Eskişehir.
- Affolderbach, J. (2008). *ENGOS and environmental bargains: a comparative analysis of forest conflicts in Tasmania, and British Columbia, Canada*: Simon Fraser University.
- Agyeman, J., & Angus, B. (2003). The Role of Civic Environmentalism in the Pursuit of Sustainable Communities, *Journal of Environmental Planning and Management*, 46(3): 345-363.
- Akal, C. B. (1995). *Sivil Toplumun Tanrısı*, Engin Yayıncılık, İstanbul.
- Akatay, A. (2009). *STK'lar Yönetim, Yönetişim ve Gönüllülük*, Çanakkale.
- Akbal, İ. & Çalı, H.H. (2008). Çevreci Sivil Toplum Örgütlerinde Sivil İtaatsizlik Uygulamaları ve Greenpeace Türkiye Örneği, *V. Uluslararası STK'lar Kongresi Bildiri Kitabı*, Çanakkale 24-26 Ekim 2008, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 399-408, Çanakkale.
- Akdur, R. (2005). *AB ve Türkiye'de Çevre Koruma Politikaları "Türkiye'nin Avrupa Birliğine Uyum"*. Ankara: Ankara Üniversitesi Avrupa Topluluklarını Araştırma ve Uygulama Merkezi.
- Aksu, A. (2005). *Avrupa Birliği'ne uyum sürecinde çevre yönetim sistemi ve yerel yönetimler (karşılaştırmalı bir yönetsel model yaklaşımı)* Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Edirne.
- Aksu, C. (2011). *Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre*, Güney Ege Kalkınma Ajansı Yayını.
- Al, G. (2009). *Küreselleşme Sürecinde Ekolojik Sorunların Çözümünde Karbon Vergilerinin Rolü*, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

- Armağan, A., Deniz, D., & Gültekin B. (2007). Bilgi Toplumunda STK'ların Değişen Misyonu, *IV. Uluslararası STK'lar Kongresi Bildiri Kitabı*, Çanakkale 19-21 Ekim 2007, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 711-720, Çanakkale.
- Arslan, Z. (2010). Ağustos 1909 Tarihli Cemiyetler Kanunu Üzerinde Meclis-i Mebusan'da Yapılan Müzakereler ve Cemiyetlerin Yapılanmasında İttihat ve Terakki Örneği, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3 (11): 57-72
- Ay, C., & Satı, Z. E. (2005). Çevre Bilinçli Tüketiciler, *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi*, Sayı 10, ss. 238-263.
- Ay, C., & Yılmaz, E. (2004). Yeşil Pazarlama ve Serel Seramik A.Ş.'nin Yeşil Uygulamaları, *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt.2, Sayı. 2.
- Ayhan, U. (2008). ABD'de Yerel Yönetimler. *Sayıştay Dergisi* (70), 103-120. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/sayistay/issue/61526/918975>.
- Bal, D. A. (2015). *Çevre ile İlgili Yeni Yaklaşımlar*, Mustafa Aydoğdu ve Kudret Gezer (Ed.); Çevre Bilimi, 5. Baskı, Anı Yayıncılık: Ankara, ss. 184-208.
- Banerjee, S. B. (2007). *Corporate Social Responsibility: the Good the Bad and the Ugly*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Batal, S. (2007). *Yerel Yönetimler Açısından Türkiye ve Avrupa Birliği Çevre Politikalarının Mukayeseli Değerlendirmesi*. Yüksek lisans tezi. T.C. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı Mahalli İdareler ve Yerinden Yönetim Bilim Dalı , İstanbul, 2007.
- Batal, S. (2010). Avrupa Birliği Çevre Politikalarının Temel Özellikleri, *Mevzuat Dergisi*, Yıl: 13, Sayı: 148, ISSN 1306 – 0767. <https://www.mevzuatdergisi.com/2010/04a/06.htm>
- Bayar, S. (1997). *Türkiye'de çevre yönetimi*, yüksek lisans tezi, T.C. Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Mühendislik ve Fen Bilimleri Enstitüsü, Gebze.
- Baykal, T. (2010). Türkiye'de Çevre Yönetim Sisteminin Yerel Örgütlenmesi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*. Cilt:7, Sayı:13, s.476-492.

- Bendell, J. (2000). *Terms for Endearment: Business, NGOs and Sustainable Development*, Greenleaf, Sheffield.
- Biber, A. (2006). *Sivil Toplum Örgütlerinde Halkla İlişkiler*. (Birinci Baskı). Ankara: Nobel Yayın.
- Birnie, P., & Boyle, A. (2002). *International Law and the Environment*, Oxford, New York.
- Bozkır, Ö. (2018). Çevreci Anlayışın Siyasallaşması: Yeşil Siyaset ve Türkiye. *USOBED Uluslararası Batı Karadeniz Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 2(1):56-69,2018.
- Börzel, T., & Buzogány, A. (2010). Environmental organisations and the Europeanisation of public policy in central and eastern Europe: The case of biodiversity governance, *Environmental Politics* 19(5): 708-735.
- Budak, S. (2000). *Avrupa Birliği ve Türk Çevre Politikası*. İstanbul: Büke Yayınları.
- Büyükgüngör, H. (2006). Çevre Kirliliği ve Çevre Yönetimi, *Toprak İşveren Dergisi*, Sayı: 72, 2006, <http://www.toprakisveren.org.tr/2006-72-hanifebuyukgungor.pdf>.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., Demirel, F. (2014). *Bilimsel araştırma yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- Can, F. (2016). Çevre Politikasının Ekonomik Araçları. *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Temmuz, 2016.
- Canbolat, İ. (1994). Yeni Avrupa Yapılanması ve Türkiye, *Marmara Üniversitesi, Avrupa Topluluğu Enstitüsü Avrupa Araştırmaları Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 1–2, Ankara, 1994, ss. 78-79.
- Carter, N. (2007). *The Politics of the Environment Ideas, Activism, Policy*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Ceritli, İ. (2001). Çevreci Hareketin Siyasallaşma Süreci, *Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: 25, Sayı: 2, 2001, 213-226.

- Chan, E. S. W. (2008). Barriers to EMS in the Hotel Industry, *International Journal of Hospitality Management*, Vol: 27, No: 2, ss. 187-196.
- Cruz, L. B., Pedrozo, E. A., Bacima, R. & Queiroz, B. (2007). Company and society: ‘The Caras do’ Brasil (Faces of Brazil) Program As Leverage For Sustainable Development, *Management Decision*, Vol. 45 Iss: 8 pp. 1297 – 1319.
- Çaha, Ö. (2000), *Aşkın Devletten Sivil Topluma*, İstanbul: Gendaş Yayınları.
- Çetin, F. G. (2012). *Türkiye’de Çevre Politikalarının Yerel Yönetimler Üzerindeki Etkisi: Çankaya Belediyesi Örneği*, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, ss 13-68.
- Çevresel Etki Değerlendirmesi Yönetmeliği (1993). T.C. Resmi Gazete, 7.2.1993.21489.
- Çevre Kanunu Kanun Numarası: 2872 Kabul Tarihi: 9.8.1983 Yayımlandığı R. Gazete: Tarih: 11.8.1983 Sayı: 18132 Yayımlandığı Düstur: Tertip: 5 Cilt: 22 Sayfa: 499
- Çevre Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (2006). Kanun No.5491, Kabul Tarihi: 26.4.2006, Resmi Gazete Tarihi: 13.05.2006.
- Çoban, A. (2002). Çevreciliğin İdeolojik Unsurlarının Eklenmesi. *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 57(3),3-30.
- Çoban, A. (2010). *Türkiye’de yerel yönetimler ve çevreyi korumaya yönelik politikaları: vaka analizleri ve Konya Selçuklu belediyesinde bir uygulama*, yüksek lisans tezi. T.C. Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Niğde.
- Çokluk, Ö.S., Şekercioğlu, G., Büyüköztürk, S., (2012). *Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik: Spss ve Lisrel Uygulamaları*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Çüçen, A.(2011) *Derin Ekoloji*. <https://yesilofke.com/wp-content/uploads/2017/02/derinekoloji.pdf>
- Demir, M., & Sever, E. (2008). Kamu Ekonomisi İçerisinde STK’ların Yeri ve Önemi, V. *Uluslararası STK’lar Kongresi Bildiri Kitabı*, Çanakkale 24-26 Ekim 2008, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 347-361, Çanakkale.

- Demir, S.B. (2016). *Araştırma Deseni Nitel, Nicel ve Karma Yöntem Yaklaşımları*. Eğiten Kitap: Ankara.
- Demiral, B. (2000). Türkiye Belediyelerinin Çevre Politikaları, *Trakya Üniversitesi Dergisi Sosyal Bilimler C Serisi*. 1 (1): 19-25.
- Dervişoğlu, S. (2010). AB Müktesebatının Uyum Sürecinde Çevresel Etki Değerlendirmesi (ÇED). *Türk İdare Dergisi*. Sayı:467, s.115.
- Di Chiro, G. (1998). *Environmental justice from the grassroots: Reflections on history, gender and expertise*, in Faber, D. J. (ed.), *The struggle for ecological democracy: Environmental justice movements in the United States*, New York: Guilford Press, 104-136.
- Dikmen, A. Ç. (2009). *Sürdürülebilir Kalkınma Çerçevesinde Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Türkiye' nin Geleceğindeki Yeri*, yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Dinçer, Ö. (1998). *Stratejik yönetim ve işletme politikası (5. Baskı)*. İstanbul: Beta Basım Yayın.
- Doruk, S. (2012). *Türkiye'deki çevre yönetimi ve çevre mevzuatının Trabzon İl'indeki işleyişinin araştırılması*, yüksek lisans tezi, Karadeniz Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Çevre Bilimleri, Trabzon.
- Durmuş, N. (1993). *Avrupa topluluğu ve Türkiye'de güncel çevre politikaları*, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara: TODAİE.
- Duru, B. (2007). *Avrupa Birliği çevre politikası*. E. Çağrı ve D. Senemoğlu (Ed.), *Avrupa Birliği Politikaları*. Ankara: İmaj Yayınları.
- Egeli, G. (1996). *Avrupa Birliği ve Türkiye'de Çevre Politikaları*, Türkiye Çevre Vakfı Yayınları, Ankara, 1996, s. 25.
- Emrealp, S. (2004), *Yerel Gündem 21 Uygulamalarına Yönelik Kolaylaştırıcı Bilgiler Elkitabı*, Iula-Emme Yayını, İstanbul: Birmat Matbaası.

- Erdem, D. (2008). *STK'larında Etkinlik Ölçümü*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.
- Erdem, N. (2015). Çevre Sorunlarının Yerel Yönetimler Kapsamında İncelenmesi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*. Cilt:7, Sayı:1.
- Erdoğan, N. (2003). *Çevre ve (Eko)turizm*, Erk Yayınları, Ankara.
- Erkul, H. (2009). Sosyal Girişimcilik Açısından Doğa ve Çevre Vakfı (DOÇEV), VI. *Uluslararası Sivil Toplum Kuruluşları Kongresi Bildiri Kitabı*, Çanakkale 23-25 Ekim 2009, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 413-423, Çanakkale.
- Ergun, D. (2008). *Türkiye'de Çevre Politikalarının Yerel Yönetimler Açısından Etkinliği*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, T.C. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Ana Bilim Dalı.
- Erkul, H., & Polat Y.A. (2007). Küresel Isınmanın Kuraklık Etkisine Karşı Türkiye'deki Çevreci STK'lar: Türkiye Erozyonla Mücadele Ağaçlandırma ve Doğal Varlıkları Koruma Vakfı (TEMA) ve Doğal Hayatı Koruma Vakfı (WWF) Örneği", IV. *Uluslararası STK'lar Kongresi Bildiri Kitabı*, Çanakkale 19-21 Ekim 2007, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 219-232, Çanakkale.
- Evans, E., & Saxton, J. (2005). *The 21st Century volunteer A report on the changing face of volunteering in the 21st Century*, London: the Scout Association http://www.nfpsynergy.net/includes/documents/cm_docs/2010/2/21st_century_volunteer.pdf
- Evin, H. (2002). *ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemleri*, Doktora Semineri, Tekirdağ.
- Gergely, T. (2012). *Gerçekten sorumluluk sahibi işletmeler*. İstanbul: Türkiye Kurumsal Sosyal Sorumluluk Derneği.

- Gök, A. & Türk, M. (2011). Perakendeci İşletmelerde Çevreyi Koruma Bilinci Üzerine Bir Araştırma, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* Cilt 16, Sayı 2, ss. 125–152.
- Gökdayı, İ. (1997). *Çevrenin Geleceği: Yaklaşımlar ve Politikalar*. Türkiye Çevre Vakfı Yayını.
- Görmez, K. (2007). *Çevre Sorunları*. Ankara: Nobel Yayın, Yayın No:1138.
- Göymen, K. (2004). *Küresel Sivil Toplum: Gereksinme, Fırsatlar ve Engeller. I. Ulusal STK'lar Kongresi: Küresel Demokrasinin Gelişmesi ve Katılım Sağlanması Açısından STK'lar*, Çanakkale, 4-6 Haziran 2004
- Gözübüyük M. (2002). *Türkiye'de Demokrasi ve Hoşgörü Kültür ve Eğitiminin Yaygınlaştırılmasında STK'ların Yeri ve Önemi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Güleç, S., & Sancak, H.Ö. (2009). Türkiye’de STK’larda Kurumsallaşma ve Stratejik Yönetim, *VI. Uluslararası STK'lar Kongresi Bildiri Kitabı*, Çanakkale 23-25 Ekim 2009, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 249-261, Çanakkale.
- Günday, M. (2005). *İl Özel İdareleri ve Belediyeler*, Ankara: İmaj Yayınevi, 2005. ss: 3-32
- Güney, E. (2004). *Çevre Sorunları*, İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım.
- Gürbüz, S., Şahin, F. (2018). *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri Felsefe– Yöntem- Analiz* (5. Baskı). Seçkin, Ankara. Bölüm 3/4, 101
- Gürseler, İ. G. (2008). İnsan Hakları, Çevre, Anayasa, *TBB Dergisi*, S 75. 199-208.
- Hart, S. L. (2008). *Yeşilleşmenin ötesi: Sürdürülebilir bir dünya için stratejiler.*, Zülfi Dicleli (Editör). Harvard Business Review Yeşil İş Stratejisi. İstanbul: Mess Yayın No:560, 112.
- Heikkurinen, P., (2010). *Image differentiation with corporate environmental responsibility*. Corporate Social Responsibility and Environmental Management, 17,142-152.

- İbrahim, F., & Wedel, H. (1997). *Ortadoğu'da Sivil Toplumun Sorunları*, (Çev. Erol Özbek), İletişim Yayınları, İstanbul.
- İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürlüğü (2017). 2016 Yılı Mahalli İdareler Genel Faaliyet Raporu.
- İçişleri Bakanlığı (1999). *Dünyada Mahalli İdareler*, İçişleri Bakanlığı Yayını, Ankara
- İnalcık, H. (2006). Vakıf medeniyeti, *Vakıflar Dergisi Özel Sayısı*, Ankara
- Kadirbeyoğlu, Z. (2010). *Türkiye'de Çevre STK'lar*, *Osmanlı Bankası Arşiv ve Araştırma Merkezi'nde yapılan konuşma metni*, http://www.obarsiv.com/e_voyvoda_0910.
- Karabacak, M ve Armağan, R. (2004). *Çevre Sorunlarının Ortaya Çıkış Süreci, Çevre Yönetiminin Temelleri ve Ekonomik Etkileri*. Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Y. 2004, C.9, S.2 s.203 – 228.
- Kaya, R. (2011). *Bir Ekoloji Hareketi Olarak Yeşiller ve Türkiye'de Yeşiller Partisi*, Yeşil Düşünce Broşür Dizisi-2, İstanbul.
- Kayaer, M. (2013). Bir Çevre Koruma Aracı Olarak Çevresel Vergilerin, Sübvansiyon ve Teşviklerin ve Dış Yardımların Kullanılması, *Azerbaycan'ın Vergi Journalı*, S: 1/2013, ss. 129-142.
- Kaypak, Ş. (2013). Çevre Sorunlarının Çözümünde Küresel Çevre Politikaları. *Muğla Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (31), 17-34.
- Keleş, R., & Hamamcı, C. (1993). *Çevrebilim*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Keleş, R. & Hamamcı, C. (1998). *Çevrebilim*, Ankara: İmge Yayınevi.
- Keleş, R. ve Hamamcı, C. (2005). *Çevre Politikası*. Ankara: İmge Yayınevi.
- Keleş, R., Hamamcı, C., & Çoban, A. (2015). *Çevre Politikası*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Kerestecioğlu, M. (2012). Çevre ve Sürdürülebilir Kalkınma, *Çevre ve Sürdürülebilir Kalkınma Tematik Paneli*, Ankara.

- Keyman, F. (2006). *Türkiye’de sivil toplumun serüveni: İmkânsızlıklar içinde bir vaha*. Ankara, Sivil Toplum Geliştirme Merkezi Yayınları. <http://panel.stgm.org.tr/vera/app/var/files/t/u/turkiye-de-sivil-toplumun-seruveni.pdf>.
- Kırışık, F. (2013). Çevre Alanındaki Faaliyetlerde Yaklaşım Değişimi: İdare İle STK’ların Ortak Çalışması, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, Cilt 9, Sayı 19, 2013.
- Kısa, A. (2008). *Türkiye’deki STK’ların Çevre ve Ormancılık Politikalarındaki Yeri*, Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Koç, O., & Yücebalkan, B. (2004). STK'larda İyi Yönetişim ve AKUT Örneği, *I. Ulusal STK’lar Kongresi Bildiri Kitabı*, Çanakkale 4-6 Haziran 2004 Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 149-285, Çanakkale.
- Konak, N. (2010). Çevre Sosyolojisi: Kavramsal ve Teorik Gelişmeler, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24, ss. 271–283.
- Küskü, F., Aydın, A. (2006). *Çevresel Vatandaşlık Faaliyetleri: Türk Tekstil Sanayii Örneği.*, Tokdemir, E. Günçavdı, Ö. Küçükçifçi, S. (Editörler). Yücel Candemir’e Armağan. İTÜ İşletme Fakültesi, 321-333 (ISBN:975-561-286-6).
- Lewis, D. (2003). Theorizing the organisation and management of non-governmental development organisations: Towards a composite approach, *Public Management Review*, 5(3): 325-344.
- Mathews, J.T. (1991). *Preserving the Global Environment*, Norton Company, New York.
- Mercer, C. (2002). NGOs, civil society and democratization: a critical review of the literature, *Progress in Development Studies*, 2(1): 5-22.
- Mutlu, A. (2006). Küresel Kamusal Mallar Bağlamında Sağlık Hizmetleri ve Çevre Kirlenmesi: Üretim, Finansman ve Yönetim Sorunları, *21.Türkiye Maliye Sempozyumu: Kamu Maliyesinde Güncel Gelişmeler*, Lara/ANTALYA, 10-14 Mayıs 2006.

- Nardalı, S. (2011), *Organik Ürünlerin Pazarlanması ve Etik Sorunlar*, İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları, No: 2010–96.
- Nemli, E. (2000). *Çevreye Duyarlı işletmecilik ve Türk Sanayinde Çevre Yönetim Sistemi Uygulamaları*, İstanbul Sanayii Odası, No: 2000/11, İstanbul.
- Ocak, E. (2009). *Avrupa Birliği Giriş Sürecinde Erzurum’da STK’lar Tarafından Doğal Kaynaklarla İlgili Yürütülen Projelerin Değerlendirilmesi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- OECD. (2008). *OECD Çevresel Performans İncelemeleri: Türkiye*, www.oecd.org,
- Özdaşlı K. (2007). *STK’larda Toplam Kalite Yönetiminin Uygulanabilirliği: Bir Araştırma*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- Özdemir, S. (2004). Kar amacı gütmeyen kuruluşlar ve sosyal refahın sağlanmasında artan rolü. *I. Ulusal STK’lar Kongresi: Küresel Demokrasinin Gelişmesi ve Katılım Sağlanması Açısından STK’lar*, Çanakkale.
- Özerkmen, N. (2002). İnsan Merkezli Çevre Anlayışından Doğa Merkezli Çevre Anlayışına, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, Cilt. 42, Sayı: 1–2, ss. 167–185.
- Özkan, K. E. (2017). *Sürdürülebilir kalkınma bağlamında çevre sorunlarının önemi: Türkiye ve AB karşılaştırması* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Özmehmet, E. (2008). Dünyada Ve Türkiye’de Sürdürülebilir Kalkınma Yaklaşımları, *Journal of Yasar University*, Sayı 12, Cilt 3, ss. 1853–1876.
- Özmen, M. T. (2009). Sera Gazı -Küresel Isınma ve Kyoto Protokolü, *Türkiye Mühendislik Haberleri Dergisi*, No. 453/1, ss. 42–46.
- Öztürk, M. H. (1996). *Petrokimya Sanayiinin Çevre Uygulamaları Açısından Gümrük Birliğinden Etkilenmesi*, Gümrük Birliği ve Çevre – Paneller Dizisi, Kalker Yayın No: 10, İstanbul.

- Öztürk, Ö. (2017). Çevrecilik Söylemleri ve Türkiye’deki Çevre Hareketlerinin Seyri. *Journal of History Culture and Art Research* (ISSN:247-0626) Vol. 6, No.2, March,2017.
- Palabıyık, H.& Yavaş, H. (2006). STK’ların Çevre Koruma ve Kullanma Dengesi Açısından Rolü ve Önemi, *III. Uluslararası STK’lar Kongresi*, 9–10 Aralık, Çanakkale, ss. 165–170.
- Plumwood, V. (2006). *Feminism*, in: Dobson, A. and Eckersley, R. (eds.), *Political Theory and the Ecological Challenge*, Cambridge: Cambridge University Press, 51-74.
- PWC (PricewaterhouseCoopers). (2008). *Managing Tomorrow’s People: The Future of Work to 2020*, (http://www.pwc.com/gx/en/sustainability/publications/carbon-disclosure-project/sp-500.jhtml?WT.ac=Issues+landing_By+issue_Sustainability)
- Radon, J., & Pecharroman, L. (2017). Cıvıl Society: The Pulsating Heart Of A Country, Its SafetyValve. *Journal of International Affairs*, 71(1), 31-50.
- Raustiala, K. (1997). States, NGOs and International Environmental Institutions, *International Studies Quarterly*, Vol: 41, No: 4, 1997, 719-740.
- Richardson, J. (2006). If Humanity and The Environment Fail One Another, *Foresight*, Vol. 8, No. 2, pp. 70–77.
- Rootes, C. (2006). Facing south? British environmental movement organisations and the challenge of globalisation, *Environmental Politics*, 15(5): 768-786.
- Ryfman, P. (2006). *STK’lar*. (çev. İsmail Yerguz). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Sarıbay, A.Y. (2001). *Postmodernite Sivil Toplum ve İslam*, Alfa Basım Yayım, İstanbul.
- Sarıkaya, Z. H. (2001). *Avrupa Birliği Uyum Sürecinde Çevre Politikaları ve Uygulamaları*. 1-10.
- Seager, J. (1993). *Earth follies: feminism, politics and the environment*, London: Earthscan
- Serter, G. (2006). *Türkiye’de Çevresel Etki Değerlendirmesinin Tarihsel Süreçteki Gelişimi*, http://www.spo.org.tr/resimler/ekler/d8eb9f23fbd362d_ek.pdf.

- Seyyar, A., & Adalı, Ö. (2004). Türkiye’de Yoksullukla Mücadelede STK’ların Roller ve Önemleri (Deniz Feneri Derneği Örneği), I. *Ulusal STK’lar Kongresi Bildiri Kitabı*, Çanakkale 4-6 Haziran 2004, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 187-196, Çanakkale.
- Smith, N. (1992). *Geography, difference and the politics of scale*, in: Doherty, J., Graham, E. and Malek, M., (eds), *Postmodernism and the social sciences*, New York: St. Martin’s Press, 57-79.
- SIGWATCH. (2009). *Where Are NGOs Concentrating Their Campaigning Resources?*, Quarterly Analysis of Current NGO Campaigning Across the Globe, Germany: SIGWatch.
- Şahin, Ü. (2007). Bir sivil toplum teması olarak çevrecilik: ekoloji hareketlerinin siyaset dışına itilmesi. *Sivil Toplum: Düşünce & Araştırma Dergisi*, 5(20).
- Şengün, H. (2015). Türkiye’de Çevre Yönetimi ve Çevre ve Şehircilik Bakanlığının Uygulamaları. *Strategic Public Management Journal*, 1(1), 109-130. DOI: 10.25069/spmj.289946
- Şennur Ş. & Tuyan, Z. (2009). 1926-1967 Yılları Arasında Türkiye Cumhuriyeti’nde Kurulan Tesisler (Vakıflar), *Akademik Bakış* 3(5) <http://www.ataum.gazi.edu.tr/pdf/1926-1967-yillari-arasinda-turkiye-cumhuriyeti-8217nde-kurulan-tesisler-vakiflar-1265116270.Y4K>
- Şimşek, C. M. (1993). *Dünyada ve Türkiye’de Çevre Sorunları*. İstanbul: BASİSEN.
- Talu, N. (2006). *Yerel Çevre Eylem Planları Türkiye Strateji Raporu*, Ankara: Bölgesel Çevre Merkezi REC Türkiye.
- Tavşancı, A. (2005). *AB Çevre Politikası Çerçevesinde Çevre Vergileri*, İktisat İşletme ve Finans Mali ve Ekonomik Sorunlara Yönelik Aylık Yayını, Yıl: 20, Sayı: 236, Ankara, 2005, ss 43-45.
- Taytak, M. ve Meçik, O. (2009). Küresel Çevre Sorunlarına Karşı Uluslararası Diyalog. *Süleyman Demirel Üniversitesi Uluslararası Davraz Kongresi*.

- Tıraş, H. H. (2012). Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevre: Teorik Bir İnceleme. *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 2 (2) , 57-73.
Retrieved from <http://iibfdergisi.ksu.edu.tr/tr/pub/issue/10265/125901>
- Torlak, Ö. (2003). *Pazarlama Ahlakı: Sosyal Sorumluluklar Ekseninde Pazarlama Kararları Ve Tüketici Davranışlarının Analizi. (2. Baskı)*, İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım.
- Turgut, N. (1996). Sürdürülebilir Kalkınmanın Sağlanmasında Katılımın Rolü, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt:52, Sayı:1, ss:701-715
- Türkeş, M. (1997). Hava ve İklim Kavramları Üzerine, *TÜBİTAK Bilim ve Teknik Dergisi*, Sayı: 355, Ankara, 1997, s. 36-37
- Türkiye Cumhuriyeti Anayasası (1982). Kanun Numarası: 2709, Kabul Tarihi: 7.11.1982.
- TÜSEV, (2006). *Türkiye’de Sivil Toplum: Bir Değişim Süreci Uluslararası Sivil Toplum Endeksi Projesi, Türkiye Ülke Raporu*, TÜSEV Yayınları, No. 39.
- TÜSEV. (2011). *Türkiye’de Sivil Toplum: Bir dönüm noktası*, Uluslararası Sivil Toplum Endeksi Projesi Türkiye Ülke Raporu II No.51, İstanbul.
- Tüzün, H. (1996). Çevre Yönetim Sistemi, *Standart Dergisi*, Zaman Kalite Çevre Yönetimi özel sayısı.
- T.C. Anayasası 1982. Kanun No:2709, Kabul Tarihi:07.11.1982 Resmi Gazete Tarihi: 09.11.1982.1763.
- T.C. Çevre Bakanlığı, (2000). *Ulusal Gündem 21*, Ankara.
- T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı, (2005). *Çevresel Etki Değerlendirmesi*, Ankara: T.C. Çevre ve Orman Bakanlığı Eğitim ve Yayın Dairesi Başkanlığı Yayınları, 2005.
- Türkiye Çevre Vakfı Yayını, (2002). *Avrupa Birliğinde ve Türkiye’de Çevre Mevzuatı*, Ankara, ss. 133-135.
- T.C. Kalkınma Bakanlığı, (2014). *Yerel Yönetimler. Onuncu Kalkınma Planı (2014 – 2018)*. Özel İhtisas Komisyonu Raporu 2014. Yayın No: KB: 2868 – ÖİK: 718. Ankara

- T.C. Kalkınma Bakanlığı, (2018). *Yerel Yönetimler ve Hizmet Kalitesi. On birinci Kalkınma Planı (2019 – 2023)*. Özel İhtisas Komisyonu Raporu 2018. Yayın No: KB: 3040 – ÖİK: 820. Ankara.
- Ulucak, R. (2013). İktisat Politikaları Olarak Çevre Politikaları ve Araç Seçimi. *Akademik Bakış Dergisi*, 34, 1-16.
- Ulucak, R. & Erdem, E. (2012). Çevre - İktisat İlişkisi ve Türkiye’de Çevre Politikalarının Etkinliği, *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, Yıl 4, Sayı 6, ss. 78–98.
- Uslu, A. T. ve Marangoz, M. (2008). Kar Amacı Gütmeyen Kuruluşlarda Sosyal Pazarlama ve Çevre Gönüllü Kuruluşlara Yönelik Bir Araştırma, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt 10, Sayı 1, ss. 109–137.
- Ustakara, F. (2009). Sivil Toplum Örgütlerinin Medeniyetler İttifakı Projesi Kapsamında Üstlenebilecekleri İletişimsel Roller, *VI. Uluslararası STK’lar Kongresi Bildiri Kitabı, Çanakkale 23-25 Ekim 2009*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 199-202, Çanakkale.
- Ural, E. (2005). Türkiye’de çevre ve gönüllü kuruluşlar. *İşveren*. 43(7/8), 63-65.
- Uzel, S. (1995). *BS 7750 Çevre Yönetim Sistemi standardı ve Belgelendirme, Toplam Kalite ve Çevre kalitesi Paneli Bildirileri*, KALDER Yayınları No: 8, İstanbul.
- Ünlü, H. (1991). *Yerel Yönetim ve Çevre*. İstanbul: IULA.
- Vázquez, J. J. (2011). Attitudes toward non-governmental organisations in Central America, *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly*, 40(1): 166-184.
- Wallace, T. (2000). Development Management and the Aid Chain: The Case of NGOs, in: Eade, D. (ed), *Development and Management*, Oxford: Oxfam, 18-39.
- White, G. (1994). Civil Society, Democratization and Development (I): Clearing the Analytical Ground, *Democratization*, Vol: 1, No: 3, 375-390.
- White, J. B. (2002). *Islamist mobilization in Turkey: a study in vernacular politics*, Washington: University of Washington Press

- Yalçın, A. Z. (2009). Küresel Çevre Politikalarının Küresel Kamusal Mallar Perspektifinden Değerlendirilmesi. *Balıkesir Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt: 12, Sayı: 21. ss. 288-309.
- Yamak, S. (2007). *Kurumsal Sosyal Sorumluluk Kavramının Gelişimi*. (1. Baskı). İstanbul: Beta Yayınevi. (aktarılan Carson, R. (1962). *Silent spring*. Boston: Houghton Mifflin).
- Yaşamış, F. D. (1995). *Çevre Yönetiminin Temel Araçları*, Ankara: İmge Kitabevi.
- Yavaş, H., & Palabıyık H. (2006). STK'ların Çevre Koruma ve Kullanma Dengesi Açısından Rolü ve Önemi, *III. Uluslararası STK'lar Kongresi Bildiri Kitabı, Çanakkale 9-10 Aralık 2006*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Biga İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, 165-170, Çanakkale.
- Yıldırım, İ. (2004). *Demokrasi STK'lar ve Yönetişim*, Seçkin Yayıncılık, İstanbul.
- Yıldız, K., Sipahioğlu C., & Yılmaz M. (2005). *Çevre Bilimi*, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.
- Yılmaz, R. F. (2011), *Sürdürülebilir Kalkınmanın Ölçülmesi ve Türkiye İçin Yöntem Geliştirilmesi*, Devlet Planlama Müsteşarlığı Planlama Uzmanlığı Tezi
- Yılmaz, A. (2001). *Çağdaş Siyasal Akımlar: Modern Demokraside Yeni Arayışlar*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Yürek, N. (2007). *Çevre Eğitiminde Yeni Yaklaşımlar*, Sayı 13, <http://www.ekolojimagazin.com/?id=228&s=magazin>
- Zeytin, M. ve Kırılıoğlu, H. (2014). Çevre yönetim Sistemi ve Yerel Yönetimler. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*. Yıl:2, Sayı:5, s.238-254.

8. EKLER

EK 1: Aydınlatılmış Onam

TÜRKİYE’DEKİ ÇEVRECİ SİVİL TOPLUM KURULUŞLARININ, HÜKÜMETLERİN POLİTİKA YAPIMINDA VE UYGULAMALARINDAKİ ETKİSİ

Sizi Zeynep SÖYLEMEZ ve Doç. Dr. İbrahim DEMİR tarafından yürütülen “Türkiye’deki Çevreci Sivil Toplum Kuruluşlarının, Hükümetlerin Politika Yapımında ve Uygulamalarındaki Etkisi” başlıklı araştırmaya davet ediyoruz. Bu araştırmaya katılıp katılmama kararını vermeden önce, araştırmanın neden ve nasıl yapılacağını bilmeniz gerekmektedir. Bu nedenle bu formun okunup anlaşılması büyük önem taşımaktadır. Eğer anlayamadığınız ve sizin için açık olmayan şeyler varsa, ya da daha fazla bilgi isterseniz bize sorunuz.

Bu çalışmaya katılmak tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmadan çıkma hakkında sahipsiniz. Çalışmayı yanıtlamanız, araştırmaya katılım için onam verdiğiniz biçiminde yorumlanacaktır.

Zeynep SÖYLEMEZ

☐ Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce katılımcıya/gönüllüye verilmesi gereken bilgileri okudum ve katılmam istenen çalışmanın kapsamını ve amacını, gönüllü olarak üzerime düşen sorumlulukları tamamen anladım.

EK 2: Demografik Bilgi Formu

Demografik Form

Bu bölümde araştırmaya ilişkin size ait demografik sorulara yer verilmiştir.

1. Cinsiyetiniz *

☐ Kadın

☐ Erkek

2. Yaşınız *

Yanıtınız _____

3.Eğitim durumunuz *

☐ İlkokul

☐ Ortaokul

☐ Lise

☐ Ön lisans

☐ Lisans

☐ YL Lisans/Doktora

4.Medeni durumunuz *

☐ Bekar

☐ Evli

☐ Boşanmış

5.Çalışma durumunuz *

☐ Evet

☐ Hayır

6.Herhangi bir STK'da görev alma ya da gönüllü olma durumunuz *

☐ Evet

☐ Hayır

EK 3: Anket

Türkiye'deki Çevreci Sivil Toplum Kuruluşlarının, Hükümetlerin Politika Yapımında ve Uygulamalarındaki Etkisine İlişkin Sorular

Bu bölümde Çevreci STK'lara ilişkin sizin görüşlerinize başvurulacaktır.

1. Hükümetler politika yapımı ya da uygulamasında sivil toplum kuruluşlarının beklentilerini, hassasiyetlerini dikkate almaları gereklidir. *

- ☐ Hiç katılmıyorum
- ☐ Katılmıyorum
- ☐ Kararsızım
- ☐ Katılıyorum
- ☐ Tamamen Katılıyorum

2- Sivil toplum kuruluşlarının çevre politikaları ve uygulamaları kapsamındaki talepleri, kurum ve kuruluşlar tarafından yeterince dikkate alınmaktadır. *

- ☐ Hiç katılmıyorum
- ☐ Katılmıyorum
- ☐ Kararsızım
- ☐ Katılıyorum
- ☐ Tamamen Katılıyorum

3- Sivil toplum kuruluşları, hükümetlerin çevre ile ilgili politika ve uygulamalardaki talep ve beklentilerini belirleyebilecek yetkinliğe sahiptirler. *

- ☐ Hiç katılmıyorum
- ☐ Katılmıyorum
- ☐ Kararsızım
- ☐ Katılıyorum
- ☐ Tamamen Katılıyorum

4- Çevrenin korunması konusunda tüm kurum ve kuruluşlar daha fazla politika üretmeli ve uygulama yürütmelidir. *

- ☐ Hiç katılmıyorum
- ☐ Katılmıyorum
- ☐ Kararsızım
- ☐ Katılıyorum
- ☐ Tamamen Katılıyorum

5- Sivil toplum kuruluşları tarafından yapılan baskılar kurum ve kuruluşları çevreci politika yapımı ve uygulama kapsamında çalışmalar yapmaya yönlendirmiştir. *

- ☐ Hiç katılmıyorum
- ☐ Katılmıyorum
- ☐ Kararsızım
- ☐ Katılıyorum
- ☐ Tamamen Katılıyorum

6- Çevreci sivil toplum kuruluşları çevreci yeni politikalar yapılması noktasında kurum ve kuruluşlara baskı yapabilecek güce sahiptirler. *

- ☐ Hiç katılmıyorum
- ☐ Katılmıyorum
- ☐ Kararsızım
- ☐ Katılıyorum
- ☐ Tamamen Katılıyorum

7- Kurumların yeni çevre politikası yapması ve uygulaması için etkili olan faktörleri * nelerdir? (Birden fazla şık işaretleyebilirsiniz).

- ☐ a-Çevre konusunda kurumların farkındalık kazanmış olması
- ☐ b-Yasal düzenlemeler
- ☐ c-Çalışma hayatındaki mesleki etik ve ilkeler
- ☐ d-Sivil toplum kuruluşlarının etkisi
- ☐ Diğer: _____

8-Çevreyi korumaya yönelik politika ve uygulama faaliyetlerinin başlamasında sivil * toplum kuruluşları önemli bir etkindir?

- ☐ Hiç katılmıyorum
- ☐ Katılmıyorum
- ☐ Kararsızım
- ☐ Katılıyorum
- ☐ Tamamen Katılıyorum

9-Çevreye saygılı olan kurumlar / çevreye saygılı olduğu imajını yaratan kurumlar * rekabet sürecinde oransal bir üstünlük elde etmektedirler.

- ☐ Hiç katılmıyorum
- ☐ Katılmıyorum
- ☐ Kararsızım
- ☐ Katılıyorum
- ☐ Tamamen Katılıyorum

10-Çevre ile ilgili politika yapımında ve uygulamasında çalışmalar planlanıp yürütülürken sivil toplum kuruluşları ile işbirliği yapılmalıdır. *

- ☐ Hiç katılmıyorum
- ☐ Katılmıyorum
- ☐ Kararsızım
- ☐ Katılıyorum
- ☐ Tamamen Katılıyorum

11-Kurum ve kuruluşlar çevre ile ilgili politika yapma ve uygulama sürecinde ağırlıklı olarak sizce hangi problemle karşılaşmaktadırlar? *

- ☐ Yasal düzenlemelerin yetersizliği
- ☐ İnsan kaynağı yetersizliği
- ☐ Toplumun duyarsızlığı
- ☐ Maddi kaynak yetersizliği
- ☐ Medyanın ilgisizliği
- ☐ Diğer: _____

12- Hükümetlerin politika yapımında ve uygulamalarında Türkiye'deki çevreci sivil toplum kuruluşlarının, etkisi vardır. *

- ☐ Hiç katılmıyorum
- ☐ Katılmıyorum
- ☐ Kararsızım
- ☐ Katılıyorum
- ☐ Tamamen Katılıyorum

ANKARA YILDIRIM BEYAZIT ÜNİVERSİTESİ (AYBÜ)
SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ETİK KURULU
PROJE ONAY BELGESİ

Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Enstitüsü Sosyal Politika bölümü yüksek lisans öğrencilerinden Zeynep Söylemez'in, *Türkiye'deki Çevreci Sivil Toplum Kuruluşlarının, Hükümetlerin Politika Yapımında ve Uygulamalarındaki Etkisi* adlı araştırması değerlendirilmiştir. (Bu kısım başvuru sahibi tarafından doldurulmalıdır)

Proje etik açısından uygun bulunmuştur.

Proje etik açısından geliştirilmesi gerekmektedir.

Proje etik açısından uygun bulunmamıştır.

AYBÜ SOSYAL VE BEŞERİ BİLİMLER ETİK KURULU KARARI (Etik Kurul tarafından doldurulacaktır)	
Araştırma kodu (Yıl – Araştırma sıra no)	
Başvuru formunun Etik Kurula ulaştığı tarih	
Etik Kurul Karar toplantı tarihi ve karar no	
Yer	Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi, Esenboğa Külliyesi
Katılımcılar	Formda imzası bulunan üyelerimiz toplantıya katılmıştır.

KURUL BAŞKANI VE ÜYELER:

İMZA		
Prof. Dr. Hakkı ODABAŞ	Başkan	
Doç. Dr. Musa ÖZTÜRK	Üye	
Doç. Dr. Ömer ASLAN	Üye	
Doç. Dr. Özge GÖKBULUT ÖZDEMİR	Üye	
Doç. Dr. Ali POLAT	Üye	
Dr. Öğr. Üyesi Nur Betül ATAKUL	Üye	
Dr. Öğr. Üyesi Recep YORULMAZ	Üye	
Dr. Öğr. Üyesi Semih CEYHAN	Üye	
Dr. Öğr. Üyesi Keziban Büşra KAYNAK EKİCİ	Üye	
Dr. Öğr. Üyesi Gülay YAZICI	Üye	
Öğr. Gör. Dr. İrem ŞENGÜL	Üye	

İNTİHAL RAPORU